

DE ROTTERDAMMER AAN ZET

**Een kwantitatief onderzoek naar burgerparticipatie
van bewoners in Rotterdamse buurten**

Naam: Valérie Mossel
Studentnummer: 349177
Masterprogramma: Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Scriptiebegeleider: dr. E. Snel
Tweede corrector: dr. A. Leerkes
Datum: Augustus 2014

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie over deelname aan burgerparticipatie in Rotterdam. Het was een zeer leerzaam, maar zo nu en dan ook een moeizaam proces. Mijns inziens hoort dat natuurlijk wel bij de laatste loodjes. Dit jaar heb ik mij kunnen verdiepen in een onderdeel van de sociologie: grootstedelijke vraagstukken en beleid. Daarbij ben ik een beginnend specialist geworden op het gebied van burgerparticipatie. Deze opgedane kennis hoop ik in de toekomst toe te kunnen passen en uit te breiden. Voor de totstandkoming van deze scriptie wil ik graag een aantal mensen bedanken. Ten eerste mijn scriptiebegeleider Erik Snel. Ook Margrietha 't Hart wil ik bedanken voor haar intensieve begeleiding met de statistiek en hulpvaardige houding. In het bijzonder wil ik mijn moeder bedanken die altijd samen met mij nadacht over mijn scriptie. Tot slot wil ik mijn vader, zus, opa en oma en man bedanken voor hun steun. Zonder hun motivatie had dit resultaat niet voor u kunnen liggen.

Ik wens u veel leesplezier met deze scriptie!

Valérie Mossel

Samenvatting

In dit onderzoek is de participatieparadox onderzocht. De participatieparadox behelst het idee dat in etnisch diverse en arme buurten minder burgerparticipatie voorkomt terwijl dat vanwege de problematiek aldaar juist meer nodig is. Deze paradox sluit nauw aan bij een wetenschappelijk debat over verklaringen voor de mate van sociaal kapitaal in buurten. In het debat staan twee verklaringen tegenover elkaar: etnische diversiteit en de sociaaleconomische status van de buurt. Het idee dat in etnisch diverse buurten minder sociaal kapitaal is, is ontleend aan de theorie van Putnam (2007). Het idee dat in arme buurten minder sociaal kapitaal is, is ontleend aan de theorie van Letki (2008). In deze scriptie is met kwantitatieve data, de Sociale Index 2012, nagegaan of er in etnisch diverse en arme buurten inderdaad minder burgerparticipatie voorkomt. Dit is gedaan door drie typen burgerparticipatie te onderscheiden: vrijwilligerswerk, politieke participatie en participatie voor leefbaarheid. De eerste twee typen zijn meer formeel van aard en het laatste type meer informeel. Theoretisch is onderbouwd dat mensen met verschillende individuele kenmerken zouden participeren aan formele of informele burgerparticipatie.

Eén van de uitkomsten in deze scriptie is dat juist mensen met dezelfde individuele kenmerken participeren aan zowel formele en informele participatie. Tevens is uit deze scriptie gebleken dat verschillen in burgerparticipatie voornamelijk door individuele kenmerken worden verklaard. Er is namelijk maar gering bewijs gevonden voor buurteffecten. Zo kan de participatieparadox slechts op één punt worden aangenomen: het blijkt dat in etnisch diverse buurten minder wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk. Dit is het enige buurteffect van etnische diversiteit dat is gevonden en hiermee is gering bewijs gevonden voor de theorie van Putnam. Het gemiddeld inkomen van de buurt is een buurteffect voor vrijwilligerswerk en participatie voor leefbaarheid, zodra individuele kenmerken worden meegenomen. Onverwacht was dat het gemiddeld inkomen van de buurt een negatief verband heeft met burgerparticipatie. In arme wijken wordt dus juist vaker geparticipeerd aan vrijwilligerswerk en voor leefbaarheid. Voor het tweede deel van de participatieparadox is dus helemaal geen bewijs gevonden en ook geen bewijs voor de theorie van Letki. Een verklaring waarom in arme wijken vaker wordt geparticipeerd, is dat er in deze wijken meer de noodzaak is om te participeren. Een laatste interessante bevinding van dit onderzoek is dat er geen samenstellingseffecten zijn gevonden.

Sleutelwoorden

Burgerparticipatie, participatieparadox, Sociale Index 2012, buurteffecten, samenstellingseffecten

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 De participatiesamenleving	5
1.2 De participatieparadox	6
1.3 Probleemstelling	7
1.4 Relevantie	8
1.4.1 Wetenschappelijke relevantie	8
1.4.2 Maatschappelijke en praktische relevantie	10
1.5 Leeswijzer	10
2. Theoretisch kader	11
2.1 Opbouw theoretisch kader	11
2.2 Van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving	11
2.3 Wat is burgerparticipatie?	13
2.3.1 Vormen van burgerparticipatie	14
2.4 Verklaringen voor deelname aan burgerparticipatie	17
2.4.1 Verklaringen op buurtniveau	17
2.4.2 Verklaringen op individueel niveau	20
3. Data en methoden	26
3.1 De dataset	26
3.2 Operationalisering	27
3.2.1 Afhankelijke variabele	27
3.2.2 Onafhankelijke variabelen op buurtniveau	27
3.2.3 Onafhankelijke variabelen op individueel niveau	29
3.2.4 Mediërende variabele	31
3.3 Missende waarden	31
3.4 Multilevel regressieanalyse	31
3.5 Lineaire regressieanalyse	33
4. Resultaten	35
4.1 Beschrijvende statistiek	35
4.2 Verschillen tussen buurten	36
4.3 Resultaten van de verschillende vormen van burgerparticipatie	38
4.3.1 Resultaten vrijwilligerswerk	38
4.3.2 Resultaten politieke participatie	43
4.3.3 Resultaten participatie voor leefbaarheid	46
5. Conclusie en discussie	51
5.1 Algemene conclusies	51
5.2 Implicatie voor theorievorming	53
5.3 Beperkingen en discussiepunten	53
5.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	54
5.4 Aanbevelingen voor beleid	55
Literatuurlijst	57
Bijlage 1 Berekening Herfindahl-index	62
Bijlage 2 Buurten in de Sociale Index 2012	63
Bijlage 3a Histogram en <i>normality</i> plot (vrijwilligerswerk)	64
Bijlage 3b Histogram en <i>normality</i> plot (politieke participatie)	65
Bijlage 3c Histogram en <i>normality</i> plot (participatie voor leefbaarheid)	66
Bijlage 4a Vergelijking met logistische regressieanalyse (vrijwilligerswerk)	67
Bijlage 4b Vergelijking met logistische regressieanalyse (politieke participatie)	68
Bijlage 4c Vergelijking met logistische regressieanalyse (participatie voor leefbaarheid)	69
Bijlage 5a Samenhang voor vrijwilligerswerk	70
Bijlage 5b Samenhang voor politieke participatie	72
Bijlage 5c Samenhang voor participatie voor leefbaarheid	74
Bijlage 6 Uitleg mediatie	76

1. Inleiding

1.1 De participatiesamenleving

De laatste jaren is burgerparticipatie in zwang geraakt. Tijdens de Troonrede op Prinsjesdag in 2013 viel bijvoorbeeld de term 'participatiesamenleving' (Algemeen Nederlands Persbureau, 2013). In een dergelijke samenleving verschuift het belang van de verzorgingsstaat waarin taken worden opgenomen door de overheid naar het belang van vrijwilligerswerk, vrijwillige organisaties en burgerparticipatie. De hoofdlijnen van de participatiesamenleving sluimeren al langere tijd in de politiek, gezien de notie van burgerparticipatie in tal van beleidsnota's in voorgaande jaren¹. In één van deze nota's, de *Integratienota*, wordt aangestuurd op burgerschap van autochtone en allochtone inwoners van Nederland. Burgerschap berust volgens deze nota op actieve deelname "aan alle relevante facetten van de samenleving, zoals op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en in de eigen buurt en leefomgeving" (Rigo Research en Advies, 2012, p. 1).

Gemeentes promoten vooral deze laatste vorm van participatie: actieve deelname aan de buurt en leefomgeving. Burgerparticipatie en zelfoplossend vermogen wordt door dit overheidsorgaan ingezet als een middel voor stadsplanning (Uitermark, 2014; Schinkel, 2012) en wordt gezien als een middel om de leefbaarheid van een wijk of buurt op te krikken (Kullberg, 2009). Het Stadsinitiatief Rotterdam is exemplarisch hiervoor. Sinds 2011 organiseert de gemeente Rotterdam dit initiatief en het is een bestuurlijk instrument van de gemeente om bestuurlijke vernieuwing en burgerparticipatie te stimuleren (Gemeente Rotterdam, 2014a). Bij het Stadsinitiatief Rotterdam kunnen burgers initiatieven indienen om zo de stad naar hun hand te zetten. Vervolgens kunnen Rotterdamse burgers op de ingediende initiatieven stemmen en het voorstel met de meeste stemmen krijgt een subsidie toegekend om het plan te realiseren.

Het hier boven omschreven Stadsinitiatief Rotterdam zou door Winsemius, oud-minister VROM en lid van de WRR, getypeerd worden als zelforganisatie dat wordt gestuurd vanuit de gemeente (Hendriksen & Smit, 2012). Hendriksen en Smit (2012) onderscheiden daarnaast nog een ander type zelforganisatie, namelijk zelforganisatie dat vanuit de burgers *zelf* komt. Een voorbeeld hiervan is de Leeszaal Rotterdam West, die is opgericht door initiatiefnemers Joke van der Zwaard en Maurice Specht (Uitermark, 2014). Deze leeszaal is opgekomen als reactie op de sluiting van 15 van de 21 wijkbibliotheken. Na protest via handtekeningenacties, de inzet van bijna 70 vrijwilligers en andere partijen (Rabobank, OpzoomerMee, Cultuurscout en Woonstad) is vervolgens in 2012 een oude hammam omgebouwd tot bibliotheek (Leeszaal Rotterdam West, 2014).

Zelforganisatie die succesvol is, zoals de Leeszaal Rotterdam West, vormt voor overheden een instrument om aan te tonen dat de participatiesamenleving en de daarbij behorende zelforganisatie werkt (Uitermark, 2014). Uitermark stelt dan ook dat de overheid slechts oog heeft voor de succesverhalen van burgerkracht en zelforganisatie. Hij heeft kritiek op dit romantische beeld van zelforganisatie, omdat zelforganisatie niet gelijkmatig over regio's verspreid is. Volgens Uitermark ontstaan kansrijke initiatieven dikwijls bij initiatiefnemers met sterke netwerken. Deze initiatieven zijn doorgaans gericht op een welgesteld publiek en het vinden van financiering voor dergelijke projecten leidt nauwelijks tot problemen. Geldschietters voelen zich immers eerder beloofd bij een kunstproject dat door veel mensen bezocht wordt dan bij een zorgvoorziening voor

¹ In 2006 en 2011 werden respectievelijk de nota's *De verzorgingsstaat heroverwogen* en de *Integratienota* geschreven door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2006; 2011) en in 2012 werd door het Sociaal Cultureel Planbureau (2012) de nota *Een beroep op de burger* gepubliceerd. Alle publicaties handelden over minder inmenging van de overheid en werd er gepleit voor actief burgerschap.

oudere mensen. Bewoners die welgesteld zijn en beschikken over een sterk netwerk zijn beter in staat om zich in te zetten voor de publieke zaak, waardoor voorzieningen in welgesteldere wijken gemakkelijker in stand gehouden kunnen worden dan in andere wijken (Uitermark, 2014; Uitermark, 2012; Uitermark & Duyvendak, 2007). Wat Uitermark hiermee impliceert is dat de roep om meer zelforganisatie zal leiden tot meer ongelijkheid, omdat zelforganisatie niet in alle buurten in dezelfde mate tot stand zal komen.

1.2 De participatieparadox

Het idee dat zelforganiserend vermogen en burgerparticipatie ongelijk verdeeld over de stad tot stand komt, zou getypeerd kunnen worden als de participatieparadox. In de wetenschappelijke literatuur is reeds gesproken over een participatieparadox en is het toegepast op uiteenlopende terreinen en thema's². Eén van de definities van deze paradox is ontwikkeld door onderzoekers van het Verwey Jonker instituut. Onderzoekers van dit instituut passen de term toe op participerende burgers bij de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) (De Gruiter & Van Marissing, 2011). Kwetsbare burgers die te kampen hebben met meervoudige problematiek op het gebied van werk en inkomen, gezondheid en integratie zijn het meest gebaat bij ondersteuning, maar deze groep heeft tevens de meeste moeite met het aangeven wat hun ondersteuningsbehoeften zijn. Ook hebben zij moeite met het vinden van geschikte voorzieningen en zijn zij in mindere mate zelfredzaam (ibid). Hierdoor komt geen participatie tot stand en dit wordt door De Gruiter en Van Marissing getypeerd als een participatieparadox. Zij constateren dat kwetsbare burgers niet worden geholpen, terwijl minder kwetsbare mensen wel worden geholpen omdat zij kunnen aangeven wat hun ondersteuningsbehoeften zijn. Hoewel zij deze participatieparadox constateren, hebben zij geen onderzoek gedaan in hoeverre deze paradox daadwerkelijk aanwezig is in de samenleving.

In deze scriptie wordt een variant van de participatieparadox van De Gruiter en Van Marissing gehanteerd en tevens wordt daadwerkelijk onderzoek gedaan naar de paradox. In dit geval handelt de participatieparadox over burgerparticipatie in de buurt en niet zozeer over zelfredzaamheid met betrekking tot zorg. Het idee van de paradox in deze scriptie omvat twee elementen: (1) in **etnisch diverse buurten** en (2) in **arme buurten** wordt minder burgerparticipatie uitgeoefend. Dit zijn juist de buurten waar acute problemen zijn of voorzieningen genoodzaakt zijn om op peil te houden. Het idee dat in etnisch diverse buurten minder wordt geparticipeerd is ontleend aan het onderzoek van Putnam (2007), die in zijn onderzoek ondervond dat er in etnisch diverse buurten minder sociaal kapitaal aanwezig is. Letki (2008) stelt daarentegen dat in kwetsbare buurten niet de etnische diversiteit een verklaring is voor minder sociaal kapitaal, maar de lagere sociaaleconomische status van de buurt. Uit haar analyses blijkt inderdaad dat vooral de sociaaleconomische status van de buurt een verklaring biedt. Kortom, de participatieparadox past binnen het debat over welke verklaring er is voor een afname in sociaal kapitaal: etnische diversiteit of de lage sociaaleconomische status van de buurt? Tevens past de participatieparadox binnen een actueel debat over het stimuleren van burgerparticipatie door overheden (Rijksoverheid, 2014a). Door burgerparticipatie te stimuleren rijst de vraag of de roep vanuit de overheid om actief burgerschap zal leiden tot een nieuwe ongelijkheid in de samenleving. Vanuit de participatieparadox bekeken, wordt namelijk in etnisch homogene en welgestelde buurten meer geparticipeerd, waardoor deze buurten nog 'beter' zullen worden (bijvoorbeeld doordat de buurt leefbaarder wordt

² Een greep uit vele voorbeelden toont aan dat de participatieparadox is toegepast op de WMO (De Gruiter & Van Marissing, 2013), de participatieve democratie (Specht, 2012) en de participatiegraad van nieuwsgebruikers (Mijs, 2012).

door eigen inzet). Etnisch diverse en arme buurten, de kwetsbare buurten, zullen door een gebrek of een tekort aan zelforganiserend vermogen verder aftakelen. Engbersen en Engbersen (2014, p. 8) omschrijven de participatieparadox dan ook wel als het Mattheüs-effect: “dat wil zeggen dat in straten en buurten met weerbare en vaardige burgers en met een krachtig sociaal weefsel belangrijke buurtinitiatieven tot stand komen, terwijl dat in straten en buurten met veel kwetsbare groepen niet het geval is”.

1.3 Probleemstelling

De probleemstelling in deze scriptie sluit aan bij de hierboven omschreven participatieparadox. De probleemstelling luidt namelijk als volgt: *is er een verschil in de mate van burgerparticipatie tussen enerzijds etnisch diverse en arme buurten en anderzijds etnisch homogene en welgestelde buurten? En kunnen verschillen in de mate van burgerparticipatie tussen Rotterdamse bewoners en buurten verklaard worden aan de hand van buurtkenmerken of individuele kenmerken?* In de probleemstelling wordt de term burgerparticipatie gehanteerd, omdat dit een overkoepelende term is. In de literatuur komen diverse definities voor burgerparticipatie aan bod³, maar vanwege de overkoepelende aard van de term burgerparticipatie wordt deze term gehanteerd. Om de probleemstelling te beantwoorden worden gegevens over burgerparticipatie van Rotterdamse inwoners onderzocht. Deze probleemstelling heeft een tweeledige doelstelling. Ten eerste wordt onderzocht of er verschillen zijn in de mate van burgerparticipatie tussen etnisch diverse en etnisch homogene buurten en arme en welgestelde buurten. Het kan immers ook zo zijn dat de mate van burgerparticipatie in etnisch diverse buurten en arme buurten hoger of gelijk ligt. Ten tweede wordt er een verklaring gezocht voor verschillen in de mate van burgerparticipatie tussen Rotterdamse bewoners. In deze scriptie worden de verklaringen gezocht in buurtkenmerken en individuele kenmerken.

Naast dat er verklaringen worden gezocht voor verschillen in de mate van burgerparticipatie tussen bewoners, wordt ook nagegaan wat verklaringen zijn voor verschillen in burgerparticipatie tussen buurten. Grofweg worden er in de literatuur twee hoofdverklaringen geboden voor verschillen tussen buurten: een (1) buurt- of (2) samenstellingseffect (Gijsberts, Vervoort, Havekes & Dagevos, 2010). Een buurteffect betekent dat de buurt een *eigen* zelfstandig effect heeft op de mate van burgerparticipatie. Buurteffecten worden door Van Gent (2009) omschreven als het verband dat tussen de dagelijkse leefomgeving en het individu bestaat. Een buurteffect is in de sociale wetenschappen vooral toegepast op het verklaren van negatieve gedragsaspecten, zoals delinquentie, criminaliteit en spijbelen op school (Musick & Wilson, 2008). Sociale wetenschappers zijn daarbij vergeten dat positieve gedragsaspecten, waaronder pro-sociaal gedrag, ook verklaard kunnen worden aan de hand van buurtkenmerken ofwel ecologische factoren (ibid). In deze scriptie wordt daarom onderzocht of buurteffecten van toepassing zijn op een specifiek type van pro-sociaal gedrag, namelijk burgerparticipatie⁴. Er worden twee buurteffecten onderzocht: de etnische diversiteit van een buurt en de sociaaleconomische status van een buurt. Een ander type verklaring is het samenstellingseffect ofwel compositie-effect. Als bij toevoeging van individuele kenmerken een eerder geconstateerd buurteffect afneemt of wegvalt, dan is er sprake van een samenstellingseffect.

³ Onder andere de volgende definities zijn gevonden: zelforganiserend vermogen, buurtparticipatie, burgerinitiatieven, bewonersinitiatieven (Van Der Zwaard & Specht, 2013), zelfredzaamheid, sociale inzet (Schinkel, 2012), buurtkracht (Van Stokkom & Toenders, 2010), actief burgerschap (Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013) en open collaboratieve platforms (Uitermark, 2012).

⁴ Een uitgebreide uitleg van burgerparticipatie volgt in het theoretisch kader.

Een lage mate van burgerparticipatie in de buurt zou dan verklaard worden door de ongunstige kenmerken van bewoners die woonachtig zijn in die buurt.

1.4 Relevantie

1.4.1 Wetenschappelijke relevantie

Een eerste reden waarom deze scriptie relevant is, is dat de aanwezigheid van de participatieparadox in Nederland niet onomstreden is. Een beknopte, maar desalniettemin vruchtbare, inventarisatie van huidig onderzoek geeft een tegenstrijdig antwoord op de vraag of deze paradox daadwerkelijk van toepassing is op de Nederlandse samenleving. Enerzijds blijkt uit Uitermark (2014) dat de participatieparadox aanwezig is. Op basis van kwantitatief onderzoek met de Sociale Index kwam de gemeente Rotterdam tot de constatering dat sociale inzet (mantelzorg, inzet voor de buurt en vrijwilligerswerk) van burgers minder voorkomt in etnisch diverse en arme buurten (ibid). De diverse en arme buurten Bloemhof, Tussendijken en Bospolder scoren namelijk onvoldoende op sociale inzet. Respectievelijk kregen zij de volgende rapportcijfers: een 4,9, een 5,2 en een 5,3 (Gemeente Rotterdam, 2014b). De etnisch homogene en welgesteldere buurten Hillegersberg-Noord en Hoek van Holland scoorden daarentegen respectievelijk een 7,1 en 7,2 (ibid). In deze scriptie wordt tevens de Sociale Index gebruikt om burgerparticipatie in buurten na te gaan. Mijn onderzoek verschilt echter op twee punten van het onderzoek van de gemeente. Ten eerste heeft de gemeente de rapportcijfers gebaseerd op de mate van sociale inzet in een buurt en daarbij zijn allerlei verschillende vormen⁵ van sociale inzet op één hoop gegooid. In mijn onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van burgerparticipatie en hier zouden weleens verschillen in kunnen zitten. Ten tweede wordt door de gemeente niet gekeken naar achterliggende verklaringen voor verschillen in de mate van burgerparticipatie. Ligt het immers aan de buurt (buurteffect) of ligt het aan de compositie van de buurt (samenstellingseffect) dat er een bepaalde mate van burgerparticipatie voorkomt? Getracht wordt om in mijn onderzoek een antwoord op deze vraag te vinden.

Ander onderzoek toont juist tegengestelde resultaten aan en ondervindt niet dat burgerparticipatie in arme buurten minder voorkomt. Onderzoek van Schinkel, Van Houdt en Dekker (2009) toont aan dat sociale inzet gelijkmatig geografisch verspreid is over Rotterdamse wijken. De auteurs hebben een inventarisatie gemaakt van burgerinitiatieven in Rotterdam en uit een telling blijkt dat het aantal burgerinitiatieven in Rotterdam in 2009 uitkomt op 297. Deze initiatieven zijn gelijkmatig verspreid over deelgemeenten en wijken van Rotterdam. Volgens de auteurs is er niet één wijk of deelgemeente die 'uitblinkt' of 'onderpresteert' op sociale inzet. Voor zover er verschillen te duiden zijn, valt op dat etnisch diverse en arme buurten juist hoog scoren op sociale inzet (ibid). In Feijenoord, Delfshaven en het centrum zijn bijvoorbeeld respectievelijk 36, 24 en 22 burgerinitiatieven aanwezig, terwijl in andere deelgemeentes dit aantal niet boven de 17 burgerinitiatieven uitkomt. Ander onderzoek ondersteunt dit gegeven met betrekking tot de sociaaleconomische status van de buurt. Snel, Hoogmoed en Odé (2013) maken in hun artikel op basis van kwalitatief onderzoek een vergelijking tussen het Lloydkwartier (een welgesteldere buurt) en Schiemond (een achtergestelde buurt). Van tevoren was er de verwachting dat in de arme buurt

⁵ De Gemeente Rotterdam (2014c, p. 33) ziet sociale inzet als: "(1) het percentage bewoners dat iemand helpt die langere tijd ziek of hulpbehoevend is (mantelzorg), (2) het percentage bewoners dat onbetaald actief is één of meer organisaties (vrijwilligerswerk) en (3) het percentage bewoners dat de afgelopen twaalf maanden een actieve bijdrage heeft geleverd aan de leefbaarheid van de buurt".

minder vrijwillige participatie zou plaatsvinden dan in de rijke buurt. Het tegendeel blijkt echter waar te zijn, aangezien bewoners in Schiedam evenveel participatie vertonen.

Ook volgens Van Der Zwaard en Specht (2013) leidt de roep om meer zelforganisatie niet per se tot meer ongelijkheid (in de zin dat zelforganisatie niet gelijkmatig verspreid over de samenleving tot stand komt). Zij stellen dat op dit moment nog niet empirisch is hard te maken dat in kwetsbare buurten minder zelforganisatie plaatsvindt noch dat hogeropgeleiden beter gebruik zouden maken van kansen om tot zelforganisatie te komen. Uit kwalitatief onderzoek komt naar voren dat voornamelijk laagopgeleiden participeren aan bewonersinitiatieven (Tonkens & Verhoeven, 2011). Tevens toont Kullberg (2009) in het artikel *Burgerinitiatief in de woonbuurt* met kwantitatief onderzoek aan dat in buurten met meer verloedering (graffiti en vervuiling) meer vrijwilligerswerk wordt verricht, omdat bewoners in deze buurten een aanleiding hebben om vrijwilligerswerk te verrichten. Verderop in haar artikel nuanceert ze deze bevinding door te stellen dat sterkere overlast in de buurt niet samen gaat met het verrichten van méér vrijwilligerswerk. Het leidt echter niet tot minder participatie nadat is gecontroleerd voor bewoners- en buurtkenmerken. Onderzoek naar de relatie tussen enerzijds burgerparticipatie en anderzijds buurtkenmerken en individuele kenmerken laten tot nu toe dus tegenstrijdige bevindingen zien. Met deze scriptie wordt met kwantitatieve gegevens een aanvulling gegeven op de Nederlandse theorievorming over de participatieparadox door verklaringen voor deelname aan burgerparticipatie op te sporen.

Ten tweede is dit onderzoek relevant omdat er een debat gaande is over de verklaring voor een afname in sociaal kapitaal (o.a. burgerparticipatie). In de Verenigde Staten is Putnam (2007) tot de conclusie gekomen dat een etnisch diverse buurt een negatief verband heeft met sociaal kapitaal. Hij typeert dit effect als *hunkering down*. Oftewel, burgers trekken zich in hun schulp terug en vertonen schildpadgedrag als een buurt etnisch divers is, waardoor onder andere burgerparticipatie afneemt. Letki (2008) heeft als tegenreactie op deze eenzijdige focus op etnische diversiteit gesteld dat men ook moet kijken naar de sociaaleconomische status van de buurt. Met onderzoek in het Verenigd Koninkrijk komt zij tot de ontdekking dat de lage sociaaleconomische status van de buurt de belangrijkste voorspeller is voor een lager sociaal kapitaal en niet de etnische diversiteit van een buurt. Naast dat het interessant is om dit debat te toetsen op de Nederlandse context, is het ook interessant om na te gaan of er überhaupt sprake is van buurteffecten in Nederland. Voorgaand onderzoek heeft namelijk slechts gering bewijs gevonden voor buurteffecten in Nederland (Gijsberts et al., 2010). Bewijs voor negatieve buurteffecten in Nederland zijn volgens Pinkster (2008) zwak en gedifferentieerd. De bevindingen van bijvoorbeeld Putnam kunnen niet zomaar overgeheveld worden naar Nederland, omdat de mate van etnische en sociale segregatie ten opzichte van de Verenigde Staten verschilt en er is in Nederland minder sprake van sterke stigmatisering van 'zwarte' wijken' (Pinkster, 2008). De bevindingen van Letki kunnen ook niet zomaar overgeheveld worden naar Nederland. In Nederland is er namelijk een verzorgingsstaat waardoor sommige problemen voorkomen worden (Pinkster, 2008). Het Verenigd Koninkrijk heeft daarentegen een meer liberale verzorgingsstaat, waarin de overheid een *laissez-faire* houding aanneemt (Wildeboer Schut, Vrooman & De Beer, 2000). Om deze redenen zijn er in Nederland vooral samenstellingseffecten gevonden en geen buurteffecten (Gijsberts et al., 2010). Oftewel, individuele kenmerken hebben een verklaring geboden voor bijvoorbeeld de mate van criminaliteit in de buurt of het onderwijssucces van kinderen (ibid). De buurt of de school leek in die gevallen geen zelfstandig effect te vertonen op de criminaliteitscijfers of het onderwijssucces. In dit onderzoek wordt daarom nagegaan of het samenstellingseffect eveneens van toepassing is op burgerparticipatie of dat wellicht toch de gevonden buurteffecten van Putnam en Letki van toepassing zijn op burgerparticipatie in Nederland.

1.4.2 Maatschappelijke en praktische relevantie

Naast wetenschappelijk relevant is deze scriptie ook maatschappelijk relevant. Een eerste reden waarom de probleemstelling maatschappelijk relevant is, is dat er in Westerse landen de zorg bestaat voor de afname van oude maatschappelijke betrokkenheid (Putnam, 2000). Deze zorgen zijn in Nederland terug te vinden in beleidsverhalen. Daarin wordt een beeld geschetst van de 'achteroverleunende' of 'kwetsbare' burger die niet of nauwelijks participeert (Van Der Zwaard & Specht, 2013). Toch heeft Nederland, ondanks de individualiseringstrend en postmoderne samenleving, een hoog niveau van vrijwillige inzet en is er in de afgelopen jaren geen neerwaartse trend in deelname aan vrijwilligerswerk te signaleren (Dekker & De Hart, 2009). Nederland scoort bijvoorbeeld al 30 jaar lang, in vergelijking met andere Europese landen, hoog op burgerparticipatie (Van Der Zwaard & Specht, 2013). In 2009 zette ruim 40% van de Nederlanders zich vrijwillig in. Dit landelijk gemiddelde lag wel een aanzienlijk stuk hoger dan de vrijwillige participatie van Rotterdammers, dat lag op 30%. Deze scriptie werpt een licht op burgerparticipatie van Rotterdammers en biedt daarmee ook inzicht in de huidige stand van zaken over de mate van burgerparticipatie van deze inwoners.

Een tweede reden waarom dit onderzoek maatschappelijk relevant is, is dat dit onderzoek bijdraagt aan kennis over het veranderen van een maatschappelijke kwestie. In dit geval is de kwestie het bevorderen van pro-sociaal gedrag vanuit de gemeente. De nadruk op burgerparticipatie is voor gemeenten een bezuinigingsmaatregel (Van Der Zwaard & Specht, 2013) en dit is wellicht de reden waarom met name de succesverhalen van zelforganisatie worden benadrukt. Dit onderzoek biedt inzichten in de verklaringen voor de totstandkoming van burgerparticipatie. Het kan als *eye-opener* fungeren, omdat wordt aangetoond dat er niet alleen succesverhalen over burgerparticipatie bestaan. Buurten zullen hoogstwaarschijnlijk verschillen in de mate van burgerparticipatie en getracht wordt een verklaring te zoeken waarom in sommige buurten bewoners vaker participeren dan in andere buurten. Hierdoor wordt een beeld geschetst van de factoren die pro-sociaal gedrag beïnvloeden en daarmee ook hoe burgerparticipatie kan worden gestimuleerd.

In het verlengde van deze maatschappelijke relevantie ligt tevens de praktische en beleidsmatige relevantie. De Sociale Index 2012, waarmee dit onderzoek wordt uitgevoerd, heeft voor de gemeente als doel om richting te geven aan sociaal beleid (Gemeente Rotterdam, 2014c). In het verleden is Nederlands grootstedelijk beleid gericht geweest op menging van buurten en wijken, omdat menging zou voorkomen dat een buurt verder gestigmatiseerd zou worden als probleemwijk (Pinkster, 2008). Tevens zouden kansarme bewoners zich optrekken aan kansrijkere bewoners. Uitkomsten van dit onderzoek bieden een interessante bijdrage voor eventuele beleidsinterventies. Als immers blijkt dat buurtkenmerken er toe doen, dan is menging als beleidsmaatregel een zinvolle tactiek. Blijkt echter dat individuele kenmerken de meeste verklaringskracht bieden, dan zijn andere beleidsmaatregelen gewenst.

1.5 Leeswijzer

Deze scriptie is opgebouwd uit een aantal onderdelen. In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader gepresenteerd en hierin wordt verduidelijkt wat onder burgerparticipatie wordt verstaan en welke theorieën en verklaringen er zijn voor deelname aan burgerparticipatie. Hoofdstuk 3 behelst het methodologische gedeelte waarin de omslag van theorie naar data wordt verantwoord. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 op basis van de resultaten een conclusie geformuleerd en worden enkele discussiepunten besproken.

2. Theoretisch kader

2.1 Opbouw theoretisch kader

Het theoretisch kader is verdeeld in een aantal paragrafen. In paragraaf 2.2 wordt een zeer beknopte ontwikkelingsgeschiedenis weergegeven van burgerparticipatie in Nederland. In paragraaf 2.3 wordt verduidelijkt wat met burgerparticipatie wordt bedoeld en in paragraaf 2.3.1 worden verschillende vormen van burgerparticipatie uiteengezet. Vervolgens worden in paragraaf 2.4 verklaringen geboden voor deelname aan burgerparticipatie. Deze verklaringen zijn uitgesplitst naar verklaringen op buurtniveau (paragraaf 2.4.1) en op individueel niveau (paragraaf 2.4.2).

2.2 Van verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij

In de negentiende eeuw is de Nederlandse staat te typeren als een 'nachtwakersstaat' (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO), 2013). In deze staat werden alleen kerntaken zoals het bewaken van de openbare orde, veiligheid en defensie vervuld. Aan het eind van de negentiende eeuw, toen tevens de moderne industriële samenleving opkwam, groeide de rol van lokale overheden bij het ontwikkelen van publieke voorzieningen. De omslag in de economie creëerde een trek van het platteland naar de stad en met deze massale trek naar de stad ontstond grootstedelijke problematiek, waaronder armoede en ziektes. Deze hadden niet alleen een weerslag op de armen, maar ook op de rijken. Het besef van de wederzijdse afhankelijkheid tussen arme en rijke bevolkingsgroepen, leidde tot het ontstaan van de eerste kenmerken van de verzorgingsstaat. In deze staat werden publiekszaken door de overheid gefinancierd; hetzij door de overheid zelf of via particuliere instellingen die in de verzuilde samenleving bestonden (RMO, 2013).

Deze sterke verzorgingsstaat waarin de participatieve rol van de burger was gemarginaliseerd, werd al snel opgevolgd door het bevorderen van burgerparticipatie. Dit kwam zowel doordat de verzorgingsstaat financieel onhoudbaar werd als doordat het verzuilde netwerk, dat na de Tweede Wereldoorlog opkwam in de jaren '60, in duigen viel (RMO, 2013; Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). De ontzuiling zorgde ervoor dat gesubsidieerde particuliere organisaties die voorheen taken vervulden niet meer bestonden (RMO, 2013). Volgens Van Der Zwaard en Specht (2013) is de afbrokkeling van de verzorgingsstaat en de stimulering van burgerparticipatie in drie fasen in de samenleving terug te vinden. De eerste fase die de auteurs opmerken is ontstaan na de Tweede Wereldoorlog toen er een sterke aandacht kwam voor wijken en buurten in de stad. Het grootstedelijk beleid was gericht op achterstandswijken en de heersende visie in dit beleid was dat in deze buurten, net als in dorpen, gemeenschappen gevormd moesten worden. Maatschappelijke problematiek die voorkwam in grote steden zou met behulp van inmenging van deze gemeenschappen opgelost kunnen worden. De tweede fase is terug te vinden in de jaren '70. Er waren destijds protestbewegingen die pleitten voor meer actie van burgers en minder inmenging van de overheid. Tot slot zien Van Der Zwaard en Specht een derde fase in de roep naar meer zelforganisatie. Sinds het rapport *De verzorgingsstaat heroverwogen* van de WRR in 2006 is verschenen, is aandacht gekomen voor een nieuw type verzorgingsstaat. In een dergelijke verzorgingsstaat vindt een verschuiving plaats van "compenseren naar voorkomen, van verzekeren naar investeren, en van gelijkheid van uitkomsten naar gelijkheid van kansen" (Van Der Zwaard & Specht, 2013, p. 12). In deze samenleving moeten individuen handelingsverantwoordelijk worden gemaakt.

In het laatste decennium zijn er daarom maatregelen getroffen waarbij de eigen verantwoordelijkheid van de burgers is versterkt (Van Stokkom & Toenders, 2010). De burger is hedendaags niet alleen maar een klant of cliënt, maar een serieuze partner die als betrokken burger actief is voor de oplossing van maatschappelijke vraagstukken (ibid). Van Wijdeven, De Graaf en Hendriks (2013) spreken ook wel van een doe-democratie, waarbij burgers meer sociale, economische en politieke rechten krijgen en waarbij actief burgerschap van hen wordt verwacht. Deze nadruk op zelforganisatie wordt een nieuw politiek ideaal genoemd, waarbij responsabilisering van de burger centraal staat (Uitermark, 2014; Van Stokkom & Toenders, 2010). Dit houdt in dat de overheid meer op afstand gaat besturen en dat burgers meer hun verantwoordelijkheid nemen voor de leefomgeving. Actief burgerschap wordt gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor het bestaan van een *civil society*, zodat de democratische politieke structuur niet ondermijnt wordt (Musick & Wilson, 2008). Burgerschap moet dan gepercipieerd worden vanuit de republikeinse opvatting, want deze opvatting over burgerschap houdt in dat burgers de morele plicht hebben om actief te participeren in de publieke gemeenschap (Specht, 2012). Het gaat daarbij dus niet om burgerschap in de zin van status en rechten (ibid). De omslag van de overheid naar de nadruk op actief burgerschap is volgens Van De Wijdeven, De Graaf en Hendriks (2013) te zien als een overgangsfase van een verzorgingsstaat naar een participatiemaatschappij. De auteurs (p. 3) houden daarbij wel een slag om de arm, omdat het pas “in de achteruitkijkspiegel van de geschiedenis definitief te zeggen is” dat er sprake is van een overgangsfase naar een participatiemaatschappij.

Waarom deze participatiemaatschappij wordt bevorderd, wordt door Van Der Zwaard en Specht (2013) aangetoond in hun literatuurstudie over burgerparticipatie voor de Kenniswerkplaats Leefbare Wijken Rotterdam. Zij benoemen grofweg vijf motieven voor het bevorderen van burgerparticipatie door de overheid. Ten eerste wordt ingespeeld op de huidige economische crisis en is zelforganisatie een bezuinigingsmaatregel voor gemeenten en de overheid. Ten tweede is er een sociaal motief, waarbij er vanuit wordt gegaan dat door zelfredzaamheid en samenwerking het sociaal kapitaal in de buurt toeneemt. In een aantal buurten zijn leefbaarheidsproblemen aan de orde van de dag, doordat bewoners klagen over verloedering en vervuiling van de straat en gevoelens van onveiligheid (Kullberg, 2009). Met zelforganisatie wordt het geringe sociale kapitaal verstevigt en tegelijkertijd deze leefbaarheidsproblemen aangepakt (ibid). Ten derde is er volgens Van Der Zwaard en Specht een complexiteitsmotief. Bij dit motief wordt beargumenteerd dat bepaalde vraagstukken erg complex zijn, waarbij ervaringsdeskundigen (buurtbewoners) een goede aanvulling kunnen zijn op professionals die zich reeds inspannen voor de buurt. Ten vierde is er het zingevingsmotief, waarbij er vanuit wordt gegaan dat mensen in de huidige tijd zelf een nuttige en zinvolle invulling voor hun leven moeten vinden. Civiel burgerschap en de daarmee gepaarde sociale inzet kan een vorm van zingeving zijn voor deze burgers. Tot slot is er het onhandigheidsmotief. Dit houdt in dat jarenlang alles is gereguleerd door de overheid, waardoor mensen als het ware onbeholpen zijn geworden en men is verleerd hoe moet worden samengewerkt.

Naast deze voorargumenten is een veelgenoemd tegenargument voor het bevorderen van zelforganisatie het ontstaan van ongelijkheid (Van Der Zwaard & Specht, 2013; Uitermark, 2014; Engbersen & Engbersen, 2014). Er is immers een kans dat de welgestelden of mensen die zelfredzaam zijn het goed voor elkaar hebben, terwijl anderen die meer hulp nodig hebben bij participatie achterblijven (ibid). Tevens stellen Van Stokkom en Toenders (2010) dat het de vraag is

of burgers wel de actieve rol op zich *willen*⁶ én kunnen nemen zoals dat van hen wordt verlangd. Ze stellen dat zelfredzaamheid voornamelijk succesvol is als burgers over voldoende sociale competenties beschikken en bereid zijn om zich in te zetten. In kwetsbare en etnisch diverse buurten is dikwijls weinig sociale samenhang, waardoor zelfredzaamheid niet wordt bewerkstelligd. In kansarme buurten onttrekken kansarme groepen zich daarom van actief burgerschap. Van Stokkom en Toenders (2010, p. 21) omschrijven dit treffend: “Sommigen wijzen erop dat de afhankelijke positie van kwetsbare groepen in een klassensamenleving juist de capaciteit ondermijnt om rechten te herkennen en er gebruik van te maken (Barbalet, 1993). Kwetsbare en kansarme groepen sluiten zichzelf af voor burgerschap. In een kennissamenleving waarin het perspectief op een levenslang arbeidzaam bestaan ontbreekt, worden deze groepen in sterkere mate afhankelijker (Turner, 2001; Sennett, 2003).” Deze afhankelijkheid van kansarmen belemmert uiteindelijk het ontstaan van burgerparticipatie. De vraag is daarom of deelnemers aan burgerparticipatie wel representatief zijn voor de buurtbewoners, of participatie toegankelijk is voor alle burgers en daarmee ook of het democratisch is? Dit laatste is namelijk waar de tegenstanders van het bevorderen van burgerparticipatie voor vrezen: een participatieparadox waarmee de democratische beginselen aan het wankelen raken en ongelijkheden in de samenleving juist worden gereproduceerd (Walzer, 2004, zoals beschreven in Van Der Zwaard & Specht, 2013).

2.3 Wat is burgerparticipatie?

Bovenstaande beknopte geschiedenis laat zien dat burgerparticipatie een nauwe band heeft met actief burgerschap en met de democratie. Er bestaat echter nogal wat onenigheid over de uitkomst van het bevorderen van burgerparticipatie. Het is daarom interessant om verklaringen voor deelname aan burgerparticipatie te onderzoeken maar voordat deze worden behandeld, is het noodzakelijk om aan te geven wat precies onder burgerparticipatie wordt verstaan. Burgerparticipatie kan gezien worden als een component van sociaal kapitaal. Ongelukkigerwijs bestaat er veel verwarring over dit concept. Volgens Van Stokkom en Toenders (2010) is er geen duidelijke en consistente omschrijving van sociaal kapitaal, omdat het begrip door Jan en alleman gebruikt wordt en iedereen er een eigen betekenis aan geeft. Ook Williams (2003, p. 4) stelt dat sociaal kapitaal een “*fuzzy concept*” is. Eén van de bekendste vormen van sociaal kapitaal is geformuleerd door Putnam. Putnam ziet sociaal kapitaal als een kenmerk van een gemeenschap, namelijk dat er minder criminaliteit, minder corruptie, een beter bestuur en democratie is (Korsten & De Goede, 2014). Uit een andere bron blijkt dat Putnam (2007, zoals beschreven in Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008) sociaal kapitaal ziet als interetnisch vertrouwen, vertrouwen in directe burens, vertrouwen in de lokale overheid, meedoen in een buurtproject, geven aan goede doelen en vrijwilligerswerk. Door sociaal kapitaal zijn mensen in staat dingen te bereiken die zij alleen niet zouden kunnen realiseren.

Door de brede definitie van Putnam te hanteren voor sociaal kapitaal kan burgerparticipatie gepercipieerd worden als een component van sociaal kapitaal⁷. Burgerparticipatie is namelijk een kenmerk van een gemeenschap en niet gericht op individueel nut. Het is pro-sociaal gedrag waarbij

⁶ In deze scriptie wordt verder niet ingegaan op het feit of burgers wel willen participeren. Vraagstellingen hierover zijn namelijk niet opgenomen in de Sociale Index 2012. De focus in deze scriptie ligt daarom vooral op waarom burgerparticipatie wordt bevorderd en waarom dit eventueel wel of niet positief uitpakt.

⁷ In het artikel *Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhood* onderzoekt Letki (2008) onder andere de Putnam-hypothese. Daarbij operationaliseert Letki sociaal kapitaal onder andere als deelname aan organisaties en het onbetaald helpen van organisaties. Het is dus niet ongebruikelijk om participatie te zien als een component van sociaal kapitaal.

men niet zelf⁸, maar de (leef)omgeving gebaat is (Musick & Wilson, 2008). Het voordeel van burgerparticipatie als component van sociaal kapitaal te beschouwen, is dat theorieën voor het verklaren van sociaal kapitaal toegepast kunnen worden op het verklaren van burgerparticipatie. Dit is in het verleden eveneens gedaan door Gijsberts et al. (2010) in het artikel *Schildpadgedrag in multi-etnische wijken? De effecten van etnische diversiteit in stad en buurt op dimensies van sociale cohesie*. Theorieën voor het verklaren van sociaal kapitaal passen zij toe op verschillende dimensies van sociale cohesie (sociaal vertrouwen, buurtcontacten, vrijwilligerswerk en mantelzorg). De auteurs hebben daarbij sociaal kapitaal vervangen door sociale cohesie en dit is niet zeer ongebruikelijk, omdat Van Stokkom en Toenders (2010) aangeven dat er een nauw verband bestaat tussen sociaal kapitaal en sociale cohesie.

Duidelijk is dat het concept sociaal kapitaal zeer breed en diffuus van aard is. Zoals reeds is gesteld, is het voordeel hiervan dat theorieën van sociaal kapitaal toegepast kunnen worden op burgerparticipatie. Voordat de verklaring op buurt en individueel niveau worden behandeld, is het allereerst belangrijk om een onderscheid te maken tussen vormen van burgerparticipatie. De volgende drie vormen van burgerparticipatie worden onderscheiden: (1) **vrijwilligerswerk**, (2) **politieke participatie** en (3) **participatie voor leefbaarheid**. De overeenkomsten tussen deze typen participatie is dat het om vormen van vrijwilligerswerk en vrijwillige inzet gaat. Vrijwilligerswerk is namelijk een complex fenomeen dat niet sterk afgebakend is en een variëteit aan typen van activiteiten, organisaties en sectoren omvat (Hustinx, Cnaan & Handy, 2010). Tevens is vrijwilligerswerk een vorm van altruïstisch gedrag en het doel ervan is om anderen te helpen zonder dat er de verwachting is dat daar een materiële vergoeding tegenover staat (Musick & Wilson, 2008). Toch is het belangrijk om een onderscheid tussen deze vormen van burgerparticipatie te maken, omdat theorie er op wijst dat mensen met verschillende achtergrondkenmerken participeren aan de verschillende vormen van burgerparticipatie. In de paragraaf hieronder worden de drie typen participatie nader toegelicht.

2.3.1 Vormen van burgerparticipatie

De eerste vorm van burgerparticipatie die wordt onderscheiden is **vrijwilligerswerk** en dit type participatie wordt de derde sector genoemd. Door Putnam (2000) wordt vrijwilligerswerk getypeerd als *civic participation* dat uiteenvalt in participatie aan organisaties gebaseerd op de (1) eigen (etnische) gemeenschap, (2) de kerk en (3) werk. Deze definitie is vrij beperkt, omdat vrijwilligerswerk ook gericht kan zijn op allerlei andere terreinen zoals dieren, welzijn en hulp aan mensen buiten het eigen huishouden (Williams, 2003). Wat wel uit de definitie van Putnam blijkt, is dat het gaat om een formele vorm van burgerparticipatie, omdat lidmaatschap aan een dergelijke vrijwillige organisatie wordt verwacht. Naast de formele kant en het institutionele karakter van vrijwilligerswerk, typeert vrijwilligerswerk zich nog aan twee andere kenmerken. Ten eerste is vrijwilligerswerk *self-governing*, omdat het onafhankelijk van de staat bestaat en voortleeft (Denters et al., 2013). Ten tweede is vrijwilligerswerk te bestempelen als een klassiek participatieproject, omdat het vooral voorkwam in de verzulde samenleving (Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Bij het klassieke participatietraject is er sprake van intensieve groepsverbanden waarbij relaties tussen mensen onderling formeel en verticaal lopen. Voorbeelden van het klassieke

⁸ Of burgerparticipatie daadwerkelijk gemotiveerd wordt door altruïsme en niet voor 'eigen nut' wordt ingezet valt uiteraard te betwisten. Einolf (2014) laat zien dat hoogopgeleiden, mensen met hoge inkomens en blanke mensen vrijwilligerswerk verrichten om zo hun sociale status te verhogen of behouden. Dit wordt de *social exchange theory* genoemd.

participatietraject zijn dienstverlenende organisaties, verenigingen en officiële actiegroepen (Houben-van Herten & Te Riele, 2011; De Graaf, 2012, zoals beschreven in Van Der Zwaard & Specht, 2013). Vrijwilligerswerk, de klassieke vorm van burgerparticipatie, was het toonbeeld van de verzuilde samenleving maar is sinds de ontzuiling aan het afbrokkelen. De verzuilde samenleving heeft inmiddels plaatsgemaakt voor een individualiseringstrend waarin jongeren individuele keuzes maken (Denters et al., 2013). Actief lidmaatschap aan vrijwilligerswerk past niet bij een individualiseringstrend, omdat vrijwilligerswerk gepaard gaat met het vooropstellen van de organisatie en niet met het individu (ibid).

Een tweede vorm van burgerparticipatie, die sterke gelijkenissen vertoont met vrijwilligerswerk, is **politieke participatie**. Politieke participatie is de betrokkenheid bij de politiek en overheid (Putnam, 2000). Net als de hierboven omschreven vorm is politieke participatie te bestempelen als een formeel en klassiek participatietraject (Denters et al., 2013). Voorbeelden van deze politieke participatie is het verzamelen van handtekeningen om een thema op de politieke agenda te krijgen (Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013), electorale participatie en lidmaatschap aan een politieke organisatie (Putnam, 2000). Uit de literatuur blijkt dat er nog een overeenkomst zit tussen vrijwilligerswerk en politieke participatie, omdat voor beide typen burgerparticipatie mensen met dezelfde achtergrondmerken actief zijn (Denters et al., 2013). Tussen de twee typen burgerparticipatie zit echter een belangrijk verschil. Het is immers niet zo dat mensen die vrijwilligerswerk verrichten tevens politiek actief zijn en vice versa. Politieke participatie geeft burgers een stem in de beleidsvorming, dit in tegenstelling tot vrijwilligerswerk. Politieke participatie is dan ook een uiting van de participatieve democratie. Putnam (2000) waarschuwde in zijn boek *Bowling Alone* dat oude maatschappelijke betrokkenheid werd bedreigd door nieuwe vormen van sociale diversiteit en economische en technische veranderingen. De afname van deze maatschappelijke betrokkenheid zou de democratische politieke structuur aan het wankelen brengen. Echter, door vrijwilligerswerk te verrichten op het gebied van politiek (bijvoorbeeld inzet voor politieke campagnes, demonstraties bijwonen of geld doneren aan politieke partijen) kunnen vrijwilligers een bijdrage leveren aan het democratisch proces (Musick & Wilson, 2008; Verba, Schlozman, Brady & Nie, 1993).

Sinds de ontzuiling en individualisering hebben 'nieuwe'⁹ vormen van burgerbetrokkenheid een toevlucht genomen in het publieke domein. Dit is de derde vorm van burgerparticipatie die in deze scriptie wordt onderscheiden en omvat **participatie voor leefbaarheid**. Onder deze nieuwe vorm van burgerbetrokkenheid vallen de bewonersinitiatieven, burgerinitiatieven en buurtinzet. Bewonersinitiatieven zijn de activiteiten van buurtbewoners die gericht zijn op het verbeteren van de kwaliteit, leefbaarheid en veiligheid van de buurt (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006). Gemeenten kunnen daarbij een faciliterende en co-producerende rol spelen (Denters et al., 2013). Dit in tegenstelling tot de meer formele vormen van burgerparticipatie (vrijwilligerswerk en politieke participatie) die *self-governance* zijn. Participatie voor leefbaarheid onderscheidt zich ook op een ander punt van vrijwilligerswerk en politieke participatie, doordat het puur gericht is op het leveren van een bijdrage aan de sociale verbetering van de buurt (Tonkens & Verhoeven, 2011; Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013; Rigo Research en Advies, 2012). Voorbeelden van participatie voor leefbaarheid zijn: het opknappen van een speeltuin, het onderhouden van groen in de buurt en het

⁹ Benadrukt moet worden dat het niet zo zeer gaat om een *nieuw* maatschappelijk fenomeen. Burgerinitiatieven bestaan immers al sinds jaar en dag maar werden toen benoemd als particulier initiatief of zelfbestuur (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011). Wat wel is veranderd, is dat er een groeiende aandacht is gekomen voor burgerinitiatieven.

opzetten en betrokken zijn bij festiviteiten in de buurt. Bij participatie voor leefbaarheid zijn de relaties tussen mensen horizontaal, informeel¹⁰ (Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013), lossier, opener en van kortere duur (Dekker & De Hart, 2009, zoals beschreven in Van De Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Participatie voor leefbaarheid kan daarom gezien worden als de meer informele tak van burgerparticipatie. Om die reden moet participatie voor leefbaarheid onderscheiden worden van meer formele burgerparticipatie (vrijwilligerswerk en politieke participatie), waarbij relaties juist hiërarchisch zijn. Een zeer duidelijke definitie van participatie voor leefbaarheid wordt ten slotte nog gegeven door Hurenkamp en Duyvendak (2008). Zij typeren participatie voor leefbaarheid als ‘lichte gemeenschappen’, waarin mensen niet in duurzame verenigingen maar in tijdelijke verbanden opereren. Deze gemeenschappen opereren buiten de gevestigde politieke orde om en de participatie van mensen is slechts incidenteel. Of zoals Hurenkamp en Duyvendak (2008, p. 3) het stellen: “Burgerschap in dat soort gemeenschappen is levendig maar onzeker, eerder gericht op sociale zorgzaamheid dan op politiek activisme en uiteindelijk afhankelijk van voorwaarden waarin voorzien wordt door de *civil society* en de overheid”. Tabel 1 geeft beknopt weer welke overeenkomsten en verschillen er zijn tussen de vormen van burgerparticipatie.

Tabel 1 De overeenkomsten en verschillen tussen vormen van burgerparticipatie

	Vrijwilligerswerk en politieke participatie	Participatie voor leefbaarheid
1	Formeel	Informeel
2	Er kan sprake zijn van lidmaatschap	Geen lidmaatschap
3	<i>Self-governing</i>	Kan sprake zijn van de faciliterende rol van de overheid
4	Onderlinge relaties zijn hiërarchisch	Onderlinge relaties zijn horizontaal, lossier en opener
5	Inzet voor langere duur	Inzet voor kortere duur
6	Getypeerd als klassiek participatietraject	Getypeerd als ‘nieuw’ participatietraject
7	Toonbeeld van de verzuilde samenleving	Past meer binnen de individualiseringstrend

¹⁰ Over het onderscheid tussen informele en formele participatie is geen eenduidige lijn terug te vinden in de literatuur. Er zijn drie lijnen van het onderscheid tussen formele en informele participatie terug te vinden. Ten eerste wordt in de literatuur over vrijwilligerswerk gesproken over informele participatie en dit heeft betrekking op mantelzorg en één-op-één hulp aan mensen in de omgeving of familieleden buiten het eigen huishouden (Williams, 2003; Musick & Wilson; 2008; Einolf, 2014). Ten tweede bestempelen de meeste auteurs informele participatie als het vergroten van de leefbaarheid van de buurt (Van Der Zwaard & Specht, 2013; Tonkens & Verhoeven, 2011; Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Ten derde wordt door Van Marissing (2009) een onderscheid gemaakt tussen informele en formele participatie. Informele participatie is slechts het *bezoeken* van vrijetijdsactiviteiten in de buurt (bijvoorbeeld een Koninginnemarkt). Formele participatie wordt gezien als het actief inzetten om deze vrijetijdsactiviteiten in de buurt te realiseren. Hij benoemt drie vormen: formele participatie op uitnodiging van een professional (bijvoorbeeld een informatiebijeenkomst), formele participatie op basis van het eigen initiatief (bijvoorbeeld het bezoeken van het spreekuur van de wijkwethouders) en formele participatie door actief lidmaatschap aan een bewonersorganisatie. Gekozen is om de tweede definitie van informele participatie te hanteren, omdat dit het meest past bij de meting van de Sociale Index (zie tevens hoofdstuk 3).

2.4 Verklaringen voor deelname aan burgerparticipatie

Nu duidelijk is gemaakt wat burgerparticipatie inhoudt, worden hieronder verklaringen gegeven voor deelname aan burgerparticipatie. Door deze verklaringen te behandelen, wordt meteen verduidelijkt waarom er een onderscheid is gemaakt tussen meer formele en meer informele participatietrajecten. In de jaren '90 van de vorige eeuw was er geen duidelijk theoretisch raamwerk ontwikkeld over vrijwillige inzet dan wel participatie. Inmiddels bestaat dit wel en Einolf (2014) onderscheidt in zijn artikel drie theoretische invalshoeken: (1) sociale theorieën gericht op de context, (2) theorieën gericht op individuele kenmerken van vrijwilligers (zoals waarden en normen) en tot slot (3) theorieën die handelen over de bronnen en vaardigheden die mensen bezitten (opleiding en inkomen). De tweede theoretische invalshoek (waarden en normen) wordt niet behandeld in deze scriptie¹¹. Allereerst wordt ingegaan op sociale theorieën gericht op de invloed van de context (paragraaf 2.4.1) en vervolgens worden theorieën over de bronnen, vaardigheden en kenmerken die mensen bezitten behandeld (paragraaf 2.4.2).

2.4.1 Verklaringen op buurtniveau

De ecologische of buurtkenmerken kunnen aangeven dat er sprake is van een buurteffect voor burgerparticipatie. Een buurteffect betekent in wezen dat het wonen in een kwetsbare buurt een extra negatief gevolg heeft voor de reeds kansarme(re) bewoners. Bij een buurteffect maakt een kwetsbare wijk de bewoners als het ware 'slechter': als er bijvoorbeeld minder wordt geparticipeerd in een etnisch diverse of arme buurt zal de reeds kwetsbare buurt nog meer verloederen. Een buurteffect is niet terug te voeren op de individuele kenmerken van de bewoners. Oftewel, de buurt heeft een *zelfstandig* negatief of positief effect op bepaalde uitkomsten. Deze omschrijving van het buurteffect past bij de participatieparadox, omdat deze paradox er vanuit gaat dat in etnisch diverse en arme buurten (de kwetsbare buurten) minder wordt geparticipeerd. Er worden hieronder grofweg twee buurtkenmerken besproken: etnische diversiteit van de buurt en de sociaaleconomische status van de buurt.

Etnische diversiteit en de Putnam-hypothese

De impact van etnische diversiteit op het sociaal kapitaal van een buurt is door Putnam (2007) uiteengezet. In zijn artikel *E pluribus unum: diversity and community in the twenty-first century* toont hij aan dat door immigratie de bevolkingssamenstelling in de Verenigde Staten is veranderd. Op lange termijn kunnen deze negatieve effecten overwonnen worden, omdat diversiteit een positief effect heeft op creativiteit en er kan op lange termijn een nieuw wij-gevoel ontstaan. Echter, op korte termijn kan diversiteit een negatief effect hebben op sociale solidariteit en sociaal kapitaal. Dit leidt tot de formulering van een hypothese met een direct verband van etnische diversiteit op burgerparticipatie:

H1a Bewoners woonachtig in een meer etnisch diverse buurt participeren minder vaak aan vrijwilligerswerk, aan de politiek en voor leefbaarheid dan bewoners woonachtig in een minder etnisch diverse buurt

¹¹ Vragen over waarden en normen zijn niet opgenomen in de Sociale Index en konden daarom niet opgenomen worden in deze scriptie.

Volgens Putnam zijn er in de bestaande literatuur twee theorieën over de effecten van diversiteit op sociaal kapitaal. Dit zijn de contact- en conflicttheorie die lijnrecht tegenover elkaar staan, omdat de mechanismen van de theorieën elkaar tegenspreken. De contacttheorie is van oorsprong ontwikkeld door Allport (1954, zoals beschreven in Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008) en deze theorie gaat er vanuit dat diversiteit interetnische tolerantie en sociale solidariteit bevordert (Putnam, 2007). Als mensen meer in de gelegenheid zijn om contact te hebben met mensen van een andere etnische afkomst, dan neemt de onwetendheid over de andere groep mensen af. Door interetnisch contact ontstaat er meer vertrouwen tussen verschillende etnische groepen. Deze theorie wordt onder andere ondersteund door onderzoek dat is gedaan onder Amerikaanse soldaten (Stouffer, 1949, zoals beschreven in Putnam, 2007). Aan blanke soldaten werd gevraagd of zij een Afro-Amerikaanse soldaat in hun eigen peloton wilden hebben. Blanke soldaten die geen contact hadden met Afro-Amerikaanse soldaten hadden het meeste weerstand tegen dit idee, terwijl soldaten die in een peloton zaten met Afro-Amerikaanse soldaten het minst tegen dit idee waren. De contacttheorie gaat er vanuit dat de tolerantie en sociale solidariteit tussen individuen uit diverse etnische groepen zal toenemen door het contact dat zij met elkaar opdoen. Het onderscheid tussen de *in-group* en *out-group* neemt hierdoor af. Putnam (2007) bestempelt dit als *bridging capital*. Oftewel, mensen ontwikkelen banden met mensen die in een belangrijk opzicht (bijvoorbeeld afkomst, leeftijd, opleidingsniveau, inkomensniveau) van elkaar verschillen en slaan hiermee als het ware een brug. De contacttheorie gaat er in feite vanuit dat naarmate er meer migranten in een buurt wonen, autochtonen positiever zijn over migranten (Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008). Het belang van *bridging capital* ligt gelegen in het feit dat het onderling vertrouwen wordt bestendigd. Dit sociaal vertrouwen heeft een positief effect op participatie in maatschappelijke organisaties.

Volgens Putnam (2007) is de bovenstaande contacttheorie aantrekkelijk, maar is er vooral empirisch bewijs gevonden voor de conflicttheorie. In deze theorie staat in plaats van *bridging capital* ook wel het verbindend kapitaal centraal. *Bonding capital* bestaat uit banden die men ontwikkelt met mensen die op hen lijken. De conflicttheorie komt voort uit het werk van Coser en Blalock en deze theorie hebben zij in de Verenigde Staten onderzocht (Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008). Het mechanisme achter de theorie is dat mensen zich bedreigd voelen en competitie ervaren door de aanwezigheid van een andere etnische groep. Deze vijandigheid tussen groepen neemt toe zodra er meer mensen van de *out-group* in de buurt wonen. Men trekt zich terug in de eigen groep en zo ontstaat er *bonding capital*. De conflicttheorie wordt onder andere ondersteund door onderzoek van Charles en Kline (2002, zoals beschreven in Putnam, 2007). Uit hun onderzoek in de Verenigde Staten kwam naar voren dat meer etnische diversiteit een negatief verband heeft met carpooling. Carpooling is een uiting van vertrouwen en wederkerigheid en etnische diversiteit hangt samen met een lager niveau van carpooling (en derhalve een lager niveau van vertrouwen en wederkerigheid).

Samengevat gaat de conflicttheorie er vanuit dat de *in-group* solidariteit wordt bestendigd en de *out-group* solidariteit afneemt als gevolg van etnische diversiteit. Volgens Putnam (2007) hoeven deze *in-group* en *out-group* solidariteit elkaar echter niet wederzijds uit te sluiten en kunnen ze zelfs onafhankelijk van elkaar bestaan. Putnam (2007) stelt daarom dat veeleer de constricttheorie van toepassing is op de Amerikaanse context. In deze theorie neemt zowel de *in-group* als *out-group* solidariteit (dus zowel *bonding capital* als *bridging capital*) af als gevolg van etnische diversiteit. Het idee hierachter is dat men zich in een etnisch diverse buurt niet op zijn gemak voelt, waardoor zowel banden buiten én binnen de eigen groep wegvallen. Dit is ook wel *hunkering down*, ofwel het

vertonen van schildpadgedrag (jezelf terugtrekken). Solidariteit medieert in dit geval in het verband tussen de etnisch diverse buurt en het effect ervan op burgerparticipatie. Op basis van deze theorie kan daarom de volgende hypothese worden opgesteld:

H1b Bewoners woonachtig in een etnisch homogene buurt hebben een hogere mate van solidariteit, waardoor zij vaker participeren aan vrijwilligerswerk, aan de politiek en voor leefbaarheid dan bewoners woonachtig in een meer etnisch diverse buurt

Putnam (2007) kwam met zijn onderzoek tot de conclusie dat deze constricttheorie van toepassing is op Amerikaanse buurten en dat sociaal kapitaal minder aanwezig is in etnisch diverse buurten. Ook onderzoek in Nederland heeft de Putnam-hypothese meegenomen, maar de verschillende onderzoeken kwamen niet tot een eenduidige conclusie. Lancee en Dronkers (2008) ondervinden bijvoorbeeld dat het vertrouwen in de buurt en de kwaliteit van het contact met de burens in etnisch diverse buurten minder is, terwijl Tolsma, Van Der Meer en Gesthuizen (2009) tot een andere conclusie komen. Zij zien slechts een afname van één aspect van sociaal kapitaal (vrijwilligerswerk) voor specifieke sociale groepen in etnisch diverse buurten. Gijsberts et al. (2010) ondervinden in hun studie dat de Putnam-hypothese eveneens slechts geldt voor één onderdeel van sociale cohesie, namelijk voor buurtcontacten. Oftewel, zij ondervonden dat etnische diversiteit in een buurt geen negatief effect heeft op sociaal vertrouwen, vrijwilligerswerk en mantelzorg¹² maar wel op buurtcontacten. Recentelijk onderzoek heeft tevens slechts gering bewijs gevonden voor de Putnam-hypothese. De resultaten van het onderzoek van Huijts, Kraaykamp en Scheepers (2014) laten zien dat etnische diversiteit een negatief verband heeft met persoonlijke contacten met burens met eenzelfde achtergrond, maar dat etnische diversiteit een positief verband heeft met persoonlijke contacten met burens van een andere etnische groep.

Sociaaleconomische status op buurtniveau

Hoewel het verband tussen sociaal kapitaal en diversiteit vaak is onderzocht, is er in de literatuur slechts sporadisch iets terug te vinden over de rol van sociaaleconomische status van de buurt en de invloed ervan op sociaal kapitaal (Letki, 2008). De focus is in plaats daarvan alleen gelegd op het effect van etnische diversiteit en niet het effect van de sociaaleconomische status op buurtniveau. Volgens Gijsberts, Van Der Meer en Dagevos (2008) zou daarom eveneens de sociaaleconomische status van een buurt meegenomen moeten worden bij het onderzoeken van de Putnam-hypothese. Waarom de sociaaleconomische status van een buurt er toe doet, wordt duidelijk uit Musick en Wilson (2008). Zij stellen dat in rurale gebieden meer vrijwilligerswerk wordt verricht dan in stedelijke gebieden en dit is te verklaren doordat rurale gebieden sociaal homogeen zijn. Sociale ofwel economische heterogeniteit zou nadelig zijn voor vrijwilligerswerk en tot deze conclusie komt Rotolo (2000, zoals beschreven in Musick & Wilson, 2008) ook. In steden met een meer homogene populatie is er meer lidmaatschap aan vrijwillige organisaties.

Enkele onderzoeken die de sociaaleconomische status van de buurt wel meegenomen hebben bij het analyseren van sociaal kapitaal en het effect van etnische diversiteit, komen niet tot eenduidige conclusies. Uit het onderzoek van Letki (2008) blijkt dat niet de etnische diversiteit van een buurt sociaal kapitaal vermindert, maar dat de sociaaleconomische status van de buurt een

¹² Origineel wordt in het artikel gesproken over informele hulp en dit is geoperationaliseerd als mantelzorg. Om verwarring te voorkomen met het informele karakter van participatie voor leefbaarheid is gekozen om het begrip mantelzorg te hanteren.

negatieve impact heeft op sociaal kapitaal. Uit de analyse van Gijsberts, Van Der Meer en Dagevos (2008) blijkt echter dat zowel de etnische diversiteit als sociaaleconomische status van de buurt geen verklarende kracht biedt voor vrijwilligerswerk en mantelzorg. Het zijn vooral de individuele kenmerken die er toe doen. Tolsma, Van Der Meer en Gesthuizen (2009) komen daarentegen tot de conclusie dat het gemiddeld inkomen van de buurt de meest belangrijke verklaring is voor sociaal kapitaal en niet de etnische diversiteit van de buurt. In meer welgesteldere buurten hebben bewoners meer contact met burens, is er meer onderling vertrouwen en doen mensen meer vrijwilligerswerk. Door de uiteenlopende uitkomsten in voormalig onderzoek is het interessant om na te gaan wat het effect van de sociaaleconomische status van de buurt is op burgerparticipatie:

H2 Bewoners woonachtig in een buurt met een hogere sociaaleconomische status participeren vaker aan vrijwilligerswerk, aan de politiek en voor leefbaarheid dan bewoners woonachtig in een buurt met een lagere sociaaleconomische status

Een alternatieve verklaring: non-profitorganisaties

Hoewel het debat vooral tussen de etnische diversiteit en de sociaaleconomische status van de buurt gaat, is er ook een alternatieve verklaring op buurtniveau voor de mate van burgerparticipatie. Deze verklaring kan wegens een gebrek aan data niet worden opgenomen in de uiteindelijke analyses van deze scriptie, maar is wel interessant om te vermelden. Het is tevens een verklaring van een ander kaliber dan de etnische diversiteit en sociaaleconomische status van een buurt, omdat het te maken heeft met de geschiedenis van de buurt. Deze verklaring voor de mate van burgerparticipatie ligt namelijk gelegen in de traditie en geschiedenis die een buurt heeft met buurtactivisme. Volgens Uitermark (2014, p. 10) komt burgerparticipatie eerder in een buurt tot stand zodra er in een buurt een erfenis is achtergelaten van een “hecht institutioneel weefsel van bewonersorganisaties, migranten-organisaties, speeltuinverenigingen, sportclubs, jongerenwerk en straatgroepen”. Uitermark verduidelijkt deze stelling door het voorbeeld van de Leeszaal van Maurice Specht en Joke van der Zwaard nader toe te lichten. Volgens Uitermark heeft dit initiatief kunnen floreren omdat er in de buurt een institutioneel weefsel van stichtingen en verenigingen aanwezig is dat mensen met elkaar verbindt. Initiatiefnemers die opereren binnen een buurt met een “vruchtbaar institutioneel weefsel” (Uitermark, 2014, p. 11) maken meer kans op succesvolle burgerparticipatie en zo kon ook de Leeszaal een succesvolle doorstart maken. Deze theorie over het verleden van een buurt met non-profitorganisaties is met kwantitatieve data onderzocht door Sampson et al. (2005) en Sampson (2012). Uit hun analyse met de dataset *The Community Survey of the Project on Human Development (PHDCN)* uit 1995 komen zij tot de conclusie dat participatie niet wordt veroorzaakt door sociale banden, lidmaatschap aan een vereniging en buurtcontact, maar door de aanwezigheid van non-profitorganisaties. Wat Sampson et al. hiermee aantonen is dat de aanwezigheid van bestaande sociale organisaties maatschappelijke participatie faciliteren en dat maatschappelijke participatie in feite een institutionele oorsprong heeft.

2.4.2 Verklaringen op individueel niveau

Met de bovenstaande verklaringen op buurtniveau kan worden nagegaan of de buurtkenmerken als verklaring gelden voor verschillen in burgerparticipatie tussen Rotterdamse buurten en bewoners. Naast buurtkenmerken kunnen ook individuele kenmerken een verklaring bieden voor verschillen in de mate van burgerparticipatie tussen Rotterdamse bewoners. In dat geval is er sprake van een individueel effect. Dit houdt in dat het kenmerk van een persoon (bijvoorbeeld zijn/haar hoge

opleidingsniveau) er voor zorgt dat diegene vaker burgerparticipatie uitoefent. Als blijkt dat individuele kenmerken een verklaring bieden voor verschillen in burgerparticipatie tussen bewoners kan dit in de richting wijzen dat er sprake is van een compositie- of samenstellingseffect. Er kan pas sprake zijn van samenstellingseffect als het eerder geconstateerde buurteffect afneemt of zelfs verdwijnt. Verschillen tussen buurten worden in dat geval niet veroorzaakt door een kenmerk van de buurt, maar doordat er een bepaald 'soort' of 'type' mens woonachtig is in die buurt. Oftewel, de mate van burgerparticipatie in de buurt wordt veroorzaakt doordat er mensen wonen die kenmerken bezitten die gunstig of ongunstig uitpakken voor burgerparticipatie. Hieronder worden de verklaringen op individueel niveau uiteengezet.

De sociaaleconomische status op individueel niveau

De participatiegraad van mensen is niet gelijk en gedacht wordt dat de sociaaleconomische status op individueel niveau van invloed is op de participatiegraad. Onder sociaaleconomische status vallen drie kenmerken. Ten eerste is er de gedachte dat het **opleidingsniveau** van individuen er toe doet bij burgerparticipatie. Van Der Zwaard en Specht (2013) stellen dat er een impliciete veronderstelling is dat hoogopgeleiden over meer kennis, vaardigheden en een geschiktere houding beschikken om tot zelforganisatie te komen dan laagopgeleiden. Deze gedachte wordt ondersteund door Beullens en Storms (2007) die een aantal achtergrondkenmerken in kaart hebben gebracht van mensen die actief zijn bij vrijwilligerswerk. Zij kwamen daarbij tot de ontdekking dat hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter de betrokkenheid is bij het formele verenigingsleven. Volgens Putnam (2000) is opleiding tevens de sterkste voorspeller voor politieke participatie en ook Uslaner (2005) constateert dat mensen met meer bronnen (inkomen, opleiding en vaardigheden) meer politieke participatie vertonen.

Een eerste verklaring voor deze verhoogde mate van burgerparticipatie is te vinden in het *human capital* dat hoogopgeleide bewoners kunnen aanboren. *Human capital* is de belichaamde vaardigheden en kennis van een individu (Coleman, 1988). Bewoners met meer *human capital* (opleiding) die woonachtig zijn in een kwetsbare buurt blijken vaker op te treden als belangenbehartiger van de buurt en zij zijn actiever in verenigingen (Crenson, 1983, zoals beschreven in Van Stokkom & Toenders, 2010). Bewoners met een hogere status (in de zin van opleiding en inkomen) participeren met name als zij in een buurt wonen met een lagere status. Dit heeft te maken met het feit dat er in die buurten grotere buurtproblemen zijn en omdat de bewoners met een hogere status over een grotere vaardigheid beschikken (Blokland, 2001, zoals beschreven in Van Stokkom & Toenders, 2010). Een tweede verklaring is te vinden in de *social exchange theory* (Einolf, 2014). Mensen met een hogere status (mannen, hoogopgeleiden, blanken en mensen met een hoog inkomen) participeren meer aan formele vormen van vrijwilligerswerk, omdat zij op deze wijze hun eigen status hoog kunnen houden. Een derde verklaring is te vinden in het opleidingsniveau *an sich*. Het idee is dat hoe meer educatie iemand heeft gevolgd, hoe meer kosmopolitische attitudes men heeft, hoe meer empathie men ontwikkeld met de minderbedeelden, hoe meer zelfvertrouwen men opbouwt en hoe meer mensen zich cognitief ontwikkelen om bewust te worden van sociale problemen (Musick & Wilson, 2008). Deze eigenschappen zorgen ervoor dat men meer burgerparticipatie vertoont. Al met al kan gesteld worden dat diverse theorieën onderbouwen dat

mensen met een hoger opleidingsniveau¹³ meer vrijwilligerswerk en politieke participatie vertonen. Bij deze informatie past daarom de volgende hypothese:

H3a Hoogopgeleide bewoners participeren vaker aan vrijwilligerswerk en aan de politiek dan lager opgeleide bewoners

Bij deze heersende ideeën wordt door Van Der Zwaard en Specht (2012) een kanttekening geplaatst. Volgens de twee auteurs en Beullens en Storms (2007) wordt het formele en klassieke vrijwilligerswerk vooral verricht door oudere, witte en hogeropgeleide mannen. Van Der Zwaard en Specht stellen echter dat informele participatie dat gericht is op de leefbaarheid van de buurt door een ander publiek wordt verricht. Bij nieuwe bewonersinitiatieven in 24 Amsterdamse buurten blijkt namelijk een andere groep actief, waaronder de mensen met een lage en middelbare opleiding (50% van de actievellingen) (Tonkens & Verhoeven, 2011). Ook bij burgerinitiatieven in Overijssel is er geen sterke oververtegenwoordiging van hogeropgeleiden (Denters et al., 2013). Dit komt doordat bij burgerinitiatieven gezocht wordt naar de oplossing voor een concreet probleem en daar is opleiding minder voor van belang (ibid). Op basis van deze informatie kan daarom de volgende hypothese worden opgesteld:

H3b Laagopgeleide bewoners participeren vaker voor leefbaarheid dan hoger opgeleide bewoners

Een tweede kenmerk van de sociaaleconomische status is het **inkomen** op individueel niveau. Uit internationaal onderzoek blijkt dat mensen met een hogere sociaaleconomische status (inkomen en opleiding) meer vrijwilligerswerk (Musick & Wilson, 2008) en politieke participatie verrichten (Verba et al., 1993; Stoll, 2000). Musick en Wilson (2008) stellen dat dit komt doordat vrijwillige inzet een zeer nadelige activiteit kan zijn voor mensen met een laag inkomen. Vrijwillige inzet kost namelijk tijd en is een onbetaalde activiteit wat ten koste gaat van de tijd die men kan besteden aan betaald werk. De kosten om vrijwillige inzet te leveren kunnen daardoor erg hoog zijn. Uit onderzoek in de staat Illinois blijkt bijvoorbeeld dat 18% van de mensen die voorheen participeerden, daar inmiddels van afzagen omdat zij het geld er niet meer voor hadden (ibid). Zelf als men geen geld uit hoeft te geven aan het vrijwilligerswerk, is er toch vaak de verplichting om contributie te betalen voor lidmaatschap aan een (politieke) vrijwilligersorganisatie. Een andere reden die Musick en Wilson geven voor het feit dat mensen met een hoger inkomen vaker participeren, is dat zij door hun uiterlijke vertoning het signaal van een welgestelde status afgeven. Door hun welgestelde status, zoals hun auto, kleding en de buurt waarin zij wonen, worden zij vaker gevraagd om vrijwilligerswerk te verrichten. Tot slot zijn de interesses van welgestelden anders en zien zij eerder het belang in van vrijwilligerswerk om een veilige buurt of een betere school te creëren dan minderbedeelden (ibid). Op basis van deze informatie kan de volgende hypothese worden opgesteld:

H4a Bewoners met een hoog inkomen participeren vaker aan vrijwilligerswerk en aan de politiek dan bewoners met een lager inkomen

¹³ De laatste twee theorieën kunnen niet getoetst worden, omdat in de Sociale Index niet gevraagd is naar motieven voor burgerparticipatie en naar kosmopolitische attitudes. Wel bieden de theorieën verklaringen waarom hoogopgeleiden vaker participeren en daarom zijn zij toch noemenswaardig.

Wederom stellen Van Der Zwaard en Specht (2013) een kanttekening bij deze heersende ideeën. Uit een analyse van Kullberg (2009, zoals beschreven in Van Der Zwaard & Specht, 2013) en Bakker (2011, zoals beschreven in Van Der Zwaard & Specht, 2013) over vrijwilligersgegevens blijkt namelijk dat mensen met een hoog inkomen en tweeverdieners minder actief zijn in de buurt dan mensen met een laag inkomen. Bij nieuwe bewonersinitiatieven in 24 Amsterdamse buurten blijkt juist 32% van de actievelingen een laag inkomen te hebben (Tonkens & Verhoeven, 2011). Bij burgerinitiatieven in Overijssel is er een evenredige verdeling van participanten met hoge en lage inkomens (Denters et al., 2013). Op basis van deze informatie kan de volgende hypothese worden opgesteld:

H4b Bewoners met een laag inkomen participeren vaker voor leefbaarheid dan bewoners met een hoger inkomen

Een derde kenmerk van de sociaaleconomische status is **woningbezit**¹⁴. In de Verenigde Staten wordt met data van de *Independent Sector* aangetoond dat woningbezit een positief verband heeft met vrijwilligerswerk (Musick & Wilson, 2008). Zelfs als er wordt gecontroleerd voor opleiding, inkomen, leeftijd, ras, burgerlijke staat en kerkbezoek blijft dit positieve verband bestaan. Volgens Kullberg (2009) kan dit verband verklaard worden doordat woningeigenaren minder verhuizen waardoor zij langer in de buurt blijven wonen en meer geneigd zijn om zich in te zetten. Woningbezit bevordert vrijwilligerswerk, omdat de eigenaren gebaat zijn bij een verbetering van de fysieke omgeving (Saunders, 1990, zoals beschreven in Musick & Wilson, 2008). Het is het meest waarschijnlijk dat woningeigenaren burgerparticipatie verrichten, omdat zij daar een financieel belang bij hebben. Musick en Wilson (2008, p. 320) zeggen hierover: *“flight is more costly than fight”*. Hiermee geven zij aan dat woningeigenaren hun huis als een economische investering zien en daarom hebben zij er een financieel belang bij om te investeren in de omgeving. Als voorbeeld geven zij aan dat een bewoner vrijwilligerswerk kan verrichten op een school, terwijl deze bewoner zelf geen kinderen heeft. Dit verhoogt als het ware de waarde van de huizenmarkt in de buurt. Op basis hiervan kan de derde hypothese¹³ worden opgesteld:

H5 Woningbezitters participeren vaker aan vrijwilligerswerk, aan de politiek en voor leefbaarheid dan huurders

Overige verklaringen op individueel niveau

Naast de sociaaleconomische status zijn er nog twee kenmerken van individuen waarvan er de verwachting is dat het van invloed is op deelname aan burgerparticipatie. Van Stokkom en Toenders (2010) stellen dat **buurtbinding** een belangrijke voorspeller is voor burgerparticipatie. Niet informele interacties en buurtcontacten doen er toe voor buurtactivisme, maar buurtidentificatie en je thuis voelen in de buurt. Deze identificatie zorgt er voor dat mensen buurtproblemen op hun netvlies hebben gegrift, waardoor zij actief worden in de buurt. Ook Tonkens en Verhoeven (2011) stellen dat

¹⁴ Doorgaans wordt beroepsstatus gezien als een derde kenmerk van sociaaleconomische status (Nationaalkompas, 2014), maar dit is niet gemeten in de Sociale Index 2012. Coleman (1990, zoals beschreven in Nationaalkompas, 2014) ziet de sociaaleconomische status ook wel als de materiële omstandigheden van een individu. In dit geval is gekozen om woningbezit daarom te categoriseren onder de sociaaleconomische status, omdat het immers gaat om materieel bezit. Het is daarbij geen vervanging van de beroepsstatus, maar eerder een aanvulling op de sociaaleconomische status.

naast sterke netwerken van initiatiefnemers, buurtbinding een belangrijke rol speelt bij buurtactivisme. Mensen die een negatief beeld vormen over de buurt of over buurtbewoners zijn minder snel geneigd om actief te worden. Buurtbinding, daarentegen, zorgt ervoor dat men in actie wil komen. Deze bevinding is tevens gevonden door Rigo Research en Advies (2004, zoals beschreven in Kullberg, 2009); betrokkenheid bij de buurt is afhankelijk van gehechtheid aan de buurt. Amerikaanse literatuur geeft tevens aan dat mensen die meer verbonden zijn met hun buurt of gemeenschap meer vrijwilligerswerk vertonen (Musick & Wilson, 2008). Toch kan niet met zekerheid gesteld worden dat burgerparticipatie voortkomt uit buurtbinding. Het kan immers zo zijn dat burgerparticipatie de houding van mensen ten opzichte van de buurt verandert (ibid). Ook kunnen mensen een buurt uitzoeken waarvan zij naar hun idee hun kinderen goed kunnen opvoeden en om die reden ervaren zij meer buurtbinding. Dit is vervolgens een reden om burgerparticipatie te vertonen. Op basis van de bovenstaande literatuur is er toch de volgende verwachting¹⁵:

H6 Bewoners met meer buurtbinding participeren vaker aan vrijwilligerswerk, aan de politiek en voor leefbaarheid dan bewoners met minder buurtbinding

Tot slot is er de verwachting dat **etniciteit** een rol speelt bij burgerparticipatie. Het blijkt dat de etnische achtergrond van individuen een zelfstandig effect vertoont op participatie (Leighley & Vedlitz, 1999). Sociale wetenschappers hebben al lang een interesse voor verschillen in vrijwillige inzet tussen etnische groepen (Musick & Wilson, 2008). Een theorie voor het verschil in vrijwillige inzet tussen etnische groepen is dat migranten en allochtonen een minderheidsstatus krijgen toegeschreven (ibid). Dit vervreemd allochtonen van het systeem en het ontmoedigt hen om betrokken te zijn bij het maatschappelijk leven. Uit onderzoek in Nederland blijkt inderdaad dat allochtonen minder participeren in vergelijking met autochtonen. Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos (2008) tonen aan dat autochtonen het meest vrijwilligerswerk verrichten ten opzichte van Marokkanen, Surinamers, Turken en Antillianen. Ook op het gebied van mantelzorg springen autochtonen uit qua participatie, hoewel Surinamers dicht in de buurt komen van hun participatiegraad (respectievelijk 18% tegenover 15%) (ibid). Qua politieke participatie zijn etnische minderheidsgroepen door de bank genomen ondervertegenwoordigd. In de Verenigde Staten blijken etnische minderheidsgroepen (Latijns-Amerikanen en Afro-Amerikanen) minder politieke participatie te vertonen (Leighley & Vedlitz, 1999). Nederlands onderzoek ondersteunt dit gegeven. Uit de masterscriptie van El Aissati (2006) komt namelijk naar voren dat etnische minderheidsgroepen (Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen) in Rotterdam minder politieke participatie vertoonden dan autochtonen bij de Rotterdamse gemeenteraadsverkiezingen van maart 2006. Minderheidsgroepen worden volgens El Aissati minder gestimuleerd om een bijdrage te leveren aan de politiek of zij worden niet benaderd om lid te worden van een politieke organisatie. Deze gegevens leiden tot de formulering van een vijfde hypothese:

H7a Autochtone bewoners participeren vaker aan vrijwilligerswerk en aan de politiek dan niet-westerse allochtone bewoners

¹⁵ Er worden geen verschillende hypothesen opgesteld voor de verschillende vormen van burgerparticipatie, omdat theorie geen onderscheid maakt in het verband tussen verschillende typen participatie en woningbezit/buurtbinding.

Maar zoals Van Der Zwaard en Specht (2013) beargumenteren, zijn bij nieuwe bewonersinitiatieven en inzet voor de buurt vooral nieuwe Nederlanders, ofwel allochtonen actief (40% van de actieveringen is allochtoon). Zij geven daarbij het volgende voorbeeld: een Marokkaanse Amsterdamse vrouw is een huiswerkklas begonnen om kinderen met taalachterstanden beter voor te bereiden op de Cito-toets. Op deze manier wil ze voorkomen dat het stigma 'allochtonen die niet kunnen leren' wordt doorbroken. Kullberg (2009) stelt op basis van onderzoek van Rigo Research en Advies dat buurtinzet minder voorkomt in minder leefbare wijken, maar dat toch in de slechtste wijken één op de drie huishoudens bereid is om zich in te zetten voor de buurt. Naar verhouding zijn dit vooral allochtonen. Op basis hiervan worden de volgende hypothese gesteld over het verband tussen etniciteit en participatie voor leefbaarheid:

H7b Niet-westerse allochtone bewoners participeren vaker voor leefbaarheid dan autochtone bewoners

3. Data en methoden

3.1 De dataset

Om de probleemstelling te beantwoorden, is gebruik gemaakt van de Sociale Index. De Sociale Index is een monitor van de gemeente Rotterdam en is voor het eerst afgenomen in 2008. Voor deze scriptie is gebruik gemaakt van de vierde en tevens laatste¹⁶ meting van de Sociale Index. De dataset heet de Sociale Index 2012, maar de data hiervan is verzameld in het jaar 2011. In de index is de sociale kwaliteit van Rotterdam als geheel, van deelgemeenten afzonderlijk en van wijken afzonderlijk gemeten (Gemeente Rotterdam, 2014b). De Sociale Index heeft voor de Gemeente Rotterdam (2014b) als doel om richting te geven aan het sociale beleid. Meer specifiek heeft de Sociale Index een vierledige doelstelling: (1) meten en het in kaart brengen van de sociale situatie op een bepaald moment, (2) het analyseren en onderzoeken van verschillen tussen sociale factoren en vergelijken met voorgaande jaren, (3) het sturen van het gebiedsgericht werken en (4) het versterken van de sterke punten van de stad of een stadsdeel.

De data is verzameld door middel van een enquête die is afgenomen onder Rotterdammers van 15 jaar en ouder. Voor de enquête is een representatieve steekproef gehouden op basis van de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Hieruit zijn in totaal ongeveer 59.000 personen getrokken (Gemeente Rotterdam, 2014b). De gegevens werden verzameld medio april-medio juli 2011 en medio augustus-medio november 2011. De enquête kon op drie manieren ingevuld worden: online, schriftelijk of telefonisch. Uiteindelijk was er een respons van 15.460 respondenten, wat uitkomt op een respons van 26% (Gemeente Rotterdam, 2014b). Er zijn een aantal maatregelen getroffen om de steekproef representatief te maken. Zo waren de vragenlijsten van de internetenquête en de schriftelijke enquête ook beschikbaar in het Engels en Turks. De telefonische dataverzameling kon tevens in het Marokkaans/Arabisch¹⁷, Berbers en Kaapverdiaans/Portugees plaatsvinden. Op deze manier kon een doelgroep bereikt worden die het Nederlands niet (volledig) machtig is. Tevens werd er gestreefd naar een gewenste respons van 100 respondenten per buurt met de minste inwoners en 300 respondenten per buurt met de meeste inwoners. Tot slot is bij de steekproef rekening gehouden met de verdeling van de bevolking per buurt naar leeftijd, geslacht en etniciteit. Door het treffen van deze maatregelen is de steekproef representatief gemaakt voor de inwoners van Rotterdam.

De representativiteit van de steekproef in combinatie met de grote omvang van de steekproef en de gebruikte onderzoeksmethoden (zowel telefonisch en schriftelijke bevraging) zorgen ervoor dat de resultaten betrouwbaar zijn voor geheel Rotterdam (Gemeente Rotterdam, 2014b). Doordat er gestreefd is om de steekproef representatief te maken, is er sprake van externe validiteit. De steekproef heeft tevens een grote omvang, wat een voorwaarde is voor externe validiteit (Universiteit Leiden, 2014). De uitkomsten van de analyses zullen om die reden ook opgaan voor andere individuen. Oftewel, de resultaten zullen generaliseerbaar zijn naar de Rotterdamse populatie. Hieronder wordt nu de operationalisering van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen benoemd. Met deze operationalisering is getracht zo goed mogelijk het begrip te meten dat het moet meten, waardoor getracht is de interne validiteit van deze scriptie te waarborgen.

¹⁶ De opvolger van de Sociale Index en tevens de Veiligheidsindex is het monitorinstrument Wijkprofiel Rotterdam (zie tevens <http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/home>).

¹⁷ Marokkaans is geen taal, maar het Arabisch dat in Marokko wordt gesproken verschilt van het Arabisch in andere landen. Het gaat daarom om een streekgebonden versie van het klassiek Arabisch.

3.2 Operationalisering

3.2.1 Afhankelijke variabele

In deze scriptie is de afhankelijke variabele burgerparticipatie. Er zijn in totaal drie afhankelijke variabelen, omdat er drie typen burgerparticipatie worden onderscheiden: vrijwilligerswerk, politieke participatie en participatie voor leefbaarheid. Dit betekent dat er drie verschillende analyses zijn gedraaid voor de typen participatie afzonderlijk. De drie afhankelijke variabelen zijn gemaakt door de volgende vraag in de Sociale Index 2012 te hercoderen: “Heeft u zich in de afgelopen 12 maanden actief ingezet voor uw eigen buurt? En zo ja, op welke manier heeft u zich actief ingezet voor uw eigen buurt?”. Bij deze vraag konden respondenten meerdere antwoorden aankruisen. In totaal waren er vijf antwoordcategorieën mogelijk: (1) ja, vrijwilligerswerk, (2) ja, aan leefbaarheid, (3) ja, aan politiek en bestuur, (4) ja, een andere manier en (5) nee.

Het antwoord 1 (“Ja, vrijwilligerswerk bijvoorbeeld voor ouderen/zieken, op school, bij inburgering, bij sportverenigingen, voor de kerk, moskee of andere religieuze organisaties”) is gecodeerd als vrijwilligerswerk. Zoals Williams (2003) al aangaf is vrijwilligerswerk zeer divers van aard en dit blijkt ook uit de voorbeelden die worden genoemd bij antwoord 1. Het antwoord 3 (“Ja, een actieve bijdrage aan politiek, beleid en bestuur. Bijvoorbeeld debatten, politieke partij en inspraak) wordt beschouwd als politieke participatie. Het antwoord 2 (“Ja, het leveren van een actieve bijdrage aan de leefbaarheid in eigen straat/buurt. Bijvoorbeeld Opzoomeren, schouwen, bewonersvereniging) wordt beschouwd als participatie voor leefbaarheid. Opzoomeren is duidelijk een voorbeeld van een nieuwe vorm van burgerinitiatieven waarbij de overheid een faciliterende rol heeft (Opzoomermee, 2014). Het antwoord 4 is door geen van de respondenten gekozen en het antwoord 5 is gecodeerd als respondenten die nooit participeren. Zodra bevestigend op bovenstaande vraag is geantwoord, werden de respondenten doorverwezen naar een vraag waarin men kon aangeven hoe vaak hij/zij zich inzet voor deze activiteit. Deze vraag luidde: “Hoe vaak heeft u zich in de afgelopen 12 maanden op deze manier actief ingezet voor uw eigen buurt?”. Deze vraag, in combinatie met de vorige vraag, heeft tot de operationalisering geleid van de drie afhankelijke variabelen. Deze variabelen hebben uiteindelijk vijf antwoordmogelijkheden: (0) nooit, (1) minder dan één keer per maand, (2) één keer per maand, (3) twee of drie keer per maand, (4) één keer per week en (5) meerderde keren per week. Op deze manier zijn er drie variabelen met een ordinaal meetniveau aangemaakt, omdat er een ordening is gemaakt van de mate van participatie.

Een nadeel van deze operationalisering is dat respondenten die meer dan één antwoord hebben aangekruist, maar één keer de mogelijkheid hebben gehad om aan te geven hoe vaak zij hier aan participeren. Iemand die zowel participeert aan vrijwilligerswerk als aan de politiek kan bijvoorbeeld aangeven meerdere keren per week actief te zijn. Zowel voor de variabele vrijwilligerswerk en politiek wordt dan gesteld dat een respondent hier meerdere keren per week voor actief is. In werkelijkheid lijkt het waarschijnlijker dat deze respondent zijn aandacht verdeelt over de twee typen participatie (bijvoorbeeld één keer per week aan vrijwilligerswerk en één keer per week aan de politiek). Van alle respondenten (N=15.460) zijn er slechts 461 die twee of meerdere antwoorden hebben ingevuld. Vanwege dit lage aantal wordt de huidige operationalisering niet als problematisch geacht.

3.2.2 Onafhankelijke variabelen op buurtniveau

Voor de onafhankelijke variabelen op buurtniveau was het noodzakelijk om buurtgegevens te koppelen aan de dataset van de Sociale Index 2012. Deze gegevens waren namelijk niet aanwezig in de Sociale Index 2012. Gekozen is om de indeling van buurten te hanteren die de Gemeente

Rotterdam (2014) ook heeft gehanteerd voor de Sociale Index 2012. Deze indeling is gebaseerd op de buurtindeling van het CBS (zie bijlage 2 voor een overzicht van buurten). Door deze indeling te hanteren, is het mogelijk geweest om gegevens op buurtniveau te koppelen aan het databestand.

Etnische diversiteit van de buurt

Ten eerste zijn gegevens toegevoegd over het percentage van verschillende etnische groepen in de buurt (Surinamers, Antillianen, Kaapverdianen, Turken, Marokkanen, overig niet-westerse allochtonen, autochtonen, overig Europees en overig westers allochtoon¹⁸). Daarmee is een zogenoemde Herfindahl-index voor etnische diversiteit berekend. Het gebruiken van de Herfindahl-index is zeer gebruikelijk bij onderzoek naar de Putnam-hypothese (Putnam, 2007; Gijsberts, Van Der Meer & Dagevos, 2008; Lancee & Dronkers, 2008). De index meet de kans dat twee random geselecteerde individuen in een buurt uit een verschillende etnische groep komen. Deze index kan de waarde aannemen tussen de 0 en 1. Daarbij betekent 0 dat er geen enkele diversiteit bestaat en dat er in de buurt één etnische groep woonachtig is. Volgens Gijsberts et al. (2010) zullen dit in Nederland altijd autochtonen zijn, maar een score van 0 kan in theorie betekenen dat een buurt volledig bewoond wordt door bijvoorbeeld Turken. Als het getal van de index meer richting de 1 komt, dan is de buurt volledig etnisch gesegregeerd. In dit geval meet de index de kans dat twee random geselecteerde individuen uit één van de volgende vier groepen komt: niet-westers allochtoon (Surinamer, Antilliaans, Kaapverdiaans, Turks, Marokkaans en overig niet-westers), autochtoon, overig Europees en overig westers allochtoon. In bijlage 1 wordt de berekening van de Herfindahl-index toegelicht.

Sociaaleconomische status van de buurt

Naast de index voor etnische diversiteit zijn drie aspecten voor de sociaaleconomische status van de buurt meegenomen¹⁹. Sociaaleconomische status wordt gezien als: (1) het gemiddeld besteedbaar inkomen per bewoner, (2) het aandeel uitkeringen dat wordt verstrekt per buurt en tot slot (3) het aandeel sociale huurwoningen per buurt. Gekozen is om deze drie variabelen als een meting van de sociaaleconomische status te laten gelden, omdat in voormalig onderzoek deze variabelen ook werden gezien als de sociaaleconomische status van de buurt. In Huisman (2011) worden de volgende drie kenmerken als buurtstatus gezien: het gemiddeld inkomen, het percentage huishoudens zonder betaalde baan en het percentage huishoudens met een laag inkomen. In deze scriptie wordt niet het gemiddeld inkomen per huishouden, maar het gemiddeld besteedbaar jaarinkomen per inkomstenontvanger van de buurt meegenomen. Gegevens uit het jaar 2011¹⁹ zijn toegevoegd aan de Sociale Index 2012. Voor de interpretatie van de analyses moeten de waarden van het jaarinkomen vermenigvuldigd worden met duizend.

In plaats van het percentage huishoudens zonder betaalde baan is gekozen om het aandeel uitkeringen per buurt toe te voegen aan de data. Het hebben van een uitkering betekent immers ook dat men geen baan heeft of slechts gedeeltelijk werkt. Er zijn gegevens toegevoegd aan de Sociale Index die het totaal aantal uitkeringen van de buurt weergeeft in percentages. Het totaal aantal uitkeringen bestaat uit drie typen uitkeringen: AO-uitkeringen, WW-uitkeringen en de WWB-uitkeringen. Hiermee worden uiteraard niet alle uitkeringen die in Nederland daadwerkelijk worden

¹⁸ Deze gegevens zijn gevonden via <http://rotterdam.buurtmonitor.nl> (Gemeente Rotterdam, 2014d).

¹⁹ Deze buurtkenmerken zijn verkregen via <http://cbs.statline.nl> (CBS, 2014) en <http://rotterdam.buurtmonitor.nl/> (Gemeente Rotterdam, 2014d).

verstrekt ook gedekt. Er zijn immers nog andere typen uitkeringen²⁰, maar de variabele geeft zo wel een beeld van de uitkeringen waarover gegevens beschikbaar zijn. De AO-uitkeringen en de WW-uitkeringen (werkloosheidswet) zijn afkomstig van het CBS (2014). AO-uitkeringen omvatten de volgende uitkeringen: WAO (Wet op Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen), Wajong (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening) en de WAZ (Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen). De cijfers van de WWB-uitkeringen (bijstand, IOA en WIJ) zijn afkomstig van de Gemeente Rotterdam (2014d). De bijstand bestaat uit de WWB en de gelieerde uitkeringen IOA (Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikten) en WIJ (Wet Investeren in Jongeren). De IOA bestaat daarop weer uit de IOAW (Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemers). Deze wet biedt een inkomensgarantie op het niveau van sociaal minimum aan ouderen en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers. Een tweede deel van de IOA is de IOAZ (Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen).

Een laatste kenmerk van de sociaaleconomische status op buurtniveau is het aandeel sociale huurwoningen per buurt. Huisman (2011) ziet daarentegen het percentage huishoudens met een laag inkomen als meting van de buurtstatus. Het aandeel sociale huurwoningen is echter een indicatie dat er mensen woonachtig zijn met een lager inkomen. Sociale huurwoningen zijn een indicatie voor een wat armere buurt, omdat volgens de Rijksoverheid (2014b) sociale huurwoningen over het algemeen de goedkopere huurwoningen zijn die in het bezit zijn van een woningcorporatie. De woningen zijn vooral bedoeld voor mensen met een inkomen tot €34.678 op jaarbasis.

Controlevariabele op buurtniveau

Tot slot wordt nog een controlevariabele op buurtniveau meegenomen, namelijk woonduur. Dit heeft betrekking op het gemiddeld aantal maanden dat bewoners in een buurt wonen²¹. Uit Musick en Wilson (2008) blijkt namelijk dat mensen die langer in een gemeenschap wonen meer vrijwilligerswerk vertonen. Het idee hierachter is dat hoe hoger de woonduur in een buurt, hoe meer er geparticipeerd wordt. Deze gegevens zijn afkomstig van het jaar 2014 en niet uit 2011 (zoals de andere gegevens dat wel zijn). Hoogstwaarschijnlijk is het niet problematisch om gegevens uit het jaar 2014 mee te nemen, omdat het gaat om de gemiddelde woonduur. Dit zal in drie jaar niet aanzienlijk zijn toe- of afgenomen.

3.2.3 Onafhankelijke variabelen op individueel niveau

De onafhankelijke variabelen op individueel niveau zijn, in tegenstelling tot de onafhankelijke variabelen op buurtniveau, wel beschikbaar via de Sociale Index 2012. Hieronder wordt de operationalisering van de individuele kenmerken weergegeven.

De sociaaleconomische status op individueel niveau

Zoals in het theoretische kader is vermeld, bestaat de sociaaleconomische status uit drie aspecten: opleidingsniveau, inkomen en woningbezit. Het opleidingsniveau is gemeten aan de hand van de vraag: "Wat is uw hoogst genoten schoolopleiding die u met een diploma heeft afgerond?". In totaal waren er veertien antwoordcategorieën en deze zijn gereduceerd naar vijf antwoordcategorieën: (0) laagst (geen onderwijs), (1) laag (basisonderwijs), (2) middelbaar laag (lbo, mavo, vmbo, vbo, mulo(-

²⁰ Er bestaat bijvoorbeeld nog de ANW en AOW.

²¹ De gegevens van woonduur zijn beschikbaar gesteld door de gemeente Rotterdam en zijn afkomstig van het Wijkprofiel Rotterdam.

a), en mbo niveau 1), (3) middelbaar hoog (havo, mulo-b, mss, vwo, hbs, lyceum, atheneum, gymnasium, mbo niveau 2 en hoger) en (4) hoog (hbo en wo). Deze indeling is deels gebaseerd op de indeling die het CBS (2014) hanteert. Zij onderscheiden vier niveaus die zijn gebaseerd op het International Standard Classification of Education (ISCED). Het CBS hanteert de volgende vormen: laagst (lagere school), laag (lbo, mavo, vmbo, mbo-1, avo-onderbouw), middelbaar (havo, vwo, mvbo2-4) en hoog (hbo, wo). In plaats van lbo, mavo, vmbo en mbo-1 als laag te bestempelen wordt het in deze scriptie bestempeld als middelbaar-laag. Er zijn immers al twee categorieën daaronder: het laagst (geen onderwijs) en laag (basisonderwijs). Hoewel de variabele bestaat uit verschillende categorieën, wordt deze variabele meegenomen als continue variabele. Met *test for linearity* is namelijk gebleken dat er een lineaire relatie bestaat tussen deze onafhankelijke variabele en de verschillende afhankelijke variabelen.

Het inkomen is gemeten aan de hand van de vraag: "In welke klasse valt het gezamenlijk netto (=schoon) maandinkomen van uw huishouden?". Hiervoor zijn de zes antwoordcategorieën die in de Sociale Index mogelijk waren overgenomen: (0) minder dan € 1.000 per maand, (1) € 1.000 tot € 1.350 per maand, (2) € 1.350 tot € 1.800 per maand, (3) € 1.800 tot € 3.150 per maand, (4) € 3.150 tot € 4.300 per maand en (5) € 4.300 of meer per maand. De variabele inkomen is niet meegenomen als continue variabele, maar als set van dummies. Dit komt door de niet-lineaire relatie tussen inkomen en de afhankelijke variabelen, wat is getest via *test for linearity*. De waarde voor *linearity* was namelijk niet-significant.

De onafhankelijke variabele woningbezit is gemeten aan de hand van de vraag: "De volgende vragen gaan over uw woning. Woont u in een koopwoning of in een huurwoning?". Het antwoord (1) koopwoning is gecodeerd naar woningbezit en het antwoord (2) huurwoning is gecodeerd naar geen woningbezitter.

Overige verklaringen op individueel niveau

In het theoretisch kader zijn twee overige verklaringen op individueel niveau genoemd. De onafhankelijke variabele buurtbinding is gemeten aan de hand van de vraag: "Kunt u aangeven of u zich (helemaal) niet verbonden, een beetje verbonden of (zeer) verbonden voelt met uw buurt?". De antwoordcategorieën hierop variëren van (0) helemaal niet verbonden, (1) niet verbonden, (2) een beetje verbonden, (3) verbonden, en (4) zeer verbonden.

Voor etniciteit is een variabele gebruikt waarin etniciteit voor de respondenten was berekend door de gemeente Rotterdam op basis van het herkomstland van de ouder(s). Er is gekozen om autochtonen en de vijf grootste niet-westerse allochtone groepen van Rotterdam mee te nemen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014; Gemeente Rotterdam, 2014c). In Nederland zijn er vier grootste niet-westerse alloctonengroepen: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2006). Uit het CBS (2004) blijkt dat in 2004 er ongeveer 20.000 Kaapverdianen woonachtig waren in Nederland, waarvan het overgrote deel in Rotterdam en deze wordt door de Gemeente Rotterdam (2014c) daarom ook de vijfde grootste allochtone groep van Rotterdam genoemd. In de Sociale Index 2012 zijn 350 respondenten van Kaapverdiaanse afkomst. Er is daarom gekozen om Kaapverdianen mee te nemen in de analyses. De zes categorieën zijn uiteindelijk: autochtonen, Surinamers, Antilianen, Kaapverdianen, Turken en Marokkanen.

Controlevariabelen op individueel niveau

Tot slot zijn er op individueel niveau nog enkele controlevariabelen meegenomen. Voormalig onderzoek heeft bijvoorbeeld aangetoond dat vooral ouderen en mannen oververtegenwoordigd zijn

in vrijwilligerswerk en politieke participatie (Verba et al., 1993; Beullens & Storms, 2007), terwijl bij andere typen van zelforganisatie (gericht op een leefbare buurt) vrouwen en jongeren weer actief zijn (Van Der Zwaard & Specht, 2013). Om deze redenen worden zowel geslacht als leeftijd meegenomen als controlevariabelen. De variabelen leeftijd en geslacht zijn in de Sociale Index 2012 gemeten aan de hand van de vragen: “Bent u een man of vrouw?” en “Wat is uw leeftijd?”. Het antwoord vrouw is gecodeerd als 0 en het antwoord man is gecodeerd als 1. De respondenten moesten een minimumleeftijd van 15 jaar hebben om deel te kunnen nemen aan de enquête. Om de lineaire regressieanalyse te interpreteren is van deze variabele de waarde 15 afgetrokken.

3.2.4 Mediërende variabele

Een laatste variabele die meegenomen wordt in de analyses is solidariteit. Solidariteit is de enige mediërende variabele. Solidariteit is gemeten aan de hand van de volgende vragen: “Hoe vaak heeft u contact met (a) één of meer familieleden, (b) vrienden, vriendinnen of echt goede kennissen?, (c) burens en (d) overige buurtgenoten?”. De antwoordcategorieën hierop kunnen variëren van (0) nooit, (1) zelden, (2) soms, (3) vaak en (4) zeer vaak. In eerste instantie werd getracht een onderscheid te maken tussen *in-group* en *out-group* solidariteit, omdat Putnam dit onderscheid van belang acht. Er is namelijk een verschil in *bonding* en *bridging capital* en beide sluiten elkaar niet wederzijds uit (Putnam, 2008). Doordat deze gegevens ontbreken in de dataset was het niet mogelijk om *in-group* solidariteit en *out-group* solidariteit te meten. Daarom is een schaalvariabele gemaakt van bovenstaande vragen waarin de algehele solidariteit wordt gemeten. De schaalvariabele bestaat uit contact met familieleden, vrienden, burens en overige buurtgenoten. Deze schaal heeft een Cronbach's alpha van $\alpha=0.651$. Hoewel dit geen hoge alpha is, leidt een verwijdering van één van de vragen niet tot een verbetering van de alpha. Tevens is een ongeroteerde factoranalyse uitgevoerd en hieruit blijkt dat de verschillende vormen van contact laden op één component. Hieruit valt te concluderen dat er een redelijk betrouwbare schaal is geconstrueerd.

3.3 Missende waarden

Voordat de analyses zijn uitgevoerd is nagegaan hoeveel missende waarden er bij de onafhankelijke variabelen aanwezig waren. Van de variabelen waarbij de missende waarden onder de 5% lagen, zijn de missende waarden uit de dataset gefilterd. Op deze manier wordt voor alle modellen en de verschillende afhankelijke variabelen hetzelfde aantal respondenten meegenomen in de analyses²². Gebleken is dat er missende waarden waren voor woningbezit (0,9%), solidariteit (0,5%), gemiddeld inkomen van de buurt (0,2%), aandeel sociale huurwoningen (0,1%) en de gemiddelde woonduur (0,1%). Op twee variabelen, opleidingsniveau en inkomen, was het aantal missende waarden te hoog om eruit te filteren (respectievelijk 5,4% en 23,5%). De missende waarden van opleidingsniveau zijn naar het gemiddelde gezet. De variabele inkomen wordt meegenomen als set van dummies en daarom is er een extra categorie aangemaakt voor de *missings*. Daarbij zijn de missende waarden op 1 gezet en de overige waarden op 0. Op deze manier worden de *missings* niet uit de analyses gefilterd.

3.4 Multilevel regressieanalyse

Overwogen is om een multilevel regressieanalyse uit te voeren met de Sociale Index 2012, maar uiteindelijk is toch een standaard lineaire regressieanalyse uitgevoerd. Theoretisch is namelijk

²² Uiteraard verschilt per afhankelijke variabele nog wel het aantal *missings*, maar buiten dat om wordt het aantal respondenten dat wordt meegenomen gelijk gehouden.

onderbouwd dat er verschillen tussen buurten bestaan in de mate van burgerparticipatie. Om dit na te gaan zou een multilevel regressieanalyse het beste passen. Een multilevel analyse wordt ook wel een hiërarchische data-analyse genoemd, omdat met een dergelijke analyse verschillende niveaus worden onderscheiden (Field, 2008). In dit geval zijn de respondenten in de Sociale Index 2012 genesteld in een buurt en in dit onderzoek zouden er daarom twee niveaus onderscheiden kunnen worden: het individuele niveau (niveau 1) en het buurtniveau (niveau 2). Daarbij kan het buurtniveau gezien worden als een contextuele variabele. Voor daadwerkelijk een multilevel regressieanalyse is uitgevoerd, zijn eerst twee berekeningen verricht (intraclass correlation (ICC) en design effect). Deze berekeningen geven aan of het zinvol is om een multilevel regressieanalyse uit te voeren. Uit de berekeningen is naar voren gekomen dat een multilevel regressieanalyse niet noodzakelijk is en daarom is gekozen om een standaard lineaire regressieanalyse uit te voeren (zie paragraaf 3.5).

Op basis van het *null model* is de ICC en het design effect^{23,24} berekend. De ICC is een indicatie dat mensen in een groep (in dit geval bewoners van een buurt) zich op dezelfde manier gedragen. Een hoge ICC betekent dat de variabiliteit *binnen* groepen minimaal is en dat de variabiliteit in de uitkomst *tussen* groepen maximaal is (Field, 2008). Als de buurt echter een klein effect heeft op het gedrag van bewoners, dan is de ICC laag. Indien dit het geval is, is een standaard regressieanalyse ook geschikt om uit te voeren. Kortweg betekent de ICC dat de context een effect heeft op de uitkomst en een ICC richting de 1 geeft aan dat de contextuele variabele een zeer groot effect heeft op de uitkomst. Tabel 1 toont aan dat de ICC voor elke afhankelijke variabele een zeer lage waarde heeft²⁵. Zo kan 0,35% van de variantie voor vrijwilligerswerk toegeschreven worden aan het buurtniveau. Voor politieke participatie kan 0,16% van de variantie toegeschreven worden aan het buurtniveau en voor participatie voor leefbaarheid kan 0,41% van de variantie toegeschreven worden aan het buurtniveau.

Tabel 1 De ICC per afhankelijke variabele

Afhankelijke variabele	Berekening	ICC
Vrijwilligerswerk	$0,003875 / (0,003875 + 1,115491) =$	0,0035
Politieke participatie	$0,000386 / (0,000386 + 0,233377) =$	0,0016
Participatie voor leefbaarheid	$0,004162 / (0,004162 + 1,004940) =$	0,0041

Tabel 1 geeft een eerste aanwijzing dat een standaard regressieanalyse net zo geschikt is. Nezlek (2006, zoals beschreven in Moss, 2008) stelt echter dat zelfs als de ICC bijna de 0 benadert, het soms toch belangrijk is om een multilevel model te schatten. Het kan namelijk toch zijn dat de relatie tussen, in dit geval burgerparticipatie en bijvoorbeeld etnische diversiteit, verschilt tussen

²³ Voordat daadwerkelijk een multilevel regressieanalyse is uitgevoerd, zijn twee buurten verwijderd uit de analyse. In totaal zijn van 78 buurten in Rotterdam gegevens verzameld (zie bijlage 2). Twee buurten, Noord-Kethel en Rijnpoort, zijn niet meegenomen voor de analyses omdat hier maar één respondent voor was. Uit Snijders (2001) blijkt dat om een multilevel regressieanalyse uit te voeren de n per buurt minimaal n=2 moet zijn.

²⁴ Voor de berekening zijn twee buurten verwijderd uit de analyse. In totaal zijn van 78 buurten in Rotterdam gegevens verzameld (zie bijlage 2). Twee buurten, Noord-Kethel en Rijnpoort, zijn niet meegenomen voor de analyses omdat hier maar één respondent voor was. Uit Snijders (2001) blijkt dat om een multilevel regressieanalyse uit te voeren de n per buurt minimaal n=2 moet zijn.

²⁵ De formule voor de ICC is gebaseerd op de berekening die wordt vermeld in Heck, Scott en Tabata (2014): ICC = parameter intercept [subject=] / (parameter intercept [subject=] + parameter residual).

buurten. Om die reden berekenen veel onderzoekers ook het design effect van het model²⁶ (Moss, 2008). Het design effect geeft aan hoe groot het aantal effectieve *cases* is waarop de analyses worden gedaan. Het design effect geeft dan aan hoeveel groter de variantie is wanneer men een normale regressieanalyse zou gebruiken in plaats van multilevel regressieanalyse. Wanneer het design effect het getal 2 overschrijdt, wordt meestal alsnog een multilevel regressieanalyse uitgevoerd. Uit tabel 2 valt af te lezen dat het design effect de waarde 2 niet overschrijdt.

Tabel 2 Design effect per afhankelijke variabele

Afhankelijke variabele	Berekening	Design effect
Vrijwilligerswerk	$1 + ((192-1) * 0,0035) =$	1,6685
Politieke participatie	$1 + ((192-1) * 0,0016) =$	1,3056
Participatie voor leefbaarheid	$1 + ((192-1) * 0,0041) =$	1,7831

Op basis van de ICC en het design effect kan nu worden geconstateerd dat een standaard lineaire regressieanalyse ook uitgevoerd kan worden. Hoewel theoretisch is onderbouwd dat er variatie tussen buurten bestaat, geeft de data aan dat respondenten uit dezelfde buurt nauwelijks hetzelfde gedrag vertonen. Voordat daadwerkelijk is overgaan tot een standaard lineaire regressiemodel is tot slot een vergelijking gemaakt tussen het complete multilevel model en het complete standaard lineaire regressiemodel. Deze vergelijking toont aan dat er nauwelijks tot geen verschillen²⁷ zijn en daarom is gekozen om het vereenvoudigde model (standaard lineaire regressieanalyse) te interpreteren.

3.5 Lineaire regressieanalyse

Een lineaire regressieanalyse moet voldoen aan de assumptie van normaliteit. Normaliteit houdt in dat de residuen normaal verdeeld moeten zijn op de scores van de afhankelijke variabelen (Pallant, 2010) en dit kan nagegaan worden door het complete model voor elke afhankelijke variabele te *runnen* en daarvan een histogram en *normal probability plot* op te vragen (zie bijlage 3). Hieruit blijkt dat er niet wordt voldaan aan de assumptie van normaliteit, aangezien de *normality plot* geen rechte lijn aantoonst. Om na te gaan of het schenden van deze assumptie zeer problematisch zal zijn, is een vergelijking gemaakt tussen de lineaire regressieanalyse en een logistische regressieanalyse²⁸. Een logistische regressieanalyse kan een oplossing zijn, omdat de assumptie van normaliteit daarvoor niet vereist is. Met een logistische regressieanalyse wordt namelijk een dichotome afhankelijke variabele verklaard. Uit de vergelijking tussen de lineaire en logistische regressieanalyse is gebleken dat de verschillen zo klein zijn dat het te verwaarlozen is (zie bijlage 4). Om die reden kan gesteld

²⁶ De berekening van het design effect gebeurt op basis van de volgende formule (Moss, 2008): $DE = 1 + ((Average\ number\ of\ individuals\ in\ each\ group - 1) \times Intra-class\ correlation)$

²⁷ Het verschil tussen de multilevel regressieanalyse en lineaire regressieanalyse voor vrijwilligerswerk komt uit op één verschil. Het effect voor woonduur op buurtniveau is bij de multilevel regressieanalyse niet significant en bij de gewone regressieanalyse wel. Bij politieke participatie is er ook één verschil op te merken. Bij multilevel regressieanalyse is het effect van gemiddeld inkomen op buurtniveau significant, terwijl dit bij de lineaire regressieanalyse niet significant is. Ook bij participatie voor leefbaarheid is er één verschil op te merken. Bij de multilevel regressieanalyse is het gemiddeld inkomen op buurtniveau niet significant, maar bij de standaard lineaire regressieanalyse wel.

²⁸ Er is een vergelijking gemaakt met een logistische regressieanalyse, waarbij de afhankelijke variabele twee antwoordcategorieën heeft: 0 (niet participeren) en 1 (wel participeren).

worden dat, ondanks het breken van de assumptie van normaliteit, de lineaire regressieanalyse toch vrij robuust is. Gekozen is daarom om de lineaire regressieanalyse te interpreteren.

Van alle variabelen zijn de correlaties nagegaan om er zeker van te zijn dat er geen sprake is van multicollineariteit. Uit de studies van Gijsberts, Van Der Meer en Dagevos (2008) en Letki (2008) wordt namelijk gewaarschuwd dat tussen etnische diversiteit en de sociaaleconomische status van de buurt overlap zit en dat daarom rekening gehouden moet worden met multicollineariteit. Uit de correlaties blijkt dat dit in deze data geen rol speelt. Bij een correlatie van Pearsons $r=0,9$ is er meestal sprake van perfecte multicollineariteit (Pallant, 2009). Bij een lagere correlatie kan er echter ook al sprake zijn van multicollineariteit. Multicollineariteit houdt in dat twee of meer variabelen in zulke hoge mate hetzelfde meten dat het lastig wordt om effecten te schatten. Het probleem van multicollineariteit is dat de standaardfout afhangt van de samenhang met de andere variabelen (Agresti & Finlay, 2009). Deze hoge correlatie van $r=0,9$ is tussen geen van de variabelen gevonden, want de hoogste correlatie bij de afhankelijke variabele vrijwilligerswerk ligt op $r=-0,652$ tussen de variabelen gemiddeld inkomen op buurniveau en aandeel uitkeringen per buurt. Bij de afhankelijke variabele politieke participatie ligt de hoogste correlatie op $r=-0,633$ tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en het aandeel uitkeringen per buurt²⁹. Bij de afhankelijke variabele participatie voor leefbaarheid ligt de hoogste correlatie op $r=-0,630$ tussen gemiddeld inkomen op buurniveau en sociale huurwoningen. Toch is voor de zekerheid nog multicollineariteit nagegaan door de *tolerance* en VIF-waarden te bekijken. Een *tolerance* van onder de 0,10 en een VIF-waarde van 10 en hoger wordt als problematisch geacht (Pallant, 2010). De volgende *tolerance* en VIF-waarden zijn ontdekt:

- bij vrijwilligerswerk ligt de *tolerance* tussen de 0,418 - 0,968 en de VIF-waarden tussen de 1,033 - 2,443.
- bij politieke participatie ligt de *tolerance* tussen de 0,440 - 0,969 en de VIF-waarden tussen de 1,032 - 2,437;
- bij participatie voor leefbaarheid ligt de *tolerance* tussen 0,411 - 0,974 en de VIF-waarden tussen de 1,027 - 2,431.

Deze waarden geven aan dat er geen sprake is van multicollineariteit.

²⁹ Er zit een verschil tussen de correlaties, omdat het gemiddeld inkomen op buurniveau en totaal uitkeringen bij vrijwilligerswerk beiden zijn getransformeerd naar een log-variabele. Bij politieke participatie is alleen het totaal uitkeringen getransformeerd als log-variabele. Zie voor een uitleg tabel 3 in de resultatenparagraaf.

4. Resultaten

4.1 Beschrijvende statistiek

De gegevens uit tabel 3 laten de beschrijvende statistiek zien en het blijkt dat er N=14.621 respondenten in de steekproef overblijven voor de analyses.

Tabel 3 Beschrijvende statistiek van de afhankelijke variabelen en de onafhankelijke variabelen op buurtniveau en individueel niveau (N=14.621; Rotterdam Sociale Index 2012)

Variabele	M	SD	Min.	Max.
Afhankelijke variabelen				
Vrijwilligerswerk	0,303	1,058	0	5
Politieke participatie	0,073	0,484	0	5
Participatie voor leefbaarheid	0,328	1,004	0	5
Onafhankelijke variabelen op buurtniveau				
<i>Etnische diversiteit</i>				
Herfindahl-index	0,505	0,101	0,18	0,69
Herfindahl-index (log)*	0,407	0,069	0,16	0,52
<i>Sociaaleconomische status</i>				
Gemiddeld inkomen	28,986	7,750	19,80	56,20
Gemiddeld inkomen (log)*	3,337	0,234	2,99	4,03
Aandeel uitkeringen	1,706	1,114	0,04	4,41
Aandeel uitkeringen (log)*	0,909	0,421	0,04	1,69
Aandeel sociale huurwoningen	45,999	20,727	0	89,00
Aandeel sociale huurwoningen (log)*	3,723	0,620	0,69	4,51
<i>Controlevariabele</i>				
Woontduur	112,901	22,968	38,00	166,00
Onafhankelijke variabelen op individueel niveau				
Opleidingsniveau	2,792	1,052	0	4
Woningbezit	0,412	0,493	0	1
Buurtbinding	2,445	0,971	0	4
Solidariteit	3,367	1,036	0	5
<i>Controlevariabelen</i>				
Man	0,438	0,496	0	1
Leeftijd	36,318	18,254	0	88

Noot: *deze variabelen zijn getransformeerd naar een log-variabele. Dit is gedaan wegens de niet-lineaire relatie tussen de afhankelijke variabele en onafhankelijke variabele. De lineariteit tussen deze variabelen is getest met *test for linearity*. Het niet-lineaire verband is vervolgens met een *scatterplot* nagegaan en daaruit kwam bij allen een scheefverdeling en geen hyperbolisch verband. Daarom zijn deze variabelen log-getransformeerd en niet gekwadeerd.

De gemiddelden van de onafhankelijke variabelen laten zien dat er een verschil zit in de participatiegraad per type burgerparticipatie. Respondenten participeren bijvoorbeeld het meest voor leefbaarheid (M=0,328) gevolgd door vrijwilligerswerk (M=0,303). Het minst wordt geparticipeerd aan de politiek (M=0,073). De gemiddelden van burgerparticipatie liggen vrij dicht bij 0, maar dat komt doordat het overgrote deel van de bewoners nooit participeert. Bij de onafhankelijke variabelen op individueel niveau is er een opvallend gegeven. Het aantal

respondenten dat woningbezitter is, lijkt oververtegenwoordigd omdat 41% van de respondenten woningbezitter is. Volgens het CBS (2014) was echter maar 33% van de Rotterdamse bevolking in 2011 woningbezitter. Uit de buurtgegevens komt ook een interessant gegeven naar voren. Het aandeel sociale huurwoningen in heel Rotterdam is hoog, namelijk 46%.

Tabel 4 toont aan hoeveel procent van de respondenten in een bepaalde inkomenscategorie valt en hoeveel procent van de respondenten tot een bepaalde etnische categorie behoort. Hieruit blijkt dat de meeste respondenten tot de inkomenscategorie €1.800,- tot en met €3.149,- behoren (22,0%). Autochtonen vormen de grootste groep onder de respondenten (59,2%). De niet-westerse allochtonengroepen lijken ondervertegenwoordigd te zijn in deze data. Zo is bijvoorbeeld maar 3,2% van de respondenten Marokkaan, terwijl uit gegevens van de buurtmonitor blijkt dat in 2011 6,5% van de Rotterdamse bevolking Marokkaan is (Gemeente Rotterdam, 2014d).

Tabel 4 Beschrijvende statistiek van de onafhankelijke variabelen inkomen en etniciteit (N=14.621; Rotterdam Sociale Index 2012)

Variabele	%
Inkomen	
<1000	12,9
1000 - 1349	14,1
1350 – 1799	15,3
1800 – 3149	21,0
3150 – 4299	8,4
>4300	5,9
<i>Missings</i>	22,4
Etniciteit	
Autochtonen	59,2
Surinamers	8,5
Antillianen	2,8
Kaapverdianen	2,2
Turken	6,2
Marokkanen	3,2
Overig*	17,9

*De categorie overig bestaat uit: overig niet-westerse allochtonen en westerse allochtonen.

4.2 Verschillen tussen buurten

Allereerst is nagegaan of etnisch diverse en arme buurten verschillen in de mate van burgerparticipatie ten opzichte van etnisch homogene en welgestelde buurten. Om dit na te gaan is gekeken naar de samenhang tussen de Herfindahl-index en burgerparticipatie en het gemiddeld inkomen van de buurt en burgerparticipatie. Deze figuren zijn opgenomen in de bijlagen (zie bijlage 5). Figuur 4A toont de samenhang aan tussen de etnische diversiteit van de buurt en de participatiegraad aan vrijwilligerswerk. De lineaire trendlijn³⁰ toont aan dat hoe diverser de buurt, hoe minder er geparticipeerd wordt aan vrijwilligerswerk. Er zitten echter wel een aantal afwijkende

³⁰ In de figuren 4 t/m 6 in de bijlagen wordt een lineaire trendlijn laten zien. Aan deze trendlijn moet men zich niet vastklampen, omdat het meer een indicatie is van een mogelijk verband in plaats van dat er sprake is van een 'hard' gegeven. Door deze trendlijn te interpreteren is het mogelijk geweest om een verband te benoemen.

buurten tussen. Zo heeft de zeer etnisch diverse buurt Oud-Charlois (met een Herfindahl-index van 0,637) juist een hoge participatiegraad (0,411). Dit ligt ver boven de gemiddelde participatiegraad van 0,303. Figuur 4B laat de samenhang zien tussen het gemiddeld inkomen³¹ van de buurt en de participatiegraad aan vrijwilligerswerk. De lineaire trendlijn toont een interessant gegeven aan. Het blijkt namelijk dat hoe welgestelder de buurt is, hoe minder er geparticipeerd wordt aan vrijwilligerswerk. Uiteraard zijn ook hier weer uitzonderingen te vinden. In de wat armere buurt Bospolder (gemiddeld inkomen van €22.100,-) is de participatiegraad namelijk zeer laag (0,107). In de rijkere buurt Kralingen-Oost (gemiddeld inkomen van €56.200,-) is daarentegen juist een zeer hoge participatiegraad (0,430).

Figuur 5A toont de samenhang aan tussen de etnische diversiteit van de buurt en de mate van politieke participatie. Uit dit figuur blijkt dat hoe diverser de buurt is, hoe minder er wordt geparticipeerd aan de politiek. Vooral in de buurt Zestienhoven, waar de buurt vrijwel homogeen is omdat de Herfindahl-index op 0,282 ligt, wordt veel geparticipeerd. De gemiddelde participatiegraad in deze buurt ligt op 0,412 en dit ligt ruim boven de gemiddelde participatiegraad (0,073) van alle buurten tezamen. Figuur 5B toont vervolgens de samenhang aan tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en de mate van politieke participatie. De lineaire trendlijn door de *scatterplot* geeft aan dat hoe welgestelder de buurt is, hoe meer er wordt geparticipeerd aan de politiek. Zo wordt er in de armere buurt Feijenoord (met een gemiddeld inkomen van €20.800,-) helemaal niet geparticipeerd aan de politiek. In de welgestelde buurt Kralingen-Oost (met een gemiddeld inkomen van €56.200,-) wordt er juist veel geparticipeerd aan de politiek, want de participatiegraad ligt daar op 0,188.

Figuur 6A laat de samenhang zien tussen de etnische diversiteit van de buurt en de mate van participatie voor leefbaarheid. Ook hier blijkt uit de lineaire trendlijn dat hoe diverser de buurt hoe minder er wordt geparticipeerd. De gemiddelde participatiegraad van de meeste buurten ligt rondom deze lineaire trendlijn. Een uitschieter is wederom Zestienhoven. In deze homogene buurt is er een participatiegraad van 1,039 en dit is een vrij hoge participatiegraad. Tot slot toont figuur 6B de samenhang aan tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en de mate van participatie voor leefbaarheid. De lineaire trendlijn laat zien dat hoe welgestelder de buurt, hoe meer er wordt geparticipeerd. Ook hier vallen de gemiddelde participatiegraden per buurt rondom deze lineaire lijn.

De zes figuren geven derhalve aan dat er inderdaad verschillen bestaan tussen etnisch diverse en arme buurten enerzijds en etnisch homogene en welgestelde buurten anderzijds. In etnisch diverse buurten wordt er minder deelgenomen aan de drie vormen van burgerparticipatie dan in etnisch homogene buurten. Deze uitkomsten zijn conform de verwachtingen (H. 1a). Voor het gemiddeld inkomen zijn de uitkomsten gevarieerder, maar ook hier blijkt dat er een verschil zit tussen arme en welgesteldere buurten wat betreft hun participatiegraad. Zoals verwacht (H. 2) blijkt er inderdaad een positief verband tussen gemiddeld inkomen van de buurt en zowel politieke participatie als participatie voor leefbaarheid. Hoe hoger het gemiddeld inkomen in de buurt hoe vaker er juist wordt geparticipeerd aan de politiek en voor leefbaarheid. Bij vrijwilligerswerk zagen we echter een tegengesteld effect: hoe hoger het gemiddeld inkomen van de buurt hoe minder er wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk.

³¹ Bij de afhankelijke variabele vrijwilligerswerk is het gemiddeld inkomen getransformeerd naar een log-variabele. Bij de afhankelijke variabele politieke participatie en participatie voor leefbaarheid is de Herfindahl-index getransformeerd naar een log-variabele. Dit is gedaan vanwege de niet-lineaire relatie hier tussen (zie tabel 3) bij het uitvoeren van de lineaire regressieanalyse. Voor de figuren is daarom ook gekozen om de log-getransformeerde variabelen mee te nemen.

4.3 Resultaten van de verschillende vormen van burgerparticipatie

Met het tweede deel van de probleemstelling kan nagegaan worden waarom er verschillen bestaan in deelname aan burgerparticipatie tussen Rotterdamse bewoners en buurten. Dit is nagegaan aan de hand van lineaire regressieanalyses voor elke afhankelijke variabele afzonderlijk (tabel 5 t/m 7). Voor elke afhankelijke variabele zijn in totaal drie modellen opgesteld. Bij het eerste model zijn alle buurtkenmerken meegenomen en bij het tweede model zijn alle individuele kenmerken daaraan toegevoegd. Tot slot wordt in het derde model het complete model gepresenteerd, waarbij de mediërende variabele solidariteit is toegevoegd. In dit laatste model wordt pas hypothese 1b geïnterpreteerd. Van de drie modellen wordt alleen de b-coëfficiënt geïnterpreteerd en niet de gestandaardiseerde bèta. De gestandaardiseerde bèta toont aan welke voorspeller het meest belangrijk is, maar daar ben ik niet in geïnteresseerd bij deze scriptie. Ik ben veeleer geïnteresseerd in het toetsen van de hypothesen en het interpreteren van de b-coëfficiënt volstaat daarvoor. Op basis van deze redenering worden de gestandaardiseerde coëfficiënten voor alle modellen niet uitgelegd. Hieronder wordt nu per afhankelijke variabele nagegaan of de opgestelde hypothesen houdbaar zijn³².

4.3.1 Resultaten vrijwilligerswerk

Figuur 1 toont het conceptuele model van vrijwilligerswerk aan. Dit conceptuele model is een visuele weergave van de theorie en hypothesen die in het theoretisch kader zijn behandeld³³. In tabel 5 worden de resultaten van de lineaire regressieanalyse van vrijwilligerswerk vertoond. Deze tabel toont aan dat het aantal respondenten is geslonken van N=14.621 naar N=14.540. Dit komt door de missende waarden op de afhankelijke variabele. Het eerste model heeft een *F for change in R²* van 5,320 ($p < 0,001$) wat aangeeft dat de variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan de mate van vrijwilligerswerk. In het eerste model zijn alle buurtkenmerken te vinden. Bij hypothese 1a werd gesteld dat in etnisch diverse buurten minder wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk. Voor deze eerste hypothese wordt bewijs gevonden, omdat een toename in de Herfindahl-index een afname betekent in participatie aan vrijwilligerswerk ($b = -0,382$, $p < 0,01$). Dit komt overeen met de gegevens uit figuur 4A. Etnische diversiteit is het enige buurteffect dat wordt gevonden op basis van het eerste model, omdat de variabelen voor de sociaaleconomische status (gemiddeld inkomen van de buurt, totaal uitkeringen en sociale huurwoningen) niet-significante resultaten opleveren. Dit betekent dat hypothese 2, waarin werd gesteld dat in welgesteldere buurten vaker wordt geparticipeerd, kan worden verworpen zolang alleen naar variabelen op buurtniveau wordt gekeken. Ook de controlevariabele woonduur is geen voorspeller voor de mate van participatie aan vrijwilligerswerk. Het eerste model heeft, ondanks dat etnische diversiteit geldt als buurteffect, wel

³² Uit de figuren die behandeld zijn in de vorige paragraaf, bleek dat er een aantal extreme *outliers* te definiëren waren. Zo bleek Kralingseveer bij vrijwilligerswerk zeer af te wijken van het gemiddelde en Zestienhoven bij politieke participatie en participatie voor leefbaarheid. Om te voorkomen dat dit de resultaten eventueel zou beïnvloeden zijn de resultaten van de regressieanalyses mét en zonder deze buurten met elkaar vergeleken. Omdat er geen verschillen werden gevonden, is gekozen om deze buurten gewoon mee te nemen in de analyses.

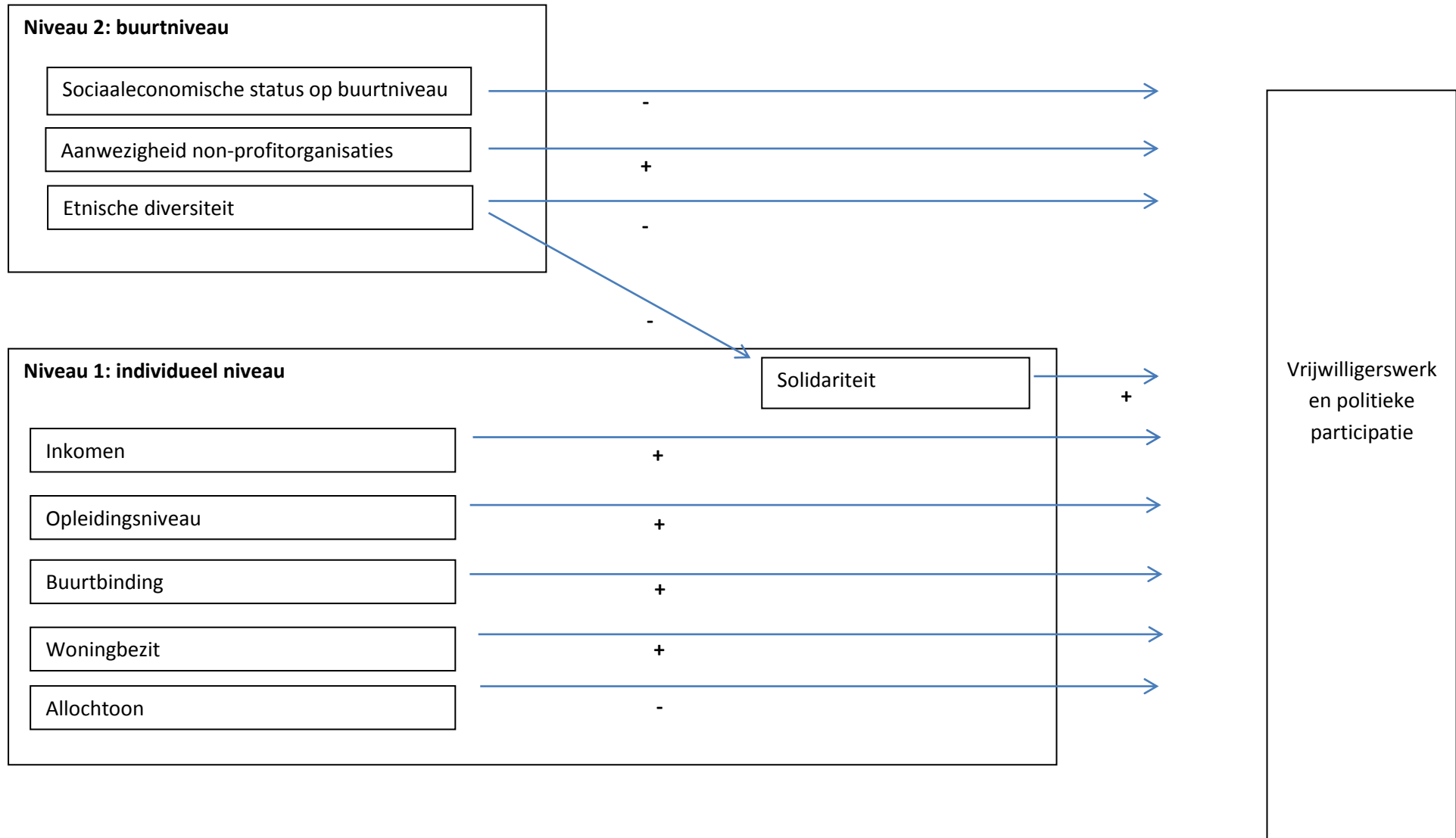
³³ De pijlen in het model suggereren een causaal verband. Een causaal verband kan echter pas aangetoond worden als er aan drie voorwaarden wordt voldaan: er is een associatie tussen de variabelen, de variabelen moeten in de correcte tijdsvolgorde op elkaar volgen en alternatieve verklarende variabelen moeten uitgesloten zijn (Agresti & Finlay, 2009). Aan de laatste twee voorwaarden kan niet worden voldaan. Slechts met een experiment is het mogelijk om causaliteit te testen, maar van die methode wordt voor dit onderzoek geen gebruik gemaakt. Wel kunnen we spreken van een associatie, oftewel er is een samenhang tussen de gemeten variabelen.

een lage waarde voor de *adjusted R²*, namelijk 0,001. Dit houdt in dat 0,1% van de variantie in de mate van participatie aan vrijwilligerswerk verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen.

In het tweede model zijn vervolgens alle individuele kenmerken aan de analyse toegevoegd. Op deze manier wordt nagegaan of verschillen tussen buurten verklaard kunnen worden door verschillen op individueel niveau dan wel dat er sprake is van een zelfstandig buurteffect. Tevens wordt nagegaan wat de individuele determinanten van participatie aan vrijwilligerswerk zijn. Dit model heeft een *F for change in R²* van 12,373 ($p < 0,001$) wat aangeeft dat de variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan de mate van vrijwilligerswerk. Dit tweede model heeft nog steeds een relatief lage waarde voor de *adjusted R²*, namelijk 0,017. Dit houdt in dat 1,7% van de variantie in de mate van participatie aan vrijwilligerswerk verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen. Dit model verklaart echter wel meer variantie dan model 1.

Het tweede model laat zien dat het eerder gevonden negatieve verband tussen etnische diversiteit en participatie aan vrijwilligerswerk blijft bestaan en zelfs aanmerkelijk sterker wordt als in de analyse rekening wordt gehouden met individuele kenmerken van respondenten. Dit wijst er op dat het gevonden buurteffect in model 1 robuust is. Dit gevonden effect komt overeen met het verband dat is gevonden in figuur 4A en door in de lineaire regressieanalyse te controleren voor allerlei andere kenmerken blijft het verband dus bestaan. Dit betekent dat Putnam (2007) gelijk heeft dat er in etnisch diverse buurten minder sociaal kapitaal (waaronder burgerparticipatie valt) aanwezig is. Er is sprake van een zelfstandig negatief effect van etnische diversiteit op de participatie aan vrijwilligerswerk. Opvallend is verder dat zodra in model 2 de individuele kenmerken worden meegenomen er een significant negatief verband is tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en participatie aan vrijwilligerswerk ($b = -0,189$, $p < 0,001$). Dit betekent dat één van de individuele kenmerken als *suppressor effect* fungeert. Om na te gaan welke variabele dit is, is elk individueel kenmerk afzonderlijk toegevoegd. Hieruit blijkt dat zodra buurtbinding wordt toegevoegd, er een negatief significant verband is tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en participatie aan vrijwilligerswerk. Ook dit komt overeen met het gevonden verband in figuur 4B waaruit bleek dat in welgesteldere buurten minder wordt geparticipeerd. Een mogelijke verklaring is dat er in welgesteldere buurten meer buurtbinding is. Zodra wordt gecorrigeerd voor het positieve effect van buurtbinding op participatie wordt het negatieve effect van een gemiddeld hoger inkomen van de buurt op participatie zichtbaar. Dit laatste wordt wellicht verklaard doordat er in zulke wijken minder problemen zijn die om vrijwillige inzet van bewoners vragen.

Op individueel niveau zijn drie kenmerken voor de sociaaleconomische status in de analyse opgenomen: het opleidingsniveau, het gemiddeld inkomen en woningbezit. Voor alle drie de kenmerken wordt een ander effect gevonden. Zo heeft het opleidingsniveau het verwachte effect. Een toename van het opleidingsniveau met één stap betekent namelijk ook een toename in de participatie aan vrijwilligerswerk met 0,052 ($p < 0,001$). Hypothese 3a, waarin werd gesteld dat mensen met een hoger opleidingsniveau vaker participeren, kan daarom worden aangenomen. Hypothese 4a, waarin werd gesteld dat mensen met een hoger inkomen vaker participeren, kan echter worden verworpen omdat het tegengestelde verband wordt waargenomen. Respondenten met een hoger inkomen participeren niet vaker aan vrijwilligerswerk, maar juist minder vaak. Alle inkomenscategorieën met een hoger inkomen participeren minder vaak aan vrijwilligerswerk dan de referentiecategorie, respondenten die minder dan €1.000,- per maand verdienen. Respectievelijk zijn de b-coëfficiënten -0,105, ($p < 0,01$), -0,134 ($p < 0,001$), -0,113 ($p < 0,001$), -0,151 ($p < 0,001$) en -0,192 ($p < 0,001$). Hieruit blijkt zelfs dat de respondenten met het hoogste inkomen het minst vaak

Figuur 1 Conceptueel model voor vrijwilligerswerk en politieke participatie

Tabel 5 Lineaire regressieanalyse voor de afhankelijke variabele vrijwilligerswerk (N=14.540; Sociale Index 2012)

	Model 1			Model 2			Model 3			
	B	S.E.	β	B	S.E.	β	B	S.E.	β	
Constante	0,670	**	0,244	0,782	**	0,249	0,578	*	0,250	
Buurtniveau										
<u>Etnische diversiteit</u>										
Herfindahl-index	-0,382	**	0,122	-0,654	**	0,123	-0,317	**	0,122	-0,030
<u>Sociaaleconomische status</u>										
a. Gemiddeld inkomen (log)	-0,068		0,055	-0,189	***	0,058	-0,188	***	0,058	-0,042
b. Aandeel uitkeringen (log)	0,003		0,029	0,002		0,029	0,003		0,029	0,001
c. Aandeel sociale huurwoningen (log)	-0,002		0,020	0,000		0,020	-0,001		0,020	-0,001
<u>Controlevariabele</u>										
Woonduur	0,001		0,001	-0,000		0,001	-0,000		0,001	-0,005
Individueel niveau										
<u>Sociaaleconomische status</u>										
a. Opleidingsniveau				0,052	***	0,010	0,052	***	0,010	0,053
b. <i>Inkomen</i>										
<1.000 (ref.)										
1.000 – 1.349				-0,105	**	0,034	-0,116	***	0,034	-0,038
1.350 – 1.799				-0,134	***	0,034	-0,149	***	0,034	-0,051
1.800 – 3.149				-0,113	***	0,033	-0,126	***	0,033	-0,048
3.150 – 4.299				-0,151	***	0,042	-0,164	***	0,042	-0,043
>4.300				-0,192	***	0,048	-0,207	***	0,048	-0,046
Missings van inkomen				-0,131	***	0,031	-0,140	***	0,031	-0,055
c. Woningbezit				0,030		0,021	0,026		0,021	0,012
Buurtbinding				0,092	***	0,009	0,072	***	0,009	0,066
<i>Etniciteit</i>										
Autochtonen (ref.)										
Surinamers				-0,158	***	0,033	-0,157	***	0,033	-0,042
Antillianen				-0,093		0,054	-0,105		0,054	-0,016
Kaapverdianen				-0,179	**	0,061	-0,194	**	0,061	-0,027
Turken				-0,038		0,040	-0,053		0,040	-0,012
Marokkanen				0,115	*	0,052	0,114	*	0,052	0,019
Overig				-0,089	***	0,024	-0,078	***	0,024	-0,028
<u>Controlevariabelen</u>										
Man				-0,037	*	0,018	-0,026		0,018	-0,012
Leeftijd				0,003	***	0,001	0,004	***	0,001	0,064
Mediërende variabele										
Solidariteit							0,072	***	0,009	0,070
R² adjusted	0,001			0,017			0,021			
F for change in R²	5,320	***		12,373	***		14,722	***		

Noot: *** $p \leq 0,001$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

participeren aan vrijwilligerswerk ten opzichte van respondenten met een inkomen van €1.000,-, omdat deze b-coëfficiënt het grootst is. De conclusie is dat juist respondenten met een laag inkomen vaker participeren aan vrijwilligerswerk dan respondenten met een hoger inkomen. Volgens Musick en Wilson (2008) wordt er juist minder geparticipeerd door mensen met een lager inkomen, doordat de kosten hoog liggen. De tijd die gaat zitten in het verrichten van vrijwilligerswerk gaat ten koste van betaalde arbeid. De redenering van Musick en Wilson kan hier echter worden omgedraaid. Het lijkt er op dat mensen met veel vrije tijd en die weinig betaalde arbeid verrichten in staat zijn om vrijwilligerswerk uit te oefenen. Naast de vierde hypothese kan ook hypothese 5, waarin wordt gesteld dat woningbezitters vaker participeren aan vrijwilligerswerk, worden verworpen. De b-coëfficiënt is namelijk niet significant en daarom kan niet met zekerheid gesteld worden dat de mate van participatie verschilt tussen woningbezitters en huurders. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het verrichten van vrijwilligerswerk niet per se leidt tot een verbetering van de leefomgeving van de buurt. Volgens Musick en Wilson (2008) is het verbeteren van de leefomgeving juist een motivatie van woningbezitters om te participeren, omdat ze hiermee indirect de waarde van de huizen verhogen.

Hypothese 6, die handelt over buurtbinding, kan wel worden aangenomen. Buurtbinding levert namelijk een significante bijdrage aan vrijwilligerswerk. Met een toename van één stapje buurtbinding, neemt ook participatie aan vrijwilligerswerk toe met 0,092 ($p < 0,001$). Tot slot kan op basis van het eerste model hypothese 7a deels worden aangenomen en deels worden verworpen. Deze hypothese ging er vanuit dat autochtonen vaker zouden participeren aan vrijwilligerswerk dan niet-westerse allochtonen. Dit geldt alleen voor Surinamers ($b = -0,158$, $p < 0,001$) en Kaapverdianen ($b = -0,179$, $p < 0,01$). Er is dus enerzijds bewijs gevonden voor theorie die er vanuit gaat dat autochtonen vaker vrijwilligerswerk verrichten. Anderzijds, wordt juist een tegengesteld resultaat gevonden. Marokkanen participeren ten opzichte van autochtonen juist vaker aan vrijwilligerswerk ($b = 0,115$, $p < 0,05$). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een overgroot deel van de Marokkanen zich identificeert als moslim (SCP, 2012) en onder vrijwilligerswerk valt ook inzet voor de moskee of religieuze organisaties. Turken en Antillianen, daarentegen, verschillen niet significant van autochtonen. Waarom Turken niet vaker participeren aan vrijwilligerswerk terwijl deze groep dikwijls ook islamitisch is, kan wellicht verklaard worden doordat Turken zich in mindere mate identificeren met de moslimidentiteit in vergelijking met Marokkanen (SCP, 2012). Van de Marokkanen identificeert namelijk 74% zich met de islam, terwijl dit voor Turken op 61% ligt (ibid). In het tweede model is tot slot gecontroleerd voor geslacht en leeftijd. Het blijkt dat mannen minder vaak participeren aan vrijwilligerswerk dan vrouwen ($b = -0,037$, $p < 0,05$). Dit is in tegenstelling tot wat Van Der Zwaard en Specht (2013) stellen over formele participatie. Volgens hen wordt dit vooral verricht door mannen. Een verklaring dat toch vooral vrouwen vrijwilligerswerk verrichten, komt doordat vrouwen doorgaans zorgtaken binnenshuis en buitenshuis op zich nemen (Gerstel, 2000). Hieronder valt dus hulp aan ouderen/zieken en hulp op scholen. Wat wel in de lijn der verwachting is, is dat oudere respondenten vaker participeren aan vrijwilligerswerk dan jongeren. Met een toename van één jaar stijgt de participatiegraad met 0,003 ($p < 0,001$).

Tot slot is in model 3 hypothese 1b getoetst. Dit model heeft een *F for change in R²* van 14,722 ($p < 0,001$) wat aangeeft dat de variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan de mate van vrijwilligerswerk. In deze hypothese werd er vanuit gegaan dat solidariteit medieert in het verband tussen etnische diversiteit en de mate van participatie aan vrijwilligerswerk. Solidariteit medieert inderdaad tussen het verband, omdat de b-coëfficiënt van solidariteit positief significant is ($b = 0,072$, $p < 0,001$) en tegelijkertijd neemt de b-coëfficiënt van de Herfindahl-index in waarde af. In

model 2 is de coëfficiënt voor de Herfindahl-index namelijk $-0,654$ ($p < 0,01$) en in model 3 slechts $-0,317$ ($p < 0,01$). Dit betekent dat er niet sprake is van volledige mediatie, maar van partiële mediatie (zie tevens bijlage 6 voor een uitleg van mediatie). Er is daarom bewijs gevonden voor de Putnam-hypothese. Etnische diversiteit zorgt voor een afname in solidariteit wat daarop weer het sociaal kapitaal doet verminderen. Wat tevens interessant is aan dit model is dat de variabele geslacht niet-significant wordt, zodra solidariteit wordt opgenomen. Dit lijkt er op te wijzen dat niet geslacht de mate van participatie aan vrijwilligerswerk voorspelt, maar dat het afhankelijk is van de hoeveelheid solidariteit die een persoon bezit. Ook dit laatste model heeft een lage waarde voor de *adjusted R²*, namelijk $0,021$. Desalniettemin heeft dit model de hoogste verklaarde variantie van alle drie de modellen, omdat $2,1\%$ van de variantie in de mate van participatie aan vrijwilligerswerk verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen. Dit is aanzienlijk meer dan model 1.

Op basis van de uitkomsten kan nu de probleemstelling gedeeltelijk, namelijk voor vrijwilligerswerk, worden beantwoord. Uit de analyses komt namelijk naar voren dat er inderdaad minder wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk in etnisch diverse buurten. Dit komt overeen met de participatieparadox. Het verband tussen de mate van vrijwilligerswerk en het buurtkenmerk etnische diversiteit van de buurt blijft bestaan na toevoeging van individuele kenmerken van respondenten aan de analyse. Dit betekent dat er sprake is van een *zelfstandig* buurteffect. Sterker, het negatieve verband tussen etnische diversiteit en participatie aan vrijwilligerswerk wordt sterker na toevoeging van de individuele kenmerken van respondenten. Uit de analyse blijkt tevens dat het negatieve verband tussen etnische diversiteit en participatie in vrijwilligerswerk deels indirect verloopt via solidariteit. Doordat de mate van solidariteit in etnisch diverse buurten minder is, participeren bewoners van deze buurten minder aan vrijwilligerswerk. Wat afwijkt van de participatieparadox is dat in buurten met een lager gemiddeld inkomen juist vaker wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk dan in meer welgestelde buurten. Dit komt waarschijnlijk doordat in welgesteldere buurten de noodzaak om te participeren minder aanwezig is. Tenslotte bleek dat de mate van participatie aan vrijwilligerswerk ook samenhangt met diverse individuele kenmerken van respondenten: hoger opgeleiden, woningbezitters, autochtonen, Marokkanen, vrouwen en ouderen participeren verhoudingsgewijs vaker aan vrijwilligerswerk. Dit zijn dus individuele verklaringen voor participatie aan vrijwilligerswerk. Er kan echter niet gesproken worden van een samenstellingseffect. Immers, na toevoeging van individuele kenmerken aan het model wordt de samenhang tussen het buurtkenmerk etnische diversiteit niet zwakker, maar juist sterker.

4.3.2 Resultaten politieke participatie

Figuur 1 laat tevens het conceptuele model zien van de afhankelijke variabele politieke participatie. In tabel 6 op pagina 44 worden de resultaten van de lineaire regressieanalyse voor politieke participatie getoond. Deze tabel toont aan dat het aantal respondenten is geslonken van $N=14.621$ naar $N=14.601$. Dit komt door de missende waarden op de afhankelijke variabele. Het eerste model heeft een *F for change in R²* van $1,983$ ($p > 0,05$) wat aangeeft dat de variabelen tezamen *geen* significante bijdrage leveren aan de mate van politieke participatie. In het eerste model is de *adjusted R²* zeer laag, namelijk $0,000$. Dit houdt in dan 0% van de variantie in de mate van politieke participatie verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen in model 1. Het is dan ook niet

Tabel 6 Lineaire regressieanalyse voor de afhankelijke variabele politieke participatie (N=14.601; Sociale Index 2012)

	Model 1			Model 2			Model 3				
	B	S.E.	β	B	S.E.	β	B	S.E.	β		
Constante	0,061	0,060		-0,070	0,064		-0,114	0,065			
Buurniveau											
<u>Etnische diversiteit</u>											
Herfindahl-index (log)	-0,017	0,080	-0,002	-0,041	0,080	-0,006	-0,030	0,081	-0,004		
<u>Sociaaleconomische status</u>											
a. Gemiddeld inkomen	0,001	0,001	0,018	-0,002	0,001	-0,024	-0,002	0,001	-0,024		
b. Aandeel uitkeringen (log)	0,003	0,013	0,003	0,009	0,013	0,008	0,009	0,013	0,008		
c. Aandeel sociale huurwoningen	-0,000	0,000	-0,012	-0,000	0,000	-0,004	-0,000	0,000	-0,005		
<u>Controlevariabele</u>											
Woonduur	-0,000	0,000	-0,001	-0,000	0,000	-0,006	-0,000	0,000	-0,008		
Individueel niveau											
<u>Sociaaleconomische status</u>											
a. Opleidingsniveau				0,038	***	0,005	0,082	0,038	***	0,005	0,083
b. <i>Inkomen</i>											
<1.000 (ref.)											
1.000 – 1.349				-0,014		0,015	-0,010	-0,016		0,015	-0,011
1.350 – 1.799				-0,014		0,015	-0,010	-0,017		0,015	-0,013
1.800 – 3.149				-0,022		0,015	-0,019	-0,025		0,015	-0,021
3.150 – 4.299				0,040	*	0,019	0,023	0,037		0,019	0,021
>4.300				0,068	**	0,022	0,033	0,065	**	0,022	0,032
<i>Missings</i> van inkomen				-0,016		0,014	-0,014	-0,017		0,014	-0,015
c. Woningbezit				0,020	*	0,010	0,021	0,019	*	0,010	0,020
Buurtbinding				0,023	***	0,004	0,047	0,019	***	0,004	0,038
<u>Etniciteit</u>											
Autochtonen (ref.)											
Surinamers				-0,028		0,015	-0,016	-0,027		0,015	-0,016
Antillianen				-0,022		0,025	-0,008	-0,025		0,025	-0,008
Kaapverdianen				-0,033		0,028	-0,010	-0,036		0,028	-0,011
Turken				-0,008		0,018	-0,004	-0,011		0,018	-0,005
Marokkanen				-0,002		0,024	-0,001	-0,002		0,024	-0,001
Overig				-0,017		0,011	-0,001	-0,015		0,011	-0,012
<u>Controlevariabelen</u>											
Man				0,049	***	0,008	0,050	0,051	***	0,008	0,052
Leeftijd				0,001	***	0,000	0,036	0,001	***	0,000	0,039
Mediërende variabele											
Solidariteit								0,015	***	0,004	0,032
R² adjusted	0,000			0,017				0,018			
F for change in R²	1,983			12,575	***			12,636	***		

Noot: *** $p \leq 0,001$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

verwonderlijk dat alle buurtkenmerken een niet-significant resultaat opleveren. Op basis van het eerste model kan daarom hypothese 1a over etnische diversiteit en hypothese 2 over de sociaaleconomische status van de buurt worden verworpen. Er zijn geen buurteffecten aanwezig voor de mate van politieke participatie. De gevonden verbanden in figuur 5A en 5B zijn, zodra voor andere kenmerken wordt gecontroleerd, dus niet houdbaar. Er kan niet gesteld worden dat in etnisch diverse en arme buurten minder of meer wordt geparticipeerd.

In het tweede model zijn vervolgens alle individuele kenmerken aan de analyse toegevoegd en zo wordt gekeken wat de individuele determinanten zijn van politieke participatie. Model 2 heeft een *F for change in R²* van 12,575 ($p < 0,001$) en dit houdt in dat de variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan de mate van politieke participatie. Dit model is op basis hiervan al een verbetering ten opzichte van het vorige model. Bij toevoeging van de individuele kenmerken verandert er niets aan de buurtkenmerken. De drie kenmerken voor de sociaaleconomische status op individueel niveau laten, net als bij vrijwilligerswerk, ook voor politieke participatie verscheidene effecten zien. Hypothese 3a, waarin wordt gesteld dat hoogopgeleiden vaker participeren aan de politiek, kan op basis van het eerste model worden aangenomen ($b = 0,038$, $p < 0,001$). Hypothese 4a kan op basis van dit eerste model slechts gedeeltelijk worden aangenomen. Van alle inkomenscategorieën zijn de effecten niet-significant, behalve voor de laatste twee inkomenscategorieën (respondenten die €3.150,- tot €4.299,- en meer dan €4.300,- verdienen). Voor respondenten met een inkomen van €3.150,- tot €4.299,- geldt dat zij 0,040 ($p < 0,05$) vaker participeren aan de politiek dan respondenten met een inkomen lager dan €1.000,-. Respondenten met een inkomen van meer dan €4.300,- participeren 0,068 ($p < 0,01$) vaker aan de politiek dan respondenten met een inkomen lager dan €1.000,-. Dit wijst erop dat vooral de respondenten uit de hoogste inkomensgroepen zich interesseren en inzetten voor de politiek. Woningbezitters participeren 0,020 ($p < 0,05$) vaker aan de politiek dan huurders en daarom kan hypothese 5, waarin wordt gesteld dat woningbezitters vaker participeren aan de politiek, worden aangenomen. Dit wijst erop dat er bewijs is gevonden voor de theorie van Musick en Wilson (2008). Volgens hen zijn woningeigenaren gebaat bij een verbetering van hun directe fysieke omgeving, omdat dit wellicht de waarde van de huizen in de buurt doet verhogen. Met politieke inzet is het mogelijk om de fysieke omgeving te verbeteren, door bijvoorbeeld bij de gemeente te lobbyen voor subsidies die geïnvesteerd kunnen worden in de buurt. Het overige individuele kenmerk buurtbinding levert tevens een significante bijdrage aan de mate van politieke participatie. Met een toename van één stapje buurtbinding, neemt tevens de participatie aan de politiek toe met 0,023 ($p < 0,001$). Op basis hiervan kan daarom hypothese 6 voor politieke participatie worden aangenomen. In het tweede model is ook de variabele etniciteit nog meegenomen. Bij hypothese 7a werd gesteld dat autochtonen vaker participeren aan de politiek dan niet-westerse allochtonen. Deze hypothese kan op basis van het tweede model echter worden verworpen. Er worden niet-significante resultaten gevonden, waardoor niet met zekerheid gesteld kan worden dat de mate van politieke participatie verschilt tussen autochtonen en de vijf niet-westerse allochtone groepen. In het tweede model is tot slot gecontroleerd voor geslacht en leeftijd. Het blijkt dat mannen 0,049 ($p < 0,001$) vaker participeren aan de politiek dan vrouwen. Dit is in de lijn der verwachting met Verba et al. (1993). Zij gaan er vanuit dat politieke participatie vooral wordt verricht door mannen. Wat eveneens overeenkomt met de verwachting is dat oudere respondenten vaker participeren aan de politiek dan jongere respondenten (Beullens & Storms, 2007). Met een toename van één jaar stijgt de participatiegraad met 0,001 ($p < 0,001$). Het tweede model heeft tot slot een *adjusted R²* van 0,017, wat betekent dat

1,7% van de variantie in de mate van politieke participatie verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen.

Vervolgens is het derde model gecreëerd waarbij alle buurtkenmerken, individuele kenmerken en de mediërende variabele solidariteit is opgenomen. Dit model heeft een *F for change in R²* van 12,636 ($p < 0,001$), wat inhoudt dat de variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan de mate van politieke participatie. In dit model wordt hypothese 1b getoetst. Hypothese 1b ging er vanuit dat solidariteit zou mediëren in het verband tussen etnische diversiteit en participatie aan de politiek. Doordat de Herfindahl-index niet significant is, kan er ook geen sprake zijn van mediatie. Wel levert solidariteit zelf een significante bijdrage aan de mate van politieke participatie. Een toename in solidariteit betekent namelijk een toename in de mate van politieke participatie met 0,015 ($p < 0,001$). In dit laatste model heeft de *adjusted R²* een waarde van 0,018, wat betekent dat 1,8% van de variantie in de mate van politieke participatie verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen. Hoewel dit nog steeds een lage waarde is, verschilt dit wel aanzienlijk van het eerste model waarbij 0% van de variantie in de mate van politieke participatie werd verklaard door de onafhankelijke variabelen.

Op basis van de uitkomsten kan nu de probleemstelling gedeeltelijk, namelijk voor politieke participatie, worden beantwoord. Uit de analyses komt niet naar voren dat er minder wordt geparticipeerd in etnisch diverse en arme wijken. Er wordt geen bewijs gevonden voor de participatieparadox en er zijn voor politieke participatie geen buurt- en samenstellingseffecten. De mate van politieke participatie hangt wel samen met diverse individuele kenmerken van respondenten: hoger opgeleiden, mensen met het hoogste inkomen, woningbezitters, mensen met veel buurtbinding en solidariteit, mannen en ouderen participeren verhoudingsgewijs vaker aan de politiek. Dit zijn de individuele verklaringen voor politieke participatie.

4.3.3 Resultaten participatie voor leefbaarheid

Tot slot wordt in tabel 7 op bladzijde 50 de regressieanalyse getoond voor de laatste vorm van burgerparticipatie, namelijk participatie voor leefbaarheid. In figuur 2 is een visuele weergave te vinden van de hypothesen die worden getest voor participatie voor leefbaarheid. In deze analyses blijven in totaal $N=14.445$ respondenten over. Bij het eerste model worden de buurtkenmerken weergegeven en dit model heeft een *F for change in R²* van 2,386 ($p < 0,05$). Dit houdt in dat alle variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan het voorspellen van de mate van participatie voor leefbaarheid. In dit model heeft de *adjusted R²* een waarde van 0,000, wat betekent dat 0% van de variantie in de mate van participatie voor leefbaarheid verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in het eerste model geen van de buurtkenmerken een significant resultaat vertoont. Om die reden kan hypothese 1a over etnische diversiteit en hypothese 2 over de sociaaleconomische status van de buurt worden verworpen, zolang alleen naar variabelen op buurtniveau wordt gekeken. Op basis van het eerste model kan gesteld worden dat er voor participatie voor leefbaarheid geen buurteffecten bestaan.

Bij het tweede model zijn de individuele kenmerken opgenomen en dit model heeft een *F for change in R²* van 19,057 ($p < 0,001$). Dit houdt in dat alle variabelen tezamen een significante bijdrage leveren aan het voorspellen van de mate van participatie voor leefbaarheid. Opvallend aan dit model is dat zodra de individuele kenmerken worden meegenomen er een significant negatief verband ontstaat tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en participatie voor leefbaarheid ($b = -0,004$, $p < 0,05$). Dit houdt in dat één van de individuele kenmerken als *suppressor effect* fungeert. Om na te gaan welke variabele dit is, is elk individueel kenmerk afzonderlijk toegevoegd. Hieruit blijkt dat

zodra leeftijd wordt toegevoegd aan het model, er een negatief significant verband is tussen het gemiddeld inkomen op buurtniveau en participatie voor leefbaarheid. Dit komt niet overeen met het gevonden verband in figuur 6B waaruit bleek dat in welgestelde buurten juist vaker wordt geparticipeerd voor leefbaarheid. Een mogelijke verklaring voor dit verband is dat er in welgesteldere buurten meer ouderen wonen. Zodra wordt gecorrigeerd voor het positieve effect van leeftijd op participatie wordt het negatieve effect van een gemiddeld hoger inkomen van de buurt op participatie zichtbaar. Dit laatste wordt wellicht verklaard doordat er in zulke wijken minder problemen zijn die om inzet van bewoners vragen. Een ander opvallend gegeven aan dit model is dat ook woonduur significant wordt bij opname van de individuele kenmerken. Het blijkt dat zodra de variabele etniciteit wordt toegevoegd aan het model, er een negatief significant verband ontstaat tussen de gemiddelde woonduur van de buurt en participatie voor leefbaarheid ($b=-0,001$, $p<0,05$). Dat de gemiddelde woonduur een negatief verband heeft op participatie voor leefbaarheid gaat tegen de verwachting in, omdat de verwachting was dat in buurten met een hoge gemiddelde woonduur vaker zou worden geparticipeerd. Zonder het opnemen van de variabele etniciteit was dit effect echter niet naar voren gekomen. Het is mogelijk dat mensen in een buurt met een hoge gemiddelde woonduur minder of geen oog (meer) hebben voor de problemen die daar spelen. Op basis van het tweede model kan dus gesteld worden dat er voor participatie voor leefbaarheid twee buurteffecten bestaan (gemiddeld inkomen op buurtniveau en de gemiddelde woonduur). Dit tweede model heeft een *adjusted R²*-waarde van 0,027, wat betekent dat 2,7% van de variantie in de mate van participatie voor leefbaarheid verklaard wordt door alle onafhankelijke variabelen.

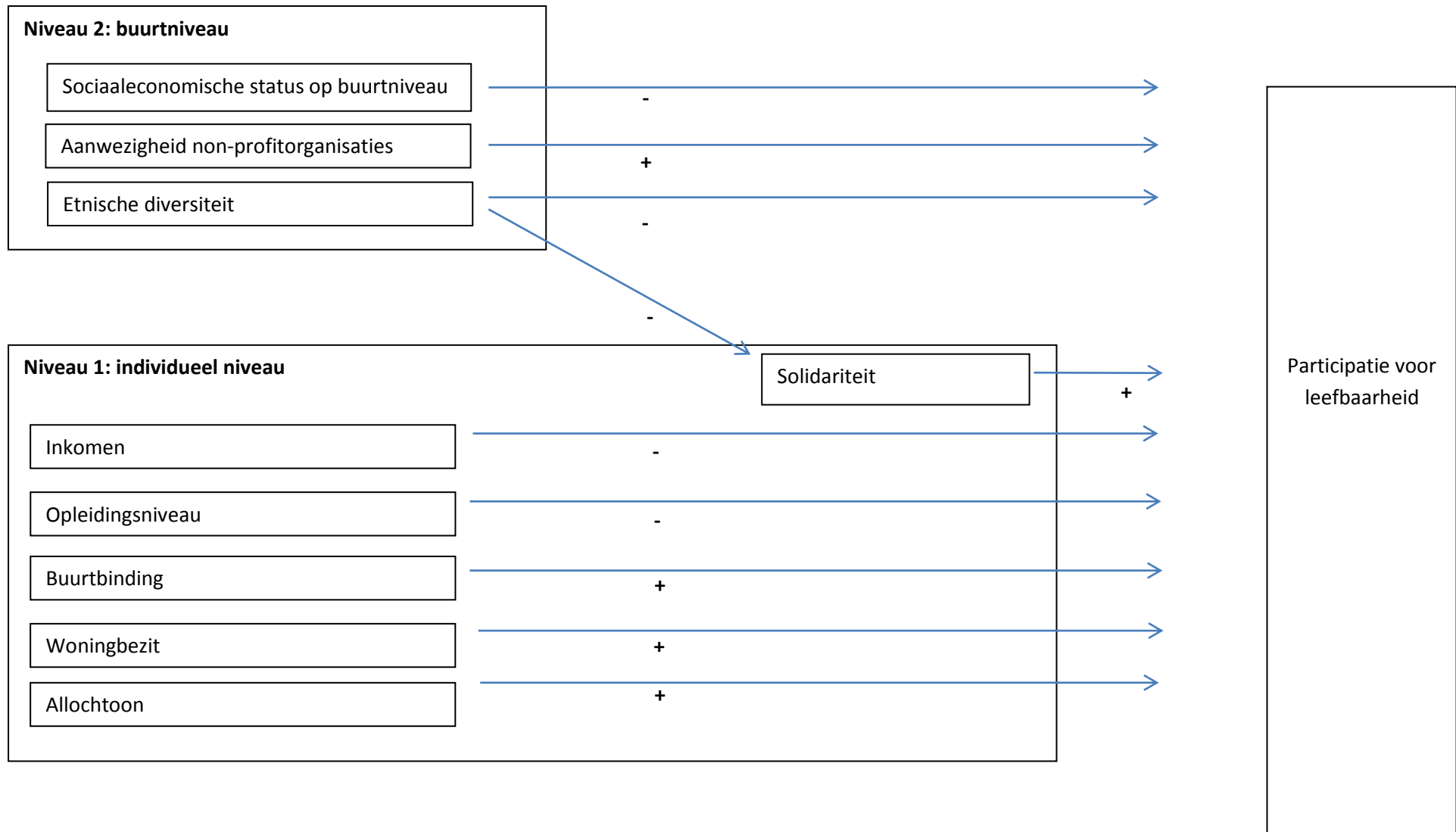
Met het tweede model is verder gekeken wat de individuele determinanten voor participatie voor leefbaarheid zijn. De drie kenmerken voor de sociaaleconomische status op individueel niveau vertonen verscheidene effecten voor het voorspellen van participatie voor leefbaarheid. Hypothese 3b, waarin werd gesteld dat lager opgeleiden vaker zouden participeren voor leefbaarheid, kan op basis van het tweede model worden verworpen. Het blijkt juist dat hoger opgeleiden vaker participeren aan leefbaarheid, zoals dit ook het geval is bij participatie aan vrijwilligerswerk en de politiek. Een toename van één stapje in opleiding betekent namelijk een toename in deelname aan participatie voor leefbaarheid met 0,071 ($p<0,001$). Hypothese 4b, waarin werd gesteld dat respondenten met een laag inkomen vaker zouden participeren voor leefbaarheid, kan ook worden verworpen. De resultaten hiervan zijn namelijk niet significant, waardoor niet met zekerheid kan worden gesteld dat er verschillen zitten tussen respondenten met een laag en hoog inkomen wat betreft hun participatie voor leefbaarheid. Hypothese 5, waarin er vanuit werd gegaan dat woningbezitters vaker zouden participeren dan huurders, kan wel worden aangenomen. Woningbezitters participeren 0,092 ($p<0,001$) vaker voor leefbaarheid dan huurders. Dit wijst erop dat er bewijs is gevonden voor de theorie van Musick en Wilson (2008). Volgens hen zijn woningeigenaren gebaat bij een verbetering van hun directe fysieke omgeving, omdat dit wellicht de waarde van de huizen in de buurt doet verhogen. Met participatie voor leefbaarheid wordt ook de directe fysieke omgeving verbeterd.

Het overige individuele kenmerk buurtbinding levert ook een significante bijdrage aan de mate van participatie voor leefbaarheid. Bij een toename van één stapje buurtbinding neemt de mate van participatie voor leefbaarheid met 0,109 ($p<0,001$) toe. Hypothese 6 kan daarom voor participatie voor leefbaarheid worden aangenomen. Hypothese 7b ging er vanuit dat niet-westerse allochtonen vaker zouden participeren voor leefbaarheid dan autochtonen en deze hypothese kan volledig worden verworpen. Ten opzichte van autochtonen participeren Surinamers 0,081 ($p<0,01$) minder vaak voor leefbaarheid, Kaapverdianen participeren 0,199 ($p<0,001$) minder vaak en Turken

0,109 ($p < 0,01$) minder vaak. De resultaten voor Antillianen en Marokkanen zijn niet significant en daarom kan niet met zekerheid gesteld worden dat hun participatiegraad verschilt van autochtonen. In dit tweede model is ten slotte gecontroleerd voor geslacht en leeftijd. Uit het model valt te constateren dat mannen, net als bij politieke participatie, vaker participeren voor leefbaarheid dan vrouwen (0,089, $p < 0,001$). Dit resultaat werd niet verwacht, aangezien Van Der Zwaard en Specht (2013) verwachtten dat vrouwen en jongeren vaker zouden participeren voor leefbaarheid. Voor de verwachting over jongeren wordt eveneens het tegengestelde bewijs gevonden. Het blijkt namelijk dat de participatiegraad met 0,003 ($p < 0,001$) toeneemt bij een toename van één jaar in leeftijd. Inzet voor leefbaarheid lijkt daarom toch vooral verricht te worden door ouderen, net zoals bij vrijwilligerswerk en politieke participatie.

Het derde en tevens laatste model heeft een *F for change in R^2* van 23,484 ($p < 0,001$), wat betekent dat alle variabelen tezamen een significante bijdrage leveren. In dit model wordt nagegaan of solidariteit medieert in het verband tussen etnische diversiteit en de mate van participatie voor leefbaarheid. Doordat de Herfindahl-index niet significant is kan er ook geen sprake zijn van mediatie. Hypothese 1b kan daarom worden verworpen. Wel levert solidariteit zelfstandig een bijdrage aan de mate van participatie voor leefbaarheid. Zodra solidariteit met één stap toeneemt, neemt ook de participatie voor leefbaarheid toe met 0,092 ($p < 0,001$). Het derde model heeft een *adjusted R^2* -waarde van 0,035, wat betekent dat 3,5% van de variantie in de mate van participatie voor leefbaarheid wordt verklaard door alle onafhankelijke variabelen. Dit is nog steeds een lage waarde, maar is alsnog een aanzienlijke verbetering ten opzichte van model 1 en 2.

Op basis van de uitkomsten kan nu de probleemstelling gedeeltelijk, namelijk voor participatie voor leefbaarheid, worden beantwoord. Uit de analyses komt niet naar voren dat er minder wordt geparticipeerd in etnisch diverse wijken. Er wordt dus geen bewijs gevonden voor dit gedeelte van de participatieparadox. Er wordt ook geen bewijs gevonden voor het tweede gedeelte van de participatieparadox, omdat er in arme buurten niet minder wordt geparticipeerd. Er is namelijk een tegengesteld buurteffect gevonden voor het gemiddeld inkomen op buurtniveau. Dit buurteffect wordt pas zichtbaar zodra leeftijd wordt meegenomen. Een verklaring waarom in welgestelde buurten minder wordt geparticipeerd, is dat in deze buurten minder problemen zijn waardoor er geen noodzaak is om te participeren. Een tweede buurteffect dat is gevonden, is het negatieve effect van de gemiddelde woonduur. Dit onverwachte effect werd pas zichtbaar zodra de variabele etniciteit in de analyses werd meegenomen. Een verklaring waarom in buurten met een hoge woonduur niet vaker wordt geparticipeerd, terwijl dit wel de verwachting was, is dat in buurten met een hoge woonduur de mensen de problematiek aldaar niet meer opmerken. Doordat problematiek niet wordt opgemerkt en wellicht na verloop van tijd als normaal of 'gewoon' wordt beschouwd, wordt er uiteindelijk minder geparticipeerd voor leefbaarheid. Tenslotte bleek dat de mate van participatie voor leefbaarheid ook samenhangt met diverse individuele kenmerken van respondenten: hoger opgeleiden, woningbezitters, autochtonen, mannen en ouderen participeren verhoudingsgewijs vaker voor leefbaarheid. Dit zijn dus individuele verklaringen voor participatie voor leefbaarheid. Dit waren allemaal resultaten die niet in lijn waren met de verwachtingen van Van De Zwaard en Specht (2013). Er kan voor participatie voor leefbaarheid niet gesproken worden van samenstellingseffecten. Immers, voordat de individuele kenmerken waren toegevoegd aan het model was er een niet bestaande samenhang tussen de buurtkenmerken (gemiddeld inkomen en gemiddelde woonduur) en participatie voor leefbaarheid.

Figuur 2 Conceptueel model participatie voor leefbaarheid

Tabel 7 Lineaire regressieanalyse voor de afhankelijke variabele participatie voor leefbaarheid (N=14.445; Sociale Index 2012)

	Model 1			Model 2			Model 3				
	B	S.E.	β	B	S.E.	β	B	S.E.	β		
Constante	0,312	*	0,125	-0,043	0,132		-0,306	*	0,133		
Buurtniveau											
<u>Etnische diversiteit</u>											
Herfindahl-index (log)	-0,003	0,166	0,000	-0,048	0,166	-0,003	0,020	0,166	0,001		
<u>Sociaaleconomische status</u>											
a. Gemiddeld inkomen	0,003	0,002	0,019	-0,004	*	0,002	-0,004	*	0,002	-0,028	
b. Aandeel uitkeringen	-0,002	0,010	-0,002	0,001	0,010	0,001	0,001	0,009	0,001		
c. Aandeel sociale huurwoningen	0,000	0,001	-0,009	0,000	0,001	0,007	0,000	0,001	0,006		
<u>Controlevariabele</u>											
Woonduur	-0,000	0,000	-0,007	-0,001	*	0,001	-0,001	**	0,001	-0,031	
Individueel niveau											
<u>Sociaaleconomische status</u>											
a. Opleidingsniveau				0,071	***	0,009	0,074	0,073	***	0,009	0,076
b. Inkomen											
<1.000 (ref.)											
1.000 – 1.349				-0,026		0,032	-0,009	-0,039	0,032	-0,014	
1.350 – 1.799				-0,024		0,032	-0,009	-0,043	0,032	-0,016	
1.800 – 3.149				-0,006		0,032	-0,003	-0,022	0,031	-0,009	
3.150 – 4.299				0,007		0,040	0,002	-0,010	0,040	-0,003	
>4.300				0,011		0,046	0,003	-0,007	0,045	0,002	
Missings van inkomen				-0,017		0,030	-0,007	-0,028	0,030	-0,012	
c. Woningbezit				0,092	***	0,020	0,045	0,087	***	0,020	0,043
Buurtbinding				0,109	***	0,009	0,106	0,083	***	0,009	0,080
<u>Etniciteit</u>											
Autochtonen (ref.)											
Surinamers				-0,081	**	0,031	-0,023	-0,080	**	0,031	-0,022
Antillianen				-0,077		0,052	-0,013	-0,092		0,051	-0,015
Kaapverdianen				-0,199	***	0,058	-0,029	-0,218	***	0,058	-0,032
Turken				-0,109	**	0,038	-0,026	-0,127	***	0,037	-0,031
Marokkanen				-0,019		0,049	-0,003	-0,020		0,049	-0,004
Overig				-0,035		0,023	-0,014	-0,022		0,023	-0,008
<u>Controlevariabelen</u>											
Man				0,089	***	0,017	0,044	0,102	***	0,017	0,051
Leeftijd				0,003	***	0,001	0,054	0,004	***	0,001	0,064
Mediërende variabele											
Solidariteit							0,092	***	0,008	0,094	
R² adjusted	0,000			0,027			0,035				
F for change in R²	2,386	*		19,057	***		23,484	***			

Noot: *** $p \leq 0,001$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

5. Conclusie en discussie

5.1 Algemene conclusies

In deze scriptie stond de beantwoording van de volgende probleemstelling centraal: *is er een verschil in de mate van burgerparticipatie tussen enerzijds etnisch diverse en arme buurten en anderzijds etnisch homogene en welgesteldere buurten? En kunnen verschillen in de mate van burgerparticipatie tussen Rotterdamse bewoners en buurten verklaard worden aan de hand van buurtkenmerken of individuele kenmerken?* Met deze probleemstelling is nagegaan of er sprake is van een participatieparadox in Rotterdam. Oftewel, of er in arme en etnisch diverse buurten minder wordt geparticipeerd terwijl dit vanwege de problematiek aldaar juist meer nodig lijkt te zijn. Om verschillen in burgerparticipatie tussen buurten op te sporen is allereerst een onderscheid gemaakt tussen drie vormen van burgerparticipatie: vrijwilligerswerk, politieke participatie en participatie voor leefbaarheid. Dit onderscheid is gemaakt omdat het theoretisch van belang is. De eerste twee vormen zijn namelijk formeel van aard, terwijl participatie voor leefbaarheid meer informeel van aard is. Aan de typen burgerparticipatie zouden mensen met verschillende individuele kenmerken participeren (Van Der Zwaard & Specht, 2013; Denters et al., 2013; Tonkens & Verhoeven, 2011). Tevens hoeft het niet zo te zijn dat een participant aan vrijwilligerswerk eveneens participeert aan de politiek en voor leefbaarheid en vice versa.

Met data van de Sociale Index 2012 zijn zeer interessante bevindingen naar voren gekomen. Een eerste conclusie uit dit onderzoek is dat de participatieparadox nauwelijks houdbaar is gebleken en daarom lijkt de vrees voor het ontstaan van een nieuwe ongelijkheid in de samenleving overtrokken. Het antwoord op de eerste vraag van de probleemstelling luidt namelijk dat er nauwelijks verschillen tussen buurten zijn gevonden. Er zijn enkele verschillen tussen buurten gevonden en deze zijn afhankelijk van het type burgerparticipatie. In etnisch diverse buurten wordt alleen minder geparticipeerd aan vrijwilligerswerk in vergelijking met etnisch homogene buurten. Het effect van etnische diversiteit is een zelfstandig buurteffect, omdat het effect blijft staan en zelfs groter wordt na toevoeging van individuele kenmerken. Het buurteffect van etnische diversiteit geldt niet voor de andere twee typen van burgerparticipatie. Er is daarom maar gering bewijs gevonden voor het eerste gedeelte van de participatieparadox en dus ook maar deels bewijs gevonden voor de theorie van Putnam (2007). Volgens hem neemt sociaal kapitaal in een buurt af door etnische diversiteit, maar uit dit onderzoek blijkt dat dit maar voor één vorm van burgerparticipatie geldt. Wat wel in de lijn der verwachting van de Putnam-hypothese is, is dat het effect van de etnische diversiteit op vrijwilligerswerk deels indirect verloopt via solidariteit.

Voor het tweede deel van de participatieparadox is helemaal geen bewijs gevonden en om die reden is er geen bewijs voor de theorie van Letki (2008). Twee indicatoren van de sociaaleconomische status op buurtniveau (aandeel uitkeringen en aandeel sociale huurwoningen) boden bijvoorbeeld voor geen van de typen burgerparticipatie een verklaring. Wat een onverwacht resultaat bleek, is dat in buurten met een laag gemiddeld inkomen (arme buurten) juist vaker wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk en voor leefbaarheid. Deze effecten werden niet verklaard door opname van individuele kenmerken, maar werden juist zichtbaar nadat gecontroleerd was voor sommige individuele kenmerken. Daarom kunnen we spreken van buurteffecten. Voor politieke participatie bleek het gemiddeld inkomen van de buurt helemaal geen effect te hebben. Een mogelijke verklaring waarom in welgesteldere buurten minder participatie aan vrijwilligerswerk en voor leefbaarheid plaatsvindt, is dat er in deze buurten minder geparticipeerd hoeft te worden

omdat daar minder problematiek speelt. Dat er in welgestelde buurten minder wordt geparticipeerd, betekent tegelijkertijd dat er in arme buurten vaker wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk en voor leefbaarheid. Kullberg (2009) gaf aan dat mensen in buurten met meer verloedering de aanleiding hebben om te participeren. Deze beredenering lijkt ook op te gaan voor vrijwilligerswerk en voor leefbaarheid. Doordat men in een arme buurt woont die hoogstwaarschijnlijk gekenmerkt wordt door meer verloedering (bijvoorbeeld verval van huizen), worden mensen geprikkeld om zich in te zetten voor de buurt. Er zijn ook alternatieve verklaringen voor het negatieve verband van het gemiddeld inkomen van de buurt op vrijwilligerswerk en participatie voor leefbaarheid. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat in welgestelde buurten activiteiten voor vrijwilligerswerk en om de leefbaarheid van de buurt te vergroten worden uitbesteed aan bedrijven. De bewoners van zulke buurten hebben dus wel interesse in burgerparticipatie, maar spannen zich hier niet zelf voor in. Een laatste alternatieve verklaring is dat bewoners in arme buurten een meer lokaal georiënteerde cultuur hebben. Dit zorgt er voor dat de mensen die daar woonachtig zijn meer betrokkenheid ervaren met de buurt en daardoor vaker participeren aan vrijwilligerswerk en participatie voor leefbaarheid. Alle drie de verklaringen konden echter niet getoetst worden in dit onderzoek.

Een tweede conclusie die kan worden getrokken is dat voor geen van de typen burgerparticipatie samenstellingseffecten gelden. Een samenstellingseffect wordt namelijk alleen gevonden als de individuele kenmerken de eerder geconstateerde verschillen tussen buurten gedeeltelijk of geheel verklaren. Bij vrijwilligerswerk werd het eerder geconstateerde buurteffect van etnische diversiteit juist groter na opname van de individuele kenmerken. Het buurteffect van het gemiddeld inkomen op vrijwilligerswerk en participatie voor leefbaarheid werd pas zichtbaar ná toevoeging van de individuele kenmerken. Er was dus niet sprake van een eerder geconstateerd verschil tussen buurten en daarom is ook hier geen sprake van samenstellingseffecten. Bij politieke participatie bleken er zelfs helemaal geen buurteffecten aanwezig te zijn, waardoor er ook geen samenstellingseffecten aanwezig konden zijn. Dat er geen samenstellingseffecten zijn gevonden is een interessante bevinding. Uit voormalig onderzoek is namelijk gebleken dat er in Nederland veeleer sprake is van samenstellingseffecten dan van buurteffecten (Pinkster, 2008). Buurteffecten die wel worden gevonden in Nederland zijn vaak zwak en gedifferentieerd (ibid). Dit lijkt ook te gelden voor burgerparticipatie; er zijn immers geen zeer sterke buurteffecten gevonden.

Een laatste en derde conclusie die kan worden getrokken is dat verschillen in de mate van burgerparticipatie uiteindelijk toch voornamelijk worden bepaald door individuele kenmerken van respondenten. Voor vrijwilligerswerk geldt dat hoger opgeleiden, woningbezitters, autochtonen, Marokkanen, vrouwen en ouderen verhoudingsgewijs vaker participeren. Voor politieke participatie geldt dat hoger opgeleiden, mensen met het hoogste inkomen, woningbezitters, mannen en ouderen vaker participeren. Voor participatie voor leefbaarheid geldt dat hoger opgeleiden, woningbezitters, autochtonen, mannen en ouderen verhoudingsgewijs vaker participeren. Mensen met veel buurtbinding en solidariteit participeren aan alle typen burgerparticipatie vaker. De individuele kenmerken van participanten aan formele en informele participatie vertonen dus grote gelijkenissen³⁴. Hoewel Van Der Zwaard en Specht (2013) het wel verwachtten, heeft dit onderzoek

³⁴ Uiteraard zijn er wel enkele verschillen in de individuele kenmerken van deelnemers aan de vormen van burgerparticipatie gevonden, maar dit betrof niet verschillen tussen informele en formele participatie. Het betrof verschillen tussen vrijwilligerswerk en de andere twee vormen van burgerparticipatie. Mensen met de laagste inkomens participeren bijvoorbeeld vaker aan vrijwilligerswerk en mensen met het hoogste inkomen participeren bijvoorbeeld vaker aan de politiek. Vrouwen participeren tevens vaker aan vrijwilligerswerk, maar mannen participeren vaker aan de politiek en voor leefbaarheid.

niet kunnen aantonen dat individuele kenmerken van deelnemers aan informele participatie verschillen van de individuele kenmerken van deelnemers aan formele participatie. Het antwoord op de tweede vraag van de probleemstelling luidt dat verschillen in burgerparticipatie tussen Rotterdamse buurten en bewoners soms wordt veroorzaakt door buurtkenmerken, maar overwegend door individuele kenmerken.

5.2 Implicatie voor theorievorming

Naast enkele interessante conclusies heeft deze scriptie ook een implicatie voor theorievorming over burgerparticipatie. Het onderscheid tussen de typen burgerparticipatie lijkt zeer zinvol te zijn. In Nederlandse theorie werd er vanuit gegaan dat informele en formele participatie uitgeoefend zou worden door mensen met verschillende individuele kenmerken (Van Der Zwaard & Specht, 2013; Denters et al., 2013; Tonkens & Verhoeven, 2011). Uit dit onderzoek is juist gebleken dat de individuele kenmerken van deelnemers aan informele participatie grote gelijkenissen vertoont met de individuele kenmerken van deelnemers aan formele participatie. Het zijn hogeropgeleiden, woningbezitters, mensen met veel buurtbinding en solidariteit en ouderen die vaker participeren. Voor vervolgonderzoek lijkt het onderscheid tussen de typen burgerparticipatie dus niet zozeer noodzakelijk om de effecten van de individuele kenmerken na te gaan, maar om de effecten van buurtkenmerken na te gaan. Er was vooraf namelijk geen theorie beschikbaar die aangaf dat buurtkenmerken anders zouden uitpakken voor formele en informele burgerparticipatie, maar gebleken is dat dit wel het geval is. Het buurteffect etnische diversiteit geldt bijvoorbeeld alleen voor één formele vorm van burgerparticipatie (vrijwilligerswerk), maar niet voor de andere twee vormen van burgerparticipatie. De verschillen en nuances over de buurtkenmerken die nu zijn gevonden, zouden waarschijnlijk aan het oog onttrokken zijn als de drie typen burgerparticipatie samen waren gevoegd. Voor theorievorming over de effecten van buurtkenmerken op burgerparticipatie is deze scriptie zeer waardevol. De effecten van etnische diversiteit, het gemiddeld inkomen van de buurt en de gemiddelde woonduur van de buurt verschillen immers per type burgerparticipatie.

5.3 Beperkingen en discussiepunten

Hoewel er zeer interessante conclusies en een implicatie voor theorievorming zijn gevonden, kunnen er desalniettemin een aantal op- en aanmerkingen geplaatst worden bij dit onderzoek. Ten eerste is in dit onderzoek de participatieparadox onderzocht door na te gaan of er in etnisch diverse en arme buurten minder wordt geparticipeerd. De verwachting hierbij was dat in deze buurten meer (ervaren) problematiek speelt, waardoor participatie daar nodig is. De (ervaren) problematiek is in deze scriptie echter niet onderzocht. Dit onderzoek is dus louter gebaseerd op de *aanname* dat er in etnisch diverse en arme buurten meer problematiek speelt.

Ten tweede zijn de gevonden effecten (b-coëfficiënten) van een lage waarde en is er een lage verklaarde variantie. Dit kan twee oorzaken hebben. In het meest nadelige geval is er sprake van een *omitted variable bias*. Dit houdt in dat er een variabele achterwege is gelaten die een samenhang vertoont met de afhankelijke variabele of met de afhankelijke én de onafhankelijke variabelen. In dit laatste geval worden er schijnverbanden gevonden voor de onafhankelijke variabelen die wel zijn opgenomen (Van De Beek, 2010). Er zijn inderdaad enkele variabelen die een belangrijke voorspeller kunnen zijn voor burgerparticipatie achterwege gelaten. Zo zijn de waarden en normen van respondenten niet meegenomen, omdat deze niet zijn gemeten in de Sociale Index 2012. Deze kenmerken zouden wel een aanzienlijke bijdrage kunnen leveren aan de mate van burgerparticipatie. Ook religie speelt doorgaans een belangrijke rol bij het verklaren van pro-sociaal gedrag (Musick &

Wilson, 2008). In het meest gunstige geval is er echter niet sprake van een *omitted variable bias*, maar is er een andere aannemelijke verklaring voor de lage waarden voor de gevonden effecten en de lage verklaarde variantie. De afhankelijke variabelen geven allen aan dat het merendeel van de respondenten nooit participeert en dus de waarde 0 krijgt. Dit is mogelijk een veroorzaker van de zwakke effecten en de lage verklaarde variantie.

Ten derde kan getwijfeld worden aan de richting van enkele verbanden in de analyses. Is het immers zo dat buurtbinding en solidariteit burgerparticipatie veroorzaken of juist andersom? In het theoretisch kader werd reeds gesteld dat burgerparticipatie de houding van mensen ten opzichte van de buurt kan veranderen. Het kan dus zo zijn dat burgerparticipatie meer buurtbinding creëert. Bij solidariteit kan er tevens een omgekeerde relatie aanwezig zijn. Solidariteit is gemeten aan de hand van de vraag hoeveel contact iemand heeft met familie, vrienden, burens en kennissen. Het is echter mogelijk dat door burgerparticipatie uit te oefenen, men meer contacten opdoet. Mensen die veel participeren kunnen om die reden meer solidariteit hebben.

Een laatste discussiepunt, en zeker ook een beperking van deze scriptie, is dat de hypothesen uitgaan van veronderstelde relaties tussen enerzijds buurtkenmerken en individuele kenmerken en anderzijds burgerparticipatie. De hypothesen bieden echter geen verklaring wáárom deze relaties bestaan. Dit kan verduidelijkt worden met het voorbeeld van de variabele opleidingsniveau. Uit dit onderzoek is gebleken dat hoger opgeleiden vaker participeren, maar onbekend is wat de achterliggende reden hiervoor is. Is het immers de kennis en vaardigheden waardoor hoger opgeleiden vaker participeren of ligt het aan het feit dat zij zich meer bewust zijn van problematiek van andere mensen (Musick & Wilson, 2008)? De mechanismen dan wel achterliggende verklaringen waarom een buurtkenmerk of individueel kenmerk op een bepaalde wijze uitpakt, is niet onderzocht in deze scriptie. Deze relatie zou met kwantitatieve data onderzocht kunnen worden, maar deze data waren niet beschikbaar toen dit onderzoek werd uitgevoerd.

5.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De hierboven omschreven discussiepunten geven aanknopingspunten voor wetenschappelijk vervolgonderzoek. Zodra de participatieparadox in de toekomst nader wordt onderzocht is het aan te raden om de (ervaren) problematiek op te nemen in de analyses. In deze scriptie is de aanname gemaakt dat in etnische diverse en arme buurten meer problematiek speelt en dat daar dus meer participatie nodig is. Voor vervolgonderzoek zou per buurt de (ervaren) problematiek in kaart gebracht moeten worden en vervolgens zou moeten worden nagegaan of er in etnisch diverse en arme buurten wel problematiek speelt en of daar participatie nodig is. Door problematiek in kaart te brengen is het tevens mogelijk om na te gaan of één van de geopperde verklaringen van het negatieve effect van gemiddeld inkomen van de buurt houdbaar is. Er kan namelijk nagegaan worden of er in welgestelde buurten minder wordt geparticipeerd aan vrijwilligerswerk en voor leefbaarheid omdat daar minder problemen zijn.

Een tweede aandachtspunt voor vervolgonderzoek is dat enkele verklarende variabelen opgenomen moeten worden die niet zijn meegenomen in deze scriptie. Dit betreft onder andere de waarden en normen van mensen. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat vertrouwen in anderen ook een belangrijke factor is waarom mensen pro-sociaal gedrag vertonen (Wiepking, 2012). Tevens kunnen mensen pro-sociaal gedrag vertonen omdat dit goed is voor hun zelfbeeld of omdat zij religieus zijn (ibid). Voor vervolgonderzoek is het daarom zeer aan te raden om informatie te verzamelen over waarden, normen en religie. De verwachting is dat deze variabelen een belangrijke bijdrage leveren aan deelname aan burgerparticipatie.

Andere aandachtspunten voor vervolgonderzoek betreffen enkele punten die in deze scriptie niet onderzocht konden worden. Het is heel interessant om te onderzoeken wat de invloed van non-profitorganisaties op burgerparticipatie is (Sampson et al., 2005). Wegens een gebrek aan data is het niet mogelijk geweest om het aantal non-profitorganisaties in de buurt mee te nemen in de analyses. Omdat het effect van non-profitorganisaties nog niet kwantitatief in Nederland is onderzocht, is het wel interessant om dit in de toekomst te doen zodat bekend wordt wat het effect is van het institutioneel weefsel van de buurt op burgerparticipatie. Voor toekomstig onderzoek is het tevens interessant om na te gaan wat de rol is van de overheid en van professionals bij het stimuleren van burgerparticipatie. Dit aspect is niet meegenomen in deze scriptie, omdat hierover geen kwantitatieve informatie beschikbaar was. Vervolgonderzoek met een kwalitatieve basis is ook geschikt om het belang van de overheid en professionals te onderzoeken. Als dergelijk kwalitatief onderzoek wordt gedaan kunnen meteen ook de achterliggende verklaringen van de effecten van de buurtkenmerken en individuele kenmerken achterhaald worden. Zo kan bijvoorbeeld nagegaan worden wáárom mensen met een hogere opleiding vaker burgerparticipatie uitoefenen.

Tot slot zijn de uitkomsten van deze scriptie louter gebaseerd op één dataset. Vervolgonderzoek zou dit onderzoek om een aantal redenen moeten herhalen. Het is interessant om na te gaan of dezelfde effecten worden gevonden met andere kwantitatieve data van Rotterdam. Ten eerste kan zo worden nagegaan of de etnische diversiteit van de buurt inderdaad alleen een effect heeft op één vorm van burgerparticipatie (vrijwilligerswerk). Ten tweede kan worden onderzocht of het gemiddeld inkomen van de buurt inderdaad een negatief effect heeft op vrijwilligerswerk en op participatie voor leefbaarheid. Door dit nogmaals te onderzoeken kunnen ook de drie geopperde verklaringen worden onderzocht. Ten derde is het interessant om dit onderzoek te herhalen, omdat vervolgonderzoek kan uitwijzen of de gemiddelde woonduur een negatief effect heeft op participatie voor leefbaarheid en of mensen die woonachtig zijn in een dergelijke buurt geen oog (meer) hebben voor de problemen aldaar. Ten vierde, en meer algemeen, kan met vervolgonderzoek nagegaan worden of het onderscheid tussen de typen burgerparticipatie inderdaad minder relevant lijkt te zijn voor het nagaan van de effecten van individuele kenmerken maar wel voor de effecten van buurtkenmerken. Dergelijke vervolg- of herhaalonderzoek zou niet alleen met andere data van Rotterdam herhaald moeten worden, maar ook met data op nationaal niveau en van andere steden. Zo kan nagegaan worden of in Nederland en in andere steden dezelfde resultaten aan het licht komen.

5.4 Aanbevelingen voor beleid

Naast dat dit onderzoek aanknopingspunten biedt voor wetenschappelijk vervolgonderzoek, levert dit onderzoek ook enkele nuttige inzichten op voor beleidsmakers. Door de focus in deze scriptie te leggen op buurt- en samenstellingseffecten kon meteen nagegaan worden wat een geschikte beleidsaanpak zou kunnen zijn om burgerparticipatie te stimuleren. De bevindingen van dit onderzoek bieden namelijk aanknopingspunten voor hoe beleidsmakers zouden moeten ingrijpen en hoe zij richting kunnen geven aan sociaal beleid. Doordat gebleken is dat in etnisch diverse buurten minder vrijwilligerswerk wordt verricht, lijkt spreidingsbeleid in eerste instantie een zinvolle maatregel. Het mengen van buurten heeft namelijk als functie om een minder etnisch diverse buurt te creëren en dit zou dan een gunstige uitkomst hebben op de mate van participatie aan vrijwilligerswerk. De bevindingen van dit onderzoek hebben echter ook aangetoond dat het verband tussen etnische diversiteit en vrijwilligerswerk deels verklaard wordt door solidariteit. In plaats van een spreidingsbeleid te hanteren, lijkt het daarom zinvoller om eerst beleidsmaatregelen te richten

op het bevorderen van solidariteit onder mensen. Het stimuleren van contacten van bewoners kan namelijk al een bijdrage leveren aan het omzeilen van het negatieve buurteffect van etnische diversiteit. Voor het verhogen van burgerparticipatie lijkt spreiding van lagere inkomensgroepen ook niet nodig, omdat de resultaten van dit onderzoek aantonen dat in armere wijken juist vaker wordt geparticipeerd. Met vervolgonderzoek moet echter nagegaan worden wáárom er in welgestelde buurten minder geparticipeerd wordt. Pas als factoren in kaart zijn gebracht die aangeven waarom er minder wordt geparticipeerd in welgestelde buurten, kunnen er gerichte beleidsmaatregelen en – interventies worden benoemd.

De gemeente Rotterdam zou voor het inrichten van beleid allereerst de focus moeten leggen op de individuele kenmerken van Rotterdammers. Dit komt overeen met wat Musterd, Teernstra, Van Gent en Dukes (2014) in hun onderzoek *De buurt als jas zeggen*. Volgens hen zou beleid niet teveel ingericht moeten worden op buurteffecten, omdat buurteffecten bescheiden van aard zijn. Ook in deze scriptie komt naar voren dat voornamelijk de individuele kenmerken een verklaring bieden voor verschillen in burgerparticipatie en niet buurteffecten. Er zijn een aantal individuele kenmerken die voor alle typen burgerparticipatie dezelfde gunstige uitwerking hebben. Beleidsmakers zouden zich in ieder geval moeten focussen op het verhogen van het opleidingsniveau van bewoners. Hoger opgeleiden participeren immers vaker aan alle typen burgerparticipatie. Huidig beleid van de gemeente Rotterdam is er al op gericht om hoger opgeleiden aan te trekken, omdat dit volgens economen een belangrijke voorwaarde is voor economische veerkracht en vernieuwing in de stad (Gemeente Rotterdam, 2014e). Het is echter ook zinvol om dit beleid voort te zetten als men burgerparticipatie wil stimuleren. Enkele maatregelen die ervoor zorgen dat hoger opgeleiden zich vestigen in Rotterdam is bijvoorbeeld het laten aansluiten van het woningaanbod op de behoeften van hoger opgeleiden en het aanbieden van voorzieningen die aantrekkelijk zijn voor hoger opgeleiden. Tot slot lijkt het ook zinvol als de gemeente beleidsmaatregelen ontwikkeld waarmee buurtbinding van bewoners wordt versterkt. Mensen met veel buurtbinding participeren immers vaker aan alle typen burgerparticipatie.

Literatuurlijst

- Agresti, A. & Finlay, B. (2009). *Statistical Methods for the Social Sciences (4th)*. United States, New Jersey: Pearson Education.
- Algemeen Nederlands Persbureau. (2013). *Rutte vindt participatiesamenleving niet negatief*. Verkregen op 6 juli, 2014, van <http://www.nu.nl/politiek/3601747/rutte-vindt-participatiesamenleving-niet-negatief.html>.
- Bakker, J., Denters, J. & Klok, J. (2011). Welke burger telt mee in de doe-democratie. *Beleid en Maatschappij*, 38(4), p. 402-418.
- Beullens, K. & Storms, B. (2007). *Vrijwilligers onder de loep: een literatuurstudie*. Turnhout, België: Vormingplus Kempen.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2004). *Kaapverdianen in Nederland*. Verkregen op 28 juni, 2014, van <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/06F53672-29A8-4BC7-913D-55B916FA2A3B/0/2004k3b15p085art.pdf>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2006). *Regionale bevolkings- en allochtonenprognose 2005-2025*. Verkregen op 6 juli, 2014, van <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/EDA24743-C3F6-47C5-B4BE-5913F821429A/0/2006pearlatlas.pdf>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Kerncijfers wijken en buurt 2009-2012*. Verkregen op 6 juli, 2014 van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/selection/>.
- Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, p. 95-120.
- De Gruijter, M. & Van Marissing, E. (2011). *Participatie van kwetsbare burgers*. Verkregen op 6 juli, 2014, van <http://www.erikvanmarissing.nl/PDF/De%20Gruijter%20&%20Van%20Marissing%20%282011%29.pdf>.
- Dekker, P. & De Hart, J. (2009). Hoofdstuk 1: Vrijwilligerswerk vanuit de civil society. In Paul Dekker en Joep de Hart (Red.), *Vrijwilligerswerk in meervoud* (p. 17-37). Den Haag, Nederland: SCP.
- Denters, B., Tonkens, E., Verhoeven, I. & Bakker, J. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Verkregen op 6 juli, 2014, van http://www.platform31.nl/uploads/attachment_file/41/Publicatie_Burgers_maken_hun_buurt.pdf.
- Denters, S.A.H., Bakker, J.H.M., Oude Vrielink, M.J. & Boogers, M.J.G.J.A. (2013). *Burgerinitiatieven in Overijssel. Een inventarisatie*. Verkregen op 23 juli, 2014, van <http://doc.utwente.nl/87786/>.
- Einolf, C. (2014). Informal volunteering [working paper].
- El Aissati, H. (2006). *De politieke participatie in de Rotterdamse samenleving. 'Een onderzoek naar de politieke participatie van etnische minderheidsgroepen bij de Rotterdamse gemeenteraadsverkiezingen in maart 2006'* (masterscriptie). Verkregen op 25 juni, 2014, van <http://thesis.eur.nl/pub/3985/>.
- Engbersen, G. & Engbersen, R. (2014). *Essay: van buurtbarbecue naar buurtinfrastructuur. Corporaties en het veranderend sociaal domein*. Verkregen op 1 juni, 2014, van http://www.devernieuwdestad.nl/fileadmin/dvs/pdf/2014__DVS_Essay_Van_buurtbarbecue_naar_buurtinfrastructuur.pdf.
- Field, A. (2008). *Discovering Statistics Using SPSS*. London, Verenigd Koninkrijk: Sage Publications Ltd.
- Gemeente Rotterdam. (2014a). *Het verhaal van Stadsinitiatief*. Verkregen op 30 maart, 2014, van <http://www.rotterdam.nl/hetverhaalvanstadsinitiatief>.

- Gemeente Rotterdam. (2014b). *Rotterdam sociaal gemeten*. Verkregen op 23 maart, 2014, van <http://www.cos.nl/sigt/SocialeIndex2012.pdf>.
- Gemeente Rotterdam. (2014c). *Rotterdam het tiende eiland van Kaapverdië*. Verkregen op 6 juli, 2014 van <http://www.rotterdam.nl/rotterdamhettienteedeilandvankaapverdi>.
- Gemeente Rotterdam. (2014d). *Rotterdam buurtmonitor*. Verkregen op 23 maart, 2014, van <http://rotterdam.buurtmonitor.nl/>.
- Gemeente Rotterdam. (2013e). *Positie van Rotterdam*. http://www.rotterdam.nl/atlas_voor_gemeenten_2012.
- Gerstel, N. (2000). The third shift: gender and care work outside the home. *Qualitative Sociology*, 23(4), p. 467-483.
- Gijsberts, M., Vervoort, M., Havekes, E. & Dagevos J. (2010). *Maakt de buurt verschil? – De relatie tussen de etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*. Den Haag, Nederland: SCP.
- Gijsberts, M., Van Der Meer, T. & Dagevos J. (2008). Schildpadgedrag in multi-etnische wijken?. De effecten van etnische diversiteit in stad en buurt op dimensies van sociale cohesie. *Beleid en Maatschappij*, 38, p. 5-29.
- Heck, R.H., Scott, T.L., & Tabata, L.N. (2014). *Multilevel and Longitudinal Modeling with IBM SPSS*. New York, NY: Routledge Taylor and Francis Group.
- Hendriksen, S. & Smit, P. (2012). Nieuwe maïzena voor de samenleving. Do It Ourselves: de regisserende burger. *De Groene Amsterdammer*, p. 24-27.
- Huijts, T., Kraaykamp, G. & Scheepers, P. (2014). Ethnic diversity and informal intra- and inter-ethnic contacts with neighbours in The Netherlands: A comparison of natives and ethnic minorities *Acta Sociologica*, 57, p. 41-57.
- Huisman, M. (2011). *Sociaaleconomische status*. Verkregen op 25 augustus, 2014 van http://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.scp.nl%2Fdsresource%3Fobjectid%3D27741%26type%3Dorg&ei=ATf7U7K1OsmVate_glgJ&usg=AFQjCNET_0-pW5zxUwDDzJxVXwLpLFlxA&sig2=0bdf7EYSRbtT8mMqQF7feA&bvm=bv.73612305,d.d2s.
- Hurenkamp, M. & Duyvendak, J.W. (2008). De Zware Plicht van de Lichte Gemeenschap. *Krisis*, p. 1-15.
- Hurenkamp, M., Tonkens, E. & Duyvendak, J.W. (2006). *Wat burgers bezielt. Een onderzoek naar kleinschalige burgerinitiatieven*. Den Haag, Nederland: Universiteit van Amsterdam/NICIS Kenniscentrum Grote Steden.
- Hustinx, L., Cnaan, R.A. & Handy, F. (2010). Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40(4), p. 410-434.
- Huurwoningen Rotterdam. (2014). *Huurwoningen Rotterdam*. Verkregen op 28 juni, 2014, van <http://www.huurwoningen.nl/in/rotterdam/>.
- Korsten, A.F.A. & De Goede, P. (2014). *De theorie van Putnam over sociaal kapitaal*. Verkregen op 23 maart, 2014, van <http://www.arnokorsten.nl/PDF/Politiek%20en%20democratie/Theorie%20van%20Putnam%20over%20vertrouwen.pdf>.
- Kullberg, J. (2009). Hoofdstuk 10: Burgerinitiatief in de woonbuurt. In Paul Dekker en Joep de Hart (Red.) *Vrijwilligerswerk in meervoud* (p. 216-234). Den Haag, Nederland: SCP.
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit. Sociaal vertrouwen in de buurt en contact van autochtonen en allochtonen met de burens. *Migrantenstudies*, 24(4), p. 224-249.

- Leeszaal Rotterdam West (2014). *Over de leeszaal*. Verkregen op 30 maart, 2014 van <http://www.leeszaalrotterdamwest.nl/over-de-leeszaal/>.
- Leighley, J.E. & Vedlitz, A. (1999). Race, Ethnicity, and Political Participation: Competing Models and Contrasting Explanations. *The Journal of Politics*, 61(4), p. 1092-1114.
- Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods. *Political Studies*, 56(1), p. 99–126.
- Mijs, C. (2012). *De participatieparadox. Een studie naar de mate waarin online nieuwsgebruikers participeren op nieuwssites en welke factoren daarbij meespelen*. Rotterdam, Nederland: EUR.
- Moss, S. (2008). *When to apply multi-level modeling*. Verkregen op 6 juli, 2014 van <http://www.psych-it.com.au/Psychlopedia/article.asp?id=225>.
- Musick, M.A. & Wilson, J. (2008). *Volunteers: a social profile*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Musterd, S., Teernstra, A., Van Gent, W., & Dukes, T. (2014). *De Buurt als Jas. Veranderende Huishoudens, Dynamische Buurten en de Functie van Woonmilieus*. Verkregen op 26 augustus, 2014, van <http://www.platform31.nl/publicaties/de-buurt-als-jas>.
- Oude Vrielink, M. & Verhoeven (2011). Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. *Beleid en maatschappij*, 38, 4, p. 377-387.
- Opzoomermee. (2014). *Over ons*. Verkregen op 6 juli, 2014 van <http://www.opzoomermee.nl/overons.html#.U7ImpLEv024>.
- Pallant, J. (2010). *Spss: Survival Manual (4th edition)*. Berkshire, UK: Open University Press.
- Pinkster, F.M. (2008). *De sociale betekenis van de buurt: een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*. Amsterdam, Nederland: Nicis Instituut.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Putnam, R. (2007). *E pluribus unum: diversity and community in the twenty-first century*. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), p. 137-174.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen. (2013). *Terugtrekken is vooruitzien: maatschappelijke veerkracht in het publieke domein*. Verkregen op 1 juni, 2014, van www.adviesorgaan-rmo.nl/Publicaties/Adviezen/Terugtrekken_is_vooruitzien_juli_2013.
- Rigo Research en Advies. (2012). *Buurtparticipatie en leefbaarheid*. Verkregen op 24 maart, 2014, van <http://leefbaarometer.rigo.nl/Scripts/buurtparticipatie%20-%20rapport.pdf>.
- Rijksoverheid (2014a). *Burgerparticipatie*. Verkregen op 26 augustus, 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/burgerparticipatie>.
- Rijksoverheid (2014b). *Sociale huurwoning (sociale huur)*. Verkregen op 22 augustus, 2014 van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huurwoning/sociale-huurwoning-huren>.
- Schinkel, W. (2012). Van bestuur naar zelfbestuur. In: Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Red.). *De toekomst van de stad* (p. 10-15). Den Haag, Nederland: Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur.
- Schinkel, W., Van Houdt, F. & Dekker, R. (2009). *Burgerschapsbriefing. Verbindend burgerschap 1. Stadsburgerschap in theorie en praktijk*. Verkregen op 6 juli, 2014, van <http://www.rotterdam.nl/COS/publicaties/MOR/099%20Burgerschapsbriefing%20Verbindend%20Burgerschap%201.pdf>.
- Snel, E., Hoogmoed, K. & Odé, A. (2014). *Actief burgerschap en leefbaarheid in twee Rotterdamse wijken*. Verkregen op 6 juli, 2014, van <http://www.kenniswerkplaats-leefbaar.nl/publicaties/>.

- Snijders, T.A.B. (2001). *Sampling*. Verkregen op 28 juni, 2014, van <http://www.stats.ox.ac.uk/~snijders/sampling.pdf>.
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2012). Een beroep op de burger. Minder verzorgingsstaat, meer eigen verantwoordelijkheid? Sociaal en Cultureel Rapport 2012. Den Haag, Nederland: SCP.
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2012). Moslim in Nederland: Religieuze dimensies, etnische relaties en burgerschap: Turken en Marokkanen in Rotterdam. Den Haag, Nederland: SCP.
- Specht, M. (2012). *De Pragmatiek van Burgerparticipatie* (proefschrift VU Amsterdam). Verkregen op 1 juni, 2014, van http://d2lj26eliff6cd.cloudfront.net/workspace/uploads/2012.11.26_burgerparticipatie-50eb3600590fe.pdf.
- Stoll, M.A. (2000). *Race, Neighborhood Poverty and Participation in Voluntary Associations*. Verkregen op 24 juni, 2014, van https://www.russellsage.org/sites/all/files/u4/Stoll_Race,%20Neighborhood%20Poverty,%20and%20Participation.pdf.
- Sturgis, P., Brunton-Smith, I., Read, S. & Allum, N. (2011). Does ethnic diversity erode trust?: Putnam's 'hunkering-down' thesis reconsidered. *British Journal of Political Science*, 41 (1), p. 57-82.
- Tonkens, E. & Verhoeven, I. (2011). *Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid. Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse Wijkaanpak*. Amsterdam, Nederland: Universiteit van Amsterdam/Stichting Actief burgerschap.
- Tolsma, J., Van Der Meer, T. & Gesthuizen, M. (2009). The impact of neighbourhood and municipality characteristics on dimensions of social cohesion in the Netherlands. *Acta Politica*, 44 (3), p. 286-313.
- UCLA. (2014). *How do Interpret a regression model when some variables are log transformed?*. Verkregen op 16 juli, 2014, van http://www.ats.ucla.edu/stat/mult_pkg/faq/general/log_transformed_regression.htm.
- Universiteit Leiden (2014). *Externe validiteit*. Verkregen op 22 augustus, 2014, van <http://www.leidenuniv.nl/fsw/psychologielexicon/index.php3-c=95.htm>.
- Uitermark, J. (2014). *Verlangen naar Wikitopia*. Verkregen op 7 februari, 2014, van http://www.eur.nl/fileadmin/ASSETS/press/2014/Januari/Uitermark_Oratie_10_januari_2014.pdf.
- Uitermark, J. (2012). De zelforganiserende stad. In: Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Red.). *De toekomst van de stad* (p. 5-10). Den Haag, Nederland: Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur.
- Uitermark, J. & Duyvendak, J. (2007). De kloof dicht met straatburgerschap. *Agora* 24, 5, p. 31-34.
- Uslaner, E.M. (2005). *Civic Engagement in America: Why People Participate in Political and Social Life*. Washington, D.C.: Georgetown University.
- UTTwente. (2014). *Mediator analyse*. Verkregen op 11 juli, 2014, van <http://www.utwente.nl/gw/onderzoek/m-winkel/mediator%20handleiding.pdf>.
- Van De Beek, J.H. (2010). *Theorie en methodologie*. Verkregen op 22 augustus, 2014, <http://dare.uva.nl/document/172216>
- Van De Wijdeven, T., De Graaf, L. & Hendriks, F. (2013). *Actief burgerschap: Lijnen in de literatuur*. Verkregen op 1 juni 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/07/15/actief-burgerschap-lijnen-in-de-literatuur.html>.
- Van Der Zwaard, J. & M. Specht (2013). *Betrokken bewoners, betrouwbare overheid. Conditie en competenties voor burgerkracht in de buurt*. Rotterdam, Nederland: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.

- Van Gent, W. (2009). De noodzaak van ontrafeling van problemen in stedelijk beleid: het 40-wijkenprogramma. In Sako Musterd en Wim Ostendorf (Red.). *Problemen in wijken of probleemwijken?* (p. 85-95). Assen, Nederland: Van Gorcum.
- Van Marissing, E. (2007). Buurtparticipatie als uiting van onvrede. *Wetenschappelijk tijdschrift voor steden*, 9, p. 22-25.
- Van Stokkom, B. & Toenders, N. (2010). *De Sociale Cohesie Voorbij Actieve Burgers In Achterstandswijken*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Verba, S., Schlozman, K., Brady, H. & Nie, N. (1993). Citizen activity: Who participates? What do they say?. *APSR*, 87, p. 303-318.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2006). *De verzorgingsstaat heroverwogen*. Den Haag, Nederland: WRR.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2011). *Integratienota*. Den Haag, Nederland: WRR.
- Wiepking, P. (2012). *De acht mechanismen van geefgedrag*. Verkregen op 23 augustus, 2014, van http://wiepking.com/papers/fundraisingday/Keynote_Fundraising_Day_Wiepking_May2012.pdf.
- Wildeboer Schut, J.M., Vrooman, J.C. & De Beer, J.C. (2000). De maat van de verzorgingsstaat. Inrichting en werking van het sociaal-economisch bestel in elf westerse landen. Verkregen op 22 augustus, 2014, van http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2000/De_maat_van_de_verzorgingsstaat.
- Williams, C.C. (2003). Harnessing Voluntary Work: A Fourth Sector Approach. *Policy studies*, 23(3), p. 247-260.

Bijlage 1 Berekening Herfindahl-index

De Herfindahl-index is met de volgende formule berekend (Sturgis, Brunton-Smith, Read & Allum, 2011):

$$\text{Diversiteit} = 1 - \sum_{i=1}^b s_i^2$$

In deze formule is S_i het aandeel mensen van de etnische groep i . De categorie niet-westerse allochtonen bestaat uit: Surinamers, Antillianen, Turken, Marokkanen, Kaapverdianen en overig niet-westerse allochtonen. De overige categorieën zijn: autochtonen, overig Europeanen en overig westerse allochtonen. Om de index te berekenen moet van elke etnische groep het aandeel gekwadrateerd worden. Deze getallen worden vervolgens bij elkaar opgeteld en dit wordt van de waarde 1 afgehaald. Hieronder wordt een voorbeeld gegeven van de berekening van de Herfindahl-index voor de buurt Strand en Dorp. Deze berekening is toegepast op alle buurten.

Tabel 1 Gegevens van de buurt Strand en Dorp

Etniciteit	Aantal
Niet-westerse allochtonen	47
Autochtonen	1234
Europeanen	61
Overig Westers	23
Totaal buurt	1365

Tabel 2 Berekening

Etniciteit	Proportie ²	Uitkomst
Niet-westerse allochtonen	$(47/1365)^2$	0,001185579
Autochtonen	$(1234/1365)^2$	0,817268983
Europeanen	$(61/1365)^2$	0,001997075
Overig Westers	$(23/1365)^2$	0,000283916
Totaal		0,82

Tabel 3 Herfindahl-index voor Strand en Dorp

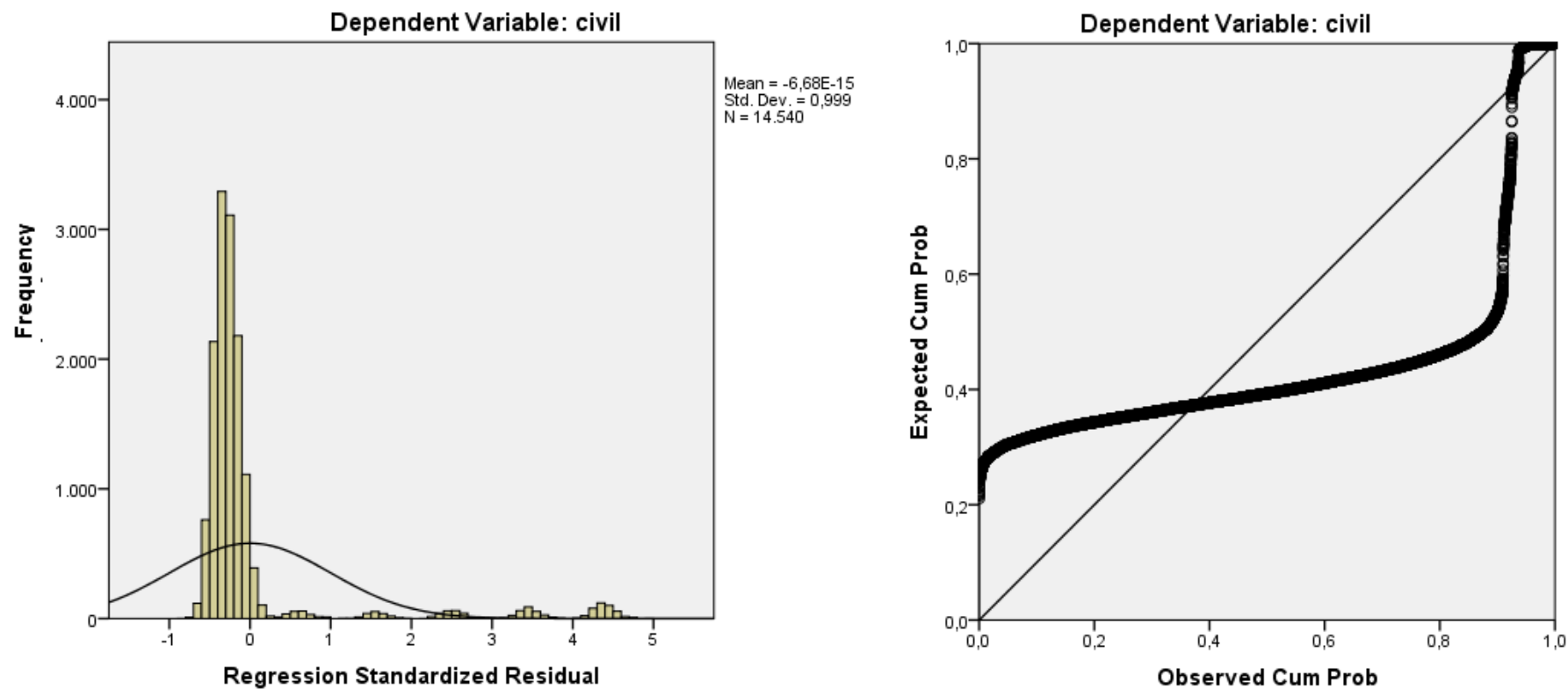
Herfindahl index	1-0,820736
Uitkomst	0,18

Bijlage 2 Buurten in de Sociale Index 2012

Tabel 4 Buurten in de Sociale Index 2012

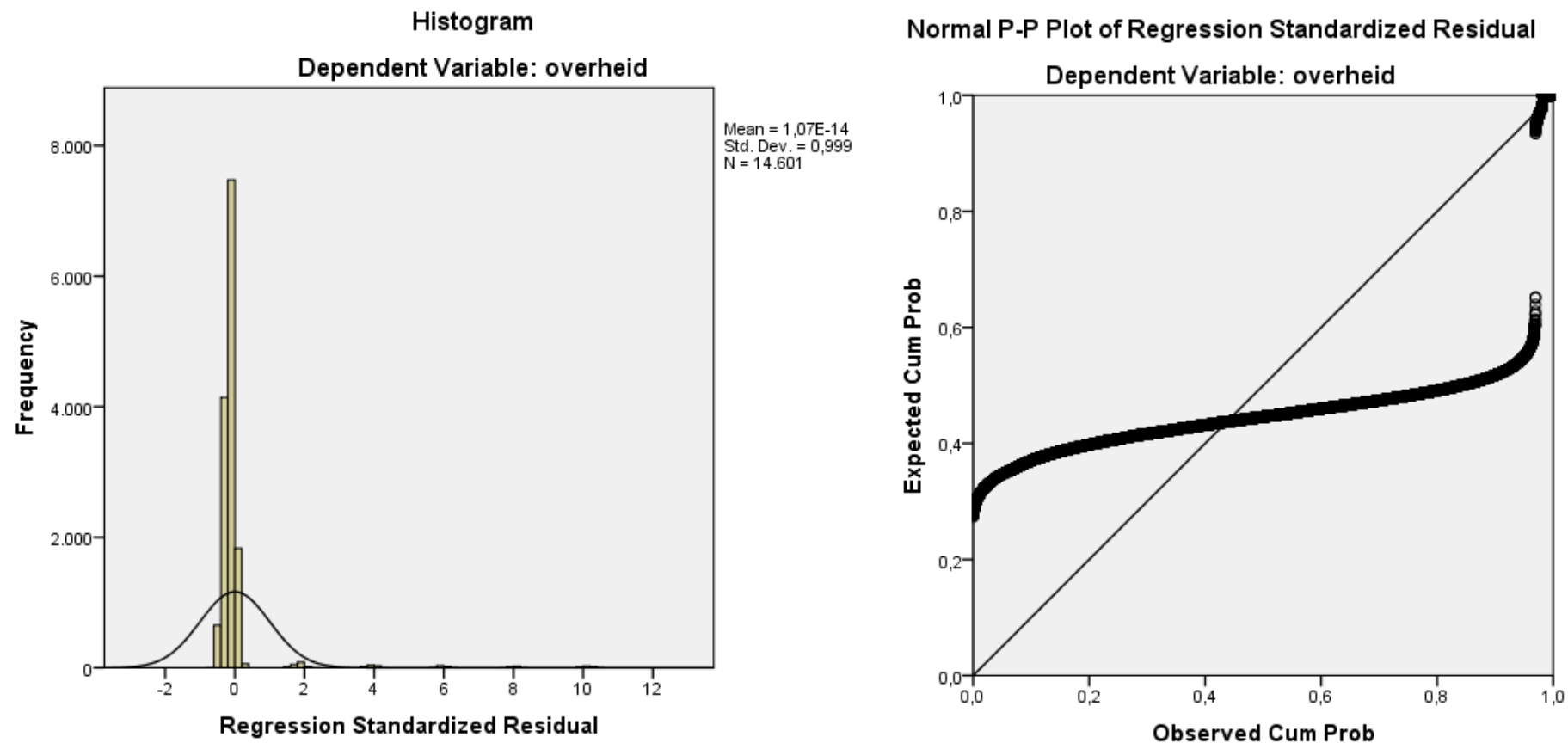
#	Buurtnaam	Aantal respondenten	#	Buurtnaam	Aantal respondenten
1	Strand en Duin	77	41	Schieveen	28
2	Dorp	258	42	Zestienhoven	51
3	Rijnpoort	1	43	Overschie	216
4	Rozenburg	313	44	Landzicht	17
5	Stadsdriehoek	296	45	Schiebroek	324
6	Oude Westen	237	46	Hillegersberg-Zuid	249
7	Cool	181	47	Hillegersberg-Noord	247
8	CS Kwartier	58	48	Ommoord	366
9	Rubroek	228	49	Terbregge	165
10	Agniesebuurt	165	50	Molenlaankwartier	254
11	Provenierswijk	173	51	Zevenkamp	307
12	Kop van Zuid	55	52	Oosterflank	279
13	Nieuwe Werk	62	53	Nesselande	237
14	Dijkzigt	30	54	Charlois Zuidrand	21
15	Delfshaven	186	55	Tarwewijk	249
16	Bospolder	184	56	Carnisse	247
17	Tussendijken	176	57	Zuidwijk	292
18	Spangen	217	58	Oud Charlois	292
19	Nieuwe Westen	270	59	Wielewaal	68
20	Middelland	257	60	Zuidplein	77
21	Oud Mathenesse	215	61	Pendrecht	280
22	Witte Dorp	16	62	Zuiderpark	51
23	Schiemond	188	63	Kop van Zuid-Entrepot	238
24	Bergpolder	245	64	Vreewijk	313
25	Blijdorp	307	65	Bloemhof	263
26	Liskwartier	221	66	Hillesluis	228
27	Oude Noorden	270	67	Oud-IJsselmonde	208
28	Nieuw Crooswijk	96	68	Lombardijen	270
29	Oud Crooswijk	215	69	Katendrecht	181
30	Kralingen-West	302	70	Afrikaanderwijk	205
31	Kralingen-Oost	240	71	Feijenoord	189
32	Kralingse Bos	2	72	Noordereiland	171
33	's-Gravenland	226	73	Groot-IJsselmonde	566
34	De Esch	201	74	Beverwaard	251
35	Kralingseveer	94	75	Pernis	176
36	Struisenburg	179	76	Hoogvliet-Noord	260
37	Prinsenland	277	77	Heijlplaat	97
38	Het Lage Land	284	78	Hoogvliet-Zuid	308
39	Kleinpolder	216			
40	Noord Kethel	1			

Bijlage 3a Histogram en *normality* plot (vrijwilligerswerk)

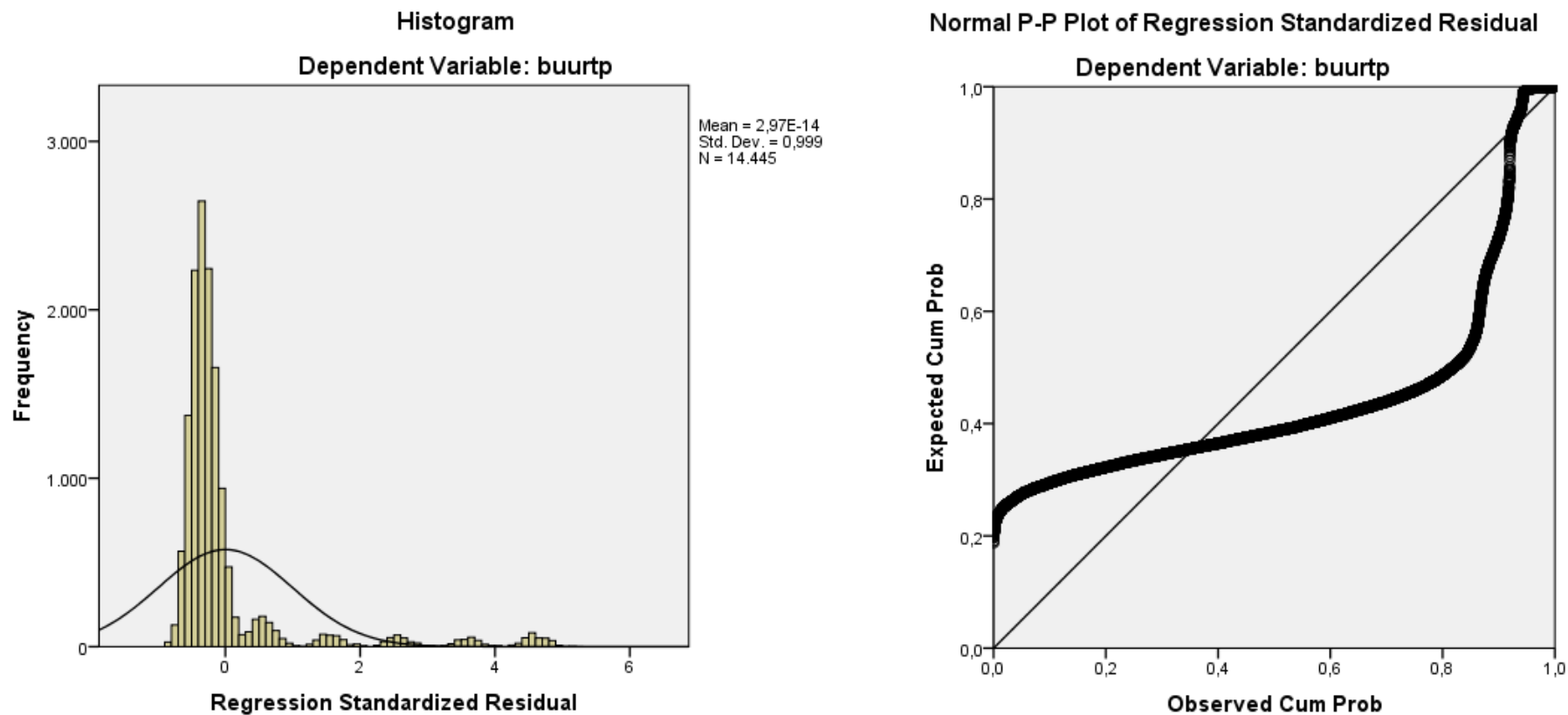
Figuur 1 Histogram (links) en *normality* plot (rechts) voor de afhankelijke variabele vrijwilligerswerk

Bijlage 3b Histogram en *normality* plot (politieke participatie)

Figuur 2 Histogram (links) en *normality* plot (rechts) voor de afhankelijke variabele politieke participatie

Bijlage 3c Histogram en *normality* plot (participatie voor leefbaarheid)

Figuur 3 Histogram (links) en *normality* plot (rechts) voor de afhankelijke variabele participatie voor leefbaarheid

Bijlage 4a Vergelijking met logistische regressieanalyse (vrijwilligerswerk)

	Lineaire regressie analyse				Logistische regressieanalyse			
	B		S.E.	β	B		S.E.	Exp(B)
Constante	0,578	*	0,250		-1,504		0,845	0,222
Buurtniveau								
<u>Etnische diversiteit</u>								
Herfindahl-index	-0,317	**	0,122	-0,030	-1,309	***	0,404	0,270
<u>Sociaaleconomische status</u>								
a. Gemiddeld inkomen (log)	-0,188	***	0,058	-0,042	-0,657	***	0,195	0,518
b. Aandeel uitkeringen (log)	0,003		0,029	0,001	0,020		0,097	1,020
c. Aandeel sociale huurwoningen (log)	-0,001		0,020	-0,001	-0,012		0,066	0,988
<u>Controlevariabele</u>								
Woonduur	0,000		0,001	-0,005	-0,001		0,002	0,999
Individueel niveau								
<u>Sociaaleconomische status</u>								
a. Opleidingsniveau	0,054	***	0,010	0,053	0,231	***	0,035	1,260
b. <i>Inkomen</i>								
<1.000 (ref.)								
1.000 – 1.349	-0,116	***	0,034	-0,038	-0,390	***	0,115	0,677
1.350 – 1.799	-0,149	***	0,034	-0,051	-0,469	***	0,114	0,625
1.800 – 3.149	-0,126	***	0,033	-0,048	-0,340	**	0,109	0,712
3.150 – 4.299	-0,164	***	0,042	-0,043	-0,440	***	0,138	0,644
>4.300	-0,207	***	0,048	-0,046	-0,420	**	0,155	0,657
<i>Missings</i> van inkomen	-0,140	***	0,031	-0,055	-0,490	***	0,107	0,612
c. Woningbezit	0,026		0,021	0,012	0,149	*	0,072	1,160
Buurtbinding	0,072	***	0,009	0,066	0,284	***	0,035	1,328
<u>Etniciteit</u>								
Autochtonen (ref.)								
Surinamers	-0,157	***	0,033	-0,042	-0,626	***	0,135	0,535
Antillianen	-0,105		0,054	-0,016	-0,367		0,205	0,693
Kaapverdianen	-0,194	**	0,061	-0,027	-0,875	*	0,302	0,417
Turken	-0,053		0,040	-0,012	-0,148		0,139	0,862
Marokkanen	0,114	*	0,052	0,019	0,447	*	0,157	1,563
Overig	-0,078	***	0,024	-0,028	-0,258	**	0,087	0,773
<u>Controlevariabelen</u>								
Man	-0,026		0,018	-0,012	-0,141	*	0,061	0,868
Leeftijd	0,004	***	0,001	0,064	0,009	***	0,002	1,009
Mediërende variabele								
Solidariteit	0,072	***	0,009	0,070	0,261	***	0,033	1,299

Noot: p *** 0,001; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$; de rood gekleurde sterren geven aan dat er een verschil is tussen de lineaire en logistische regressieanalyse

Bijlage 4b Vergelijking met logistische regressieanalyse (politieke participatie)

	Lineaire regressie analyse			Logistische regressieanalyse				
	B	S.E.	β	B	S.E.	Exp(B)		
Constante	-0,114	0,065		-6,263	**	0,808	0,002	
Buurtniveau								
<u>Etnische diversiteit</u>								
Herfindahl-index (log)	-0,030	0,081	-0,004	-1,052		0,976	0,349	
<u>Sociaaleconomische status</u>								
a. Gemiddeld inkomen	-0,002	0,001	-0,024	-0,018	*	0,009	0,982	
b. Aandeel uitkeringen (log)	0,009	0,013	0,008	-0,120		0,165	0,887	
c. Aandeel sociale huurwoningen	0,000	0,000	-0,005	-0,002		0,003	0,998	
<u>Controlevariabele</u>								
Woonduur	-0,000	0,000	-0,008	-0,003		0,003	0,997	
Individueel niveau								
<u>Sociaaleconomische status</u>								
a. Opleidingsniveau	0,038	***	0,005	0,083	0,726	***	0,070	2,066
b. <i>Inkomen</i>								
<1.000 (ref.)								
1.000 – 1.349	-0,016	0,015	-0,011	-0,133		0,248	0,875	
1.350 – 1.799	-0,017	0,015	-0,013	-0,194		0,323	0,824	
1.800 – 3.149	-0,025	0,015	-0,021	-0,109		0,215	0,897	
3.150 – 4.299	0,037	0,019	0,021	0,123		0,235	1,131	
>4.300	0,065	**	0,022	0,032		0,246	1,292	
Missing van inkomen	-0,017		0,014	-0,015		0,223	0,751	
c. Woningbezit	0,019	*	0,010	0,020	**	0,121	1,391	
Buurtbinding	0,019	***	0,004	0,038	0,272	***	0,059	1,313
<i>Etniciteit</i>								
Autochtonen (ref.)								
Surinamers	-0,027	0,015	-0,016	-0,398		0,224	0,672	
Antillianen	-0,025	0,025	-0,008	-0,750		0,460	0,473	
Kaapverdianen	-0,036	0,028	-0,011	-1,011		0,719	0,364	
Turken	-0,011	0,018	-0,005	-0,332		0,280	0,717	
Marokkanen	-0,002	0,024	-0,001	-0,108		0,355	0,898	
Overig	-0,016	0,011	-0,012	-0,169		0,136	0,844	
<u>Controlevariabelen</u>								
Man	0,051	***	0,008	0,052	0,540	***	0,101	1,716
Leeftijd	0,001	***	0,000	0,039	0,012	***	0,003	1,012
Mediërende variabele								
Solidariteit	0,015	***	0,004	0,032	0,160	**	0,057	1,174

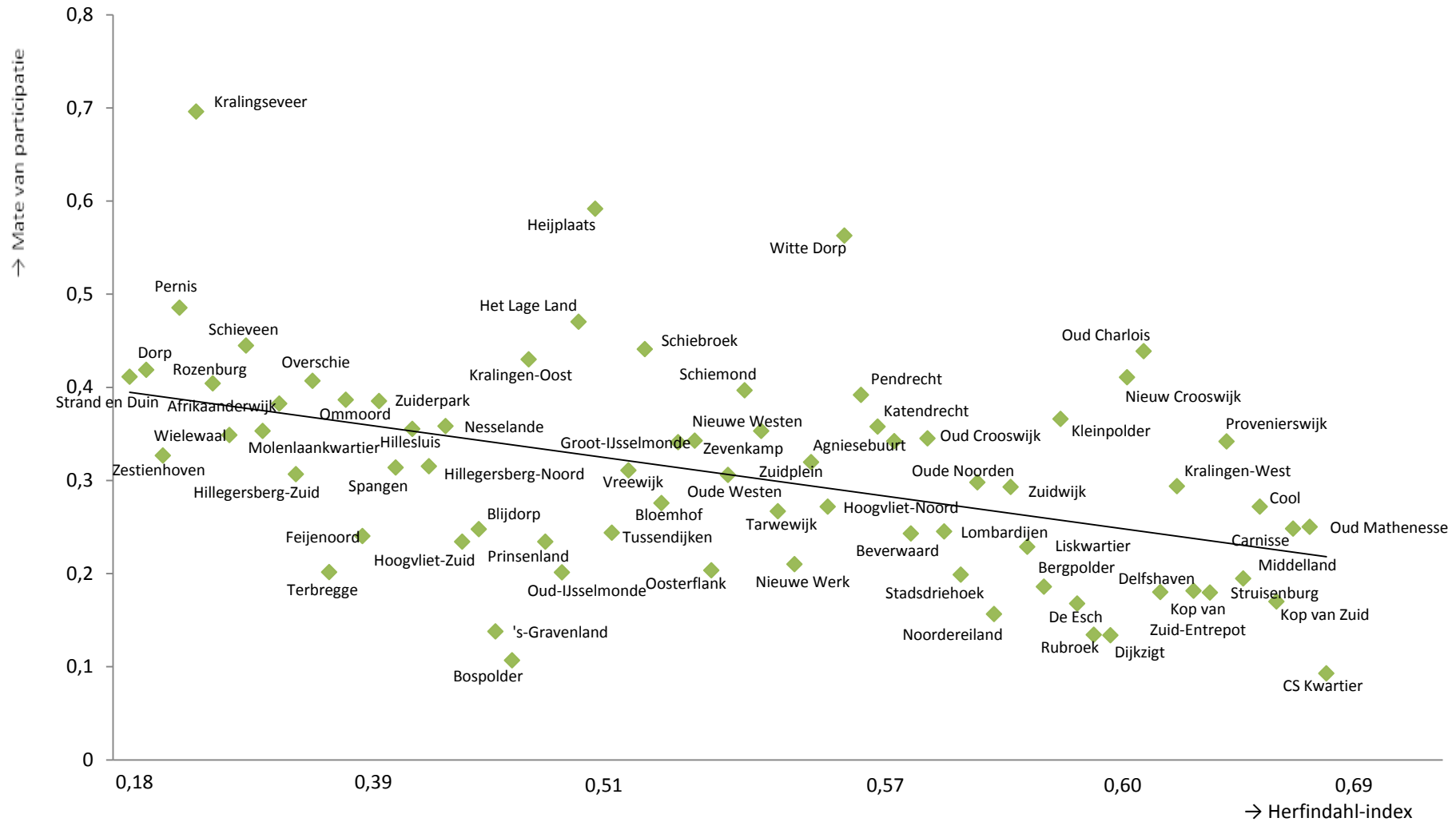
Noot: p *** 0,001; **p ≤ 0,01; * p ≤ 0,05; de rood gekleurde sterren geven aan dat er een verschil is tussen de lineaire en logistische regressieanalyse

Bijlage 4c Vergelijking met logistische regressieanalyse (participatie voor leefbaarheid)

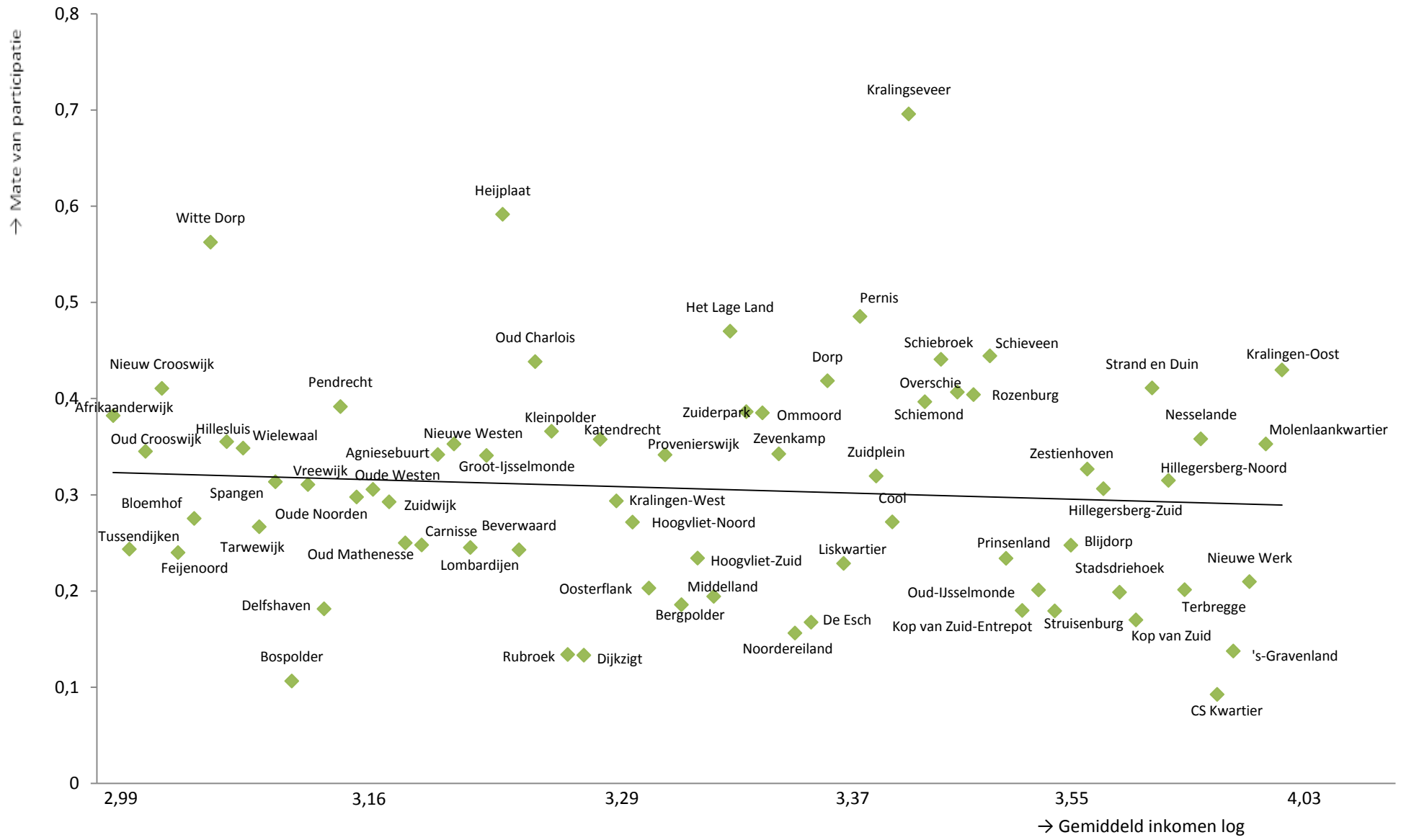
	Lineaire regressieanalyse				Logistische regressieanalyse			
	B		S.E.	β	B		S.E.	Exp(B)
Constante	-0,306	*	0,133		-4,032	***	0,416	0,018
Buurniveau								
<u>Etnische diversiteit</u>								
Herfindahl-index (log)	0,020		0,166	0,001	-0,691		0,505	0,501
<u>Sociaaleconomische status</u>								
a. Gemiddeld inkomen	-0,004	*	0,002	-0,028	-0,017	***	0,005	0,983
b. Aandeel uitkeringen	0,001		0,009	0,001	-0,013		0,030	0,987
c. Aandeel sociale huurwoningen	0,000		0,001	0,006	0,001		0,002	1,001
<u>Controlevariabele</u>								
Woontuur	-0,001	**	0,001	-0,031	-0,005	***	0,002	0,995
Individueel niveau								
<u>Sociaaleconomische status</u>								
a. Opleidingsniveau	0,073	***	0,009	0,076	0,298	***	0,031	1,348
b. Inkomen								
<1.000 (ref.)								
1.000 – 1.349	-0,039		0,032	-0,014	-0,048		0,115	0,953
1.350 – 1.799	-0,043		0,032	-0,016	-0,021		0,110	0,980
1.800 – 3.149	-0,022		0,031	-0,009	0,159		0,105	1,173
3.150 – 4.299	-0,010		0,040	-0,003	0,287	*	0,122	1,332
>4.300	-0,007		0,045	-0,002	0,225		0,134	1,252
Missings van inkomen	-0,028		0,030	-0,012	-0,007		0,105	0,993
c. Woningbezit	0,087	***	0,020	0,043	0,426	***	0,061	1,532
Buurtbinding	0,083	***	0,009	0,080	0,326	***	0,030	1,386
<u>Etniciteit</u>								
Autochtonen (ref.)								
Surinamers	-0,080	**	0,031	-0,022	-0,214	*	0,102	0,808
Antillianen	-0,092		0,051	-0,015	-0,361	*	0,184	0,697
Kaapverdianen	-0,218	***	0,058	-0,032	-0,865	***	0,265	0,421
Turken	-0,127	***	0,037	-0,031	-0,478	***	0,134	0,620
Marokkanen	-0,020		0,049	-0,004	-0,183		0,170	0,833
Overig	-0,022		0,023	-0,008	-0,033		0,070	0,968
<u>Controlevariabelen</u>								
Man	0,102	***	0,017	0,051	0,256	***	0,051	1,291
Leeftijd	0,004	***	0,001	0,064	0,009	***	0,002	1,009
Mediërende variabele								
Solidariteit	0,092	***	0,008	0,094	0,323	***	0,029	1,382

Noot: p *** 0,001; **p ≤ 0,01; * p ≤ 0,05; de rood gekleurde sterren geven aan dat er een verschil is tussen de lineaire en logistische regressieanalyse

Bijlage 5a Samenhang voor vrijwilligerswerk

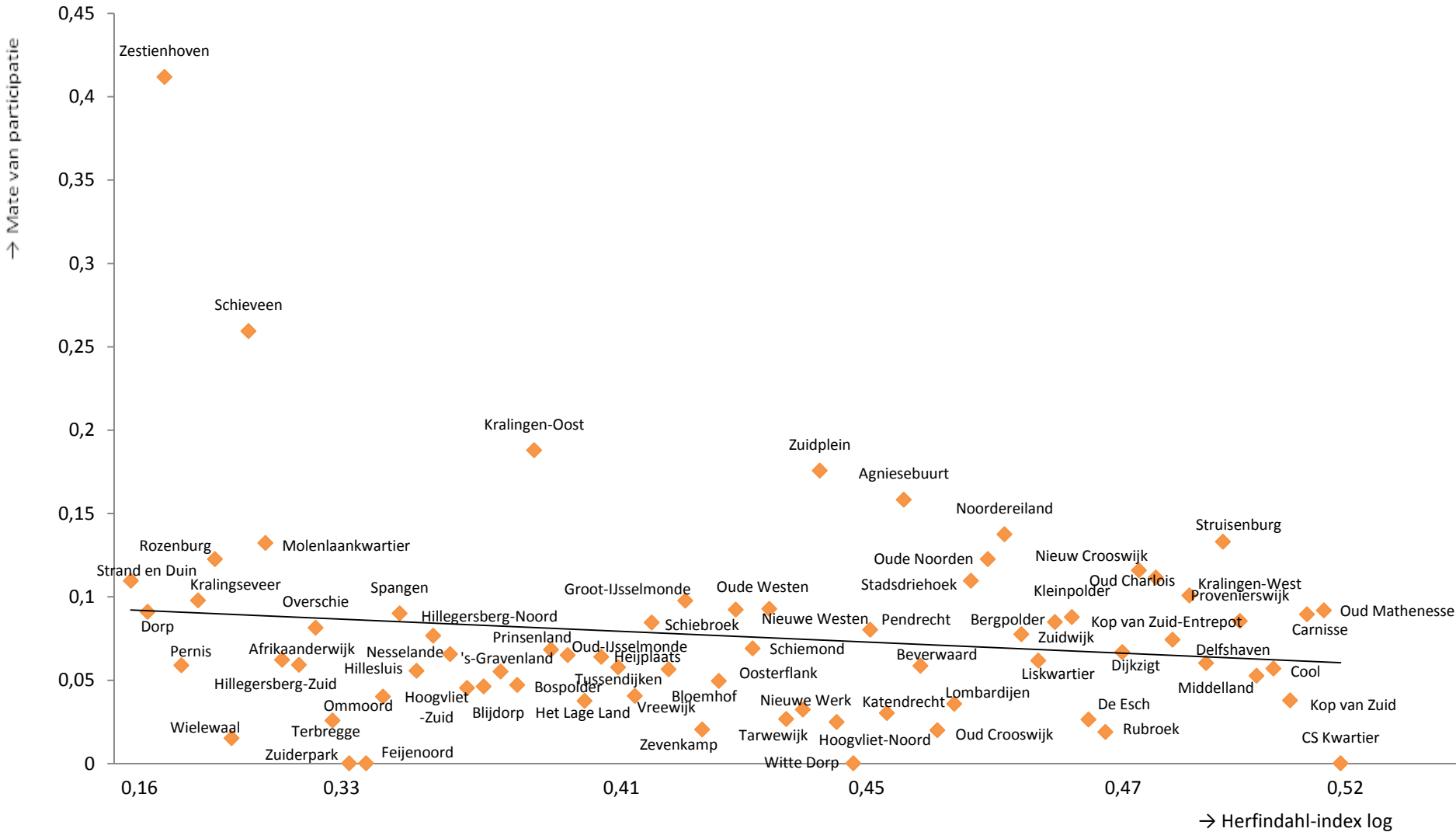

Figuur 4A Samenhang tussen de etnische diversiteit van de buurt en de mate van participatie aan vrijwilligerswerk

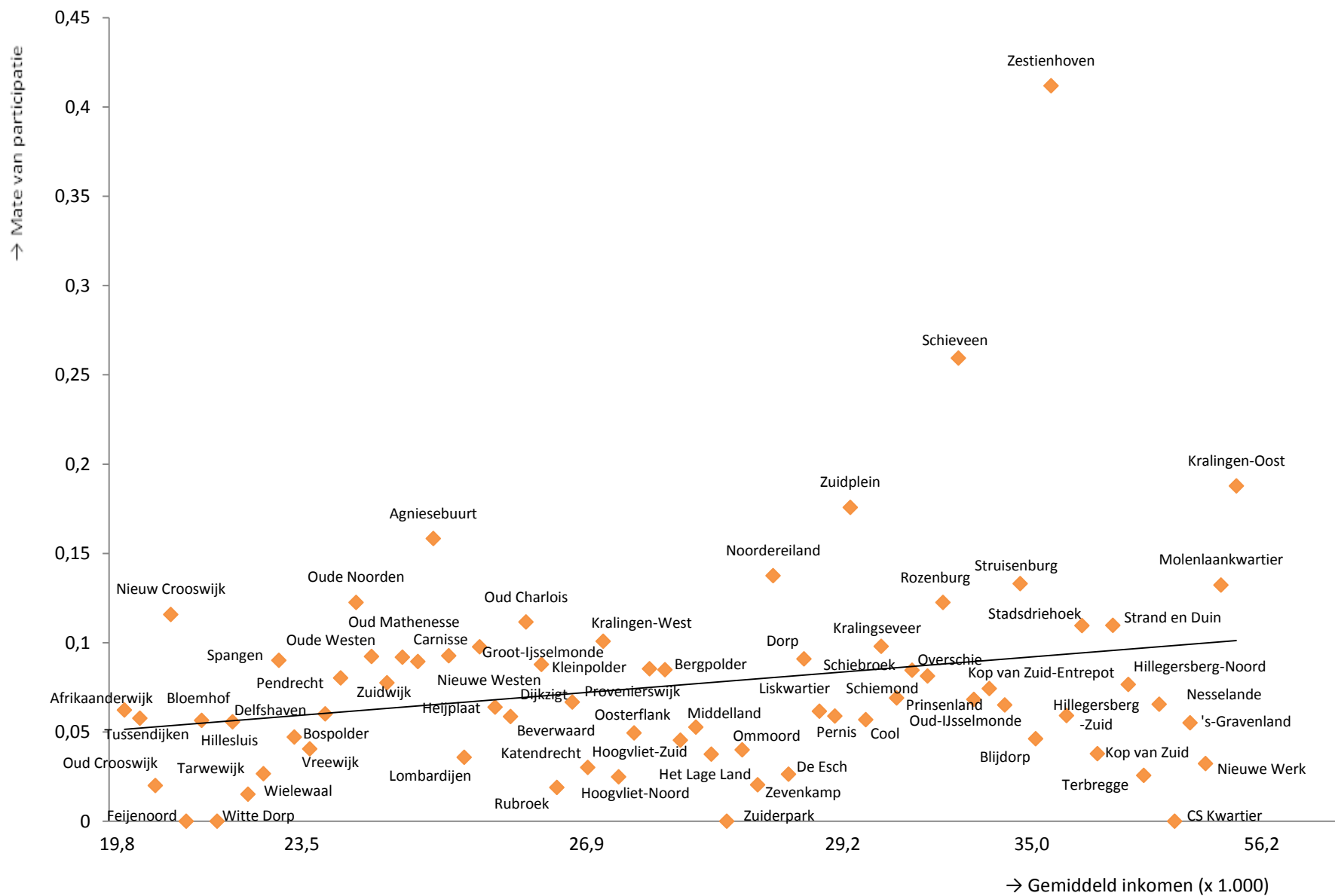

Figuur 4B Samenhang tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en de mate van participatie aan vrijwilligerswerk

Bijlage 5b Samenhang voor politieke participatie

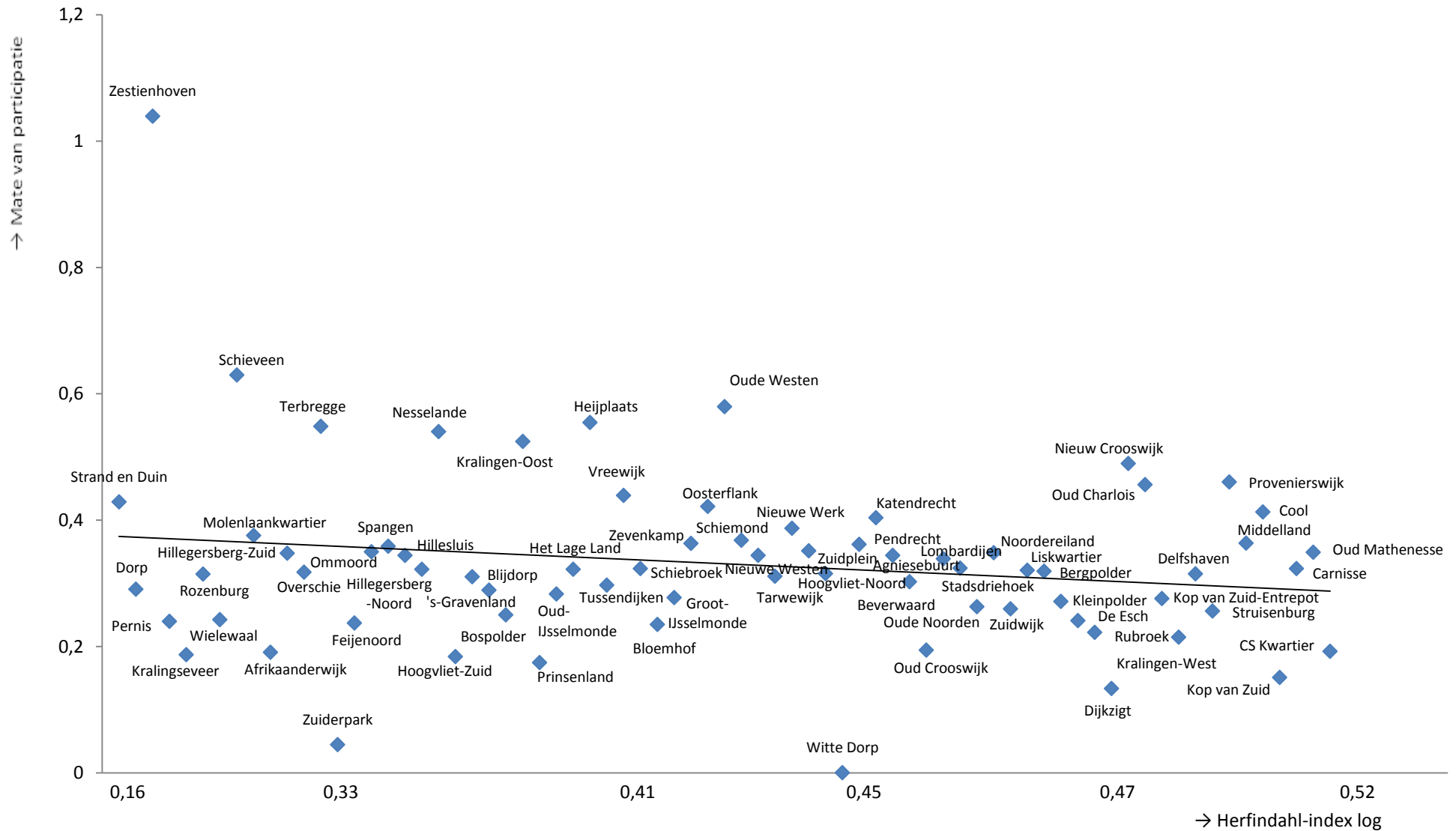

Figuur 5A Samenhang tussen de etnische diversiteit van de buurt en de mate van politieke participatie

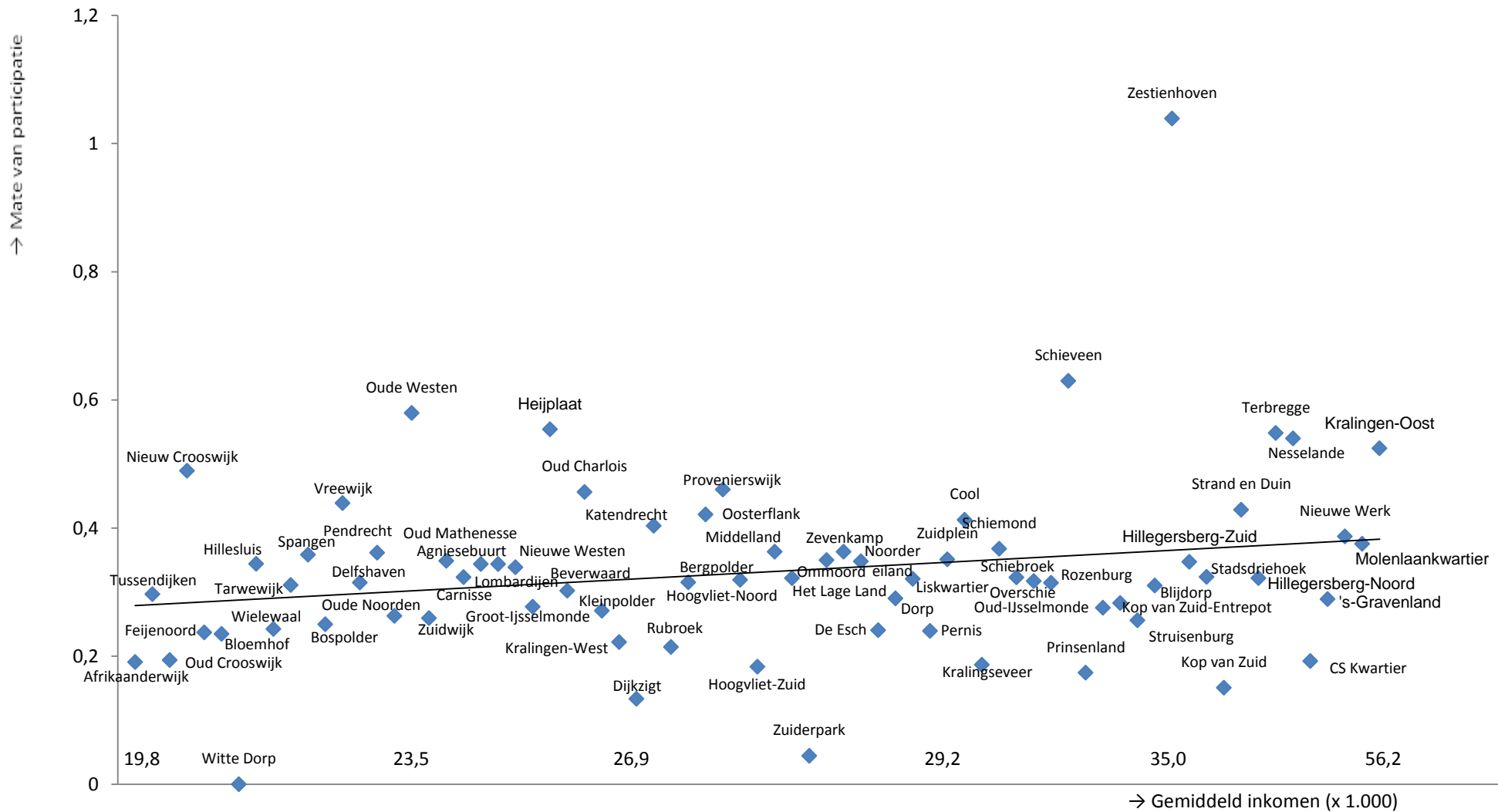

Figuur 5B Samenhang tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en de mate van politieke participatie

Bijlage 5c Samenhang voor participatie voor leefbaarheid

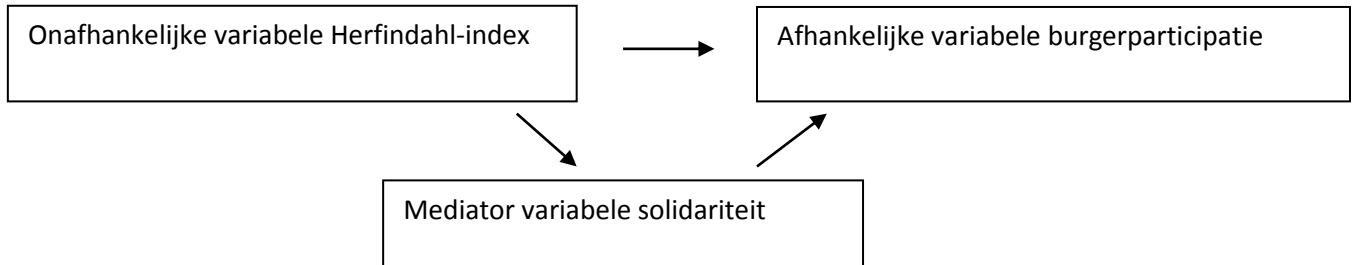
Figuur 6A Samenhang tussen de etnische diversiteit van de buurt en de mate van participatie voor leefbaarheid

Figuur 6b Samenhang tussen het gemiddeld inkomen van de buurt en de mate van participatie voor leefbaarheid

Bijlage 6 Uitleg mediatie

Om mediatie na te gaan moeten er vier stappen doorlopen worden (UTTwente, 2014). Het verband ziet er als volgt uit:

Bij de eerste stap wordt het effect van de Herfindahl-index op burgerparticipatie nagegaan door een lineaire regressie te *runnen*. De volgende stappen worden tevens nagegaan door een lineaire regressie te draaien. Bij de tweede stap wordt nagegaan wat het effect van de Herfindahl-index is op de mediator solidariteit. Bij stap 3 wordt nagegaan wat het effect van solidariteit is op burgerparticipatie. Bij al deze drie stappen moet er sprake zijn van een significant verband, anders kan men niet spreken van mediatie. Tot slot wordt een lineaire regressieanalyse gedraaid met twee onafhankelijke variabelen: de Herfindahl-index en solidariteit. Deze laatste stap is terug te vinden bij de resultatenparagraaf in model 3 van de tabellen 5 t/m 7. Als blijkt dat bij solidariteit het significante verband blijft staan en van de Herfindahl-index niet, dan is er sprake van mediatie. De Herfindahl voegt dan niks meer toe aan het voorspellen van burgerparticipatie. Er kan echter ook sprake zijn van partiële mediatie. Het effect van de Herfindahl-index wordt dan niet wegverklaard door de mediator en blijft dus significant, maar de coëfficiënt wordt wel lager. Hieronder wordt voor elk type burgerparticipatie de stappen doorlopen.

Vrijwilligerswerk	
Stap 1	b= -0,405, p<0,001
Stap 2	b= -1,068, p<0,001
Stap 3	b= 0,086, p<0,001

Politieke participatie	
Stap 1	b= -0,052, p>0,05
Stap 2	b= -1,547, p<0,001
Stap 3	b= 0,018, p<0,001

Participatie voor leefbaarheid	
Stap 1	b= -0,052, p>0,05
Stap 2	b= -1,547, p<0,001
Stap 3	b= 0,103, p<0,001